

389 (075)

P 58

Т.Г.Ровенчак, О.В.Христинч

**СТАНДАРТИЗАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
І СЕРТИФІКАЦІЯ ПРОДУКЦІЇ**

3743-18

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Т.Г.Ровенчак, О.В.Христич

**Стандартизація, управління якістю
і сертифікація продукції**

НТБ ВНТУ

3743-18

389(075) P 58 2005

Ровенчак Т.Г. Стандартизація, управління як

Затверджено Вченою радою Вінницького державного технічного університету як навчальний посібник для студентів спеціальності "Менеджмент організацій". Протокол № 11 від 25 червня 2003р.

Вінниця ВНТУ 2005

Рецензенти:

Дудар І.Н., доктор технічних наук, професор
Петрук В.Г., доктор технічних наук, професор
Мельник В.Г., перший заступник директора Державного підприємства “Вінницястандартметрологія”

Рекомендовано до видання Вченою радою Вінницького державного технічного університету Міністерства освіти і науки України

Ровенчак Т.Г., Христич О.В.

Р58 Стандартизація, управління якістю і сертифікація продукції.

Навчальний посібник.- Вінниця: ВНТУ, 2005 – 120 с.

У навчальному посібнику викладено структуру і функції органів державної служби стандартизації. В зв'язку з введенням в Україні з 01.01.2000р. обов'язкового кодування продукції подається необхідна інформація про штрихові коди на продукцію, вітчизняні нормативні документи на штрихове кодування, а також подана інформація про міжнародні стандарти ISO. Посібник розроблений у відповідності з планом кафедри та програми до дисципліни “Метрологія, сертифікація, стандартизація, акредитація”

УДК [389:69](075)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 Загальні відомості про стандартизацію.....	9
1.1 Цілі та задачі стандартизації.....	9
1.2 Державна система стандартизації.....	11
1.2.1 Органи державної служби стандартизації.....	11
1.2.2 Органи галузевої служби стандартизації.....	12
1.3 Об'єкти стандартизації.....	14
1.4 Суб'єкти стандартизації.....	14
1.4.1 Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації.....	14
1.4.2 Рада стандартизації.....	15
1.4.3 Технічні комітети стандартизації.....	16
1.4.4 Інші суб'єкти, що займаються стандартизацією.....	17
1.5 Категорії нормативних документів із стандартизації.....	17
1.5.1 Державні стандарти України.....	18
1.5.2 Галузеві стандарти.....	19
1.5.3 Технічні умови і стандарти підприємств.....	20
1.6 Організація робіт із стандартизації.....	20
1.6.1 Загальні вимоги до стандартів.....	20
1.6.2 Загальні вимоги до побудови, викладення, оформлення та змісту стандартів.....	21
1.7 Стандарти та їх застосування.....	23
1.7.1 Розроблення, прийняття, перевірка, внесення змін та перегляд стандартів.....	23
1.7.2 Порядок розроблення і затвердження стандартів.....	25
1.7.3 Порядок видання, перевірки, перегляду, зміни і скасування стандарту.....	26
1.7.4 Порядок розроблення, побудови, викладення та оформлення технічних умов.....	27
1.7.5 Порядок розроблення, затвердження та застосування стандартів підприємства.....	29
1.7.6 Порядок застосування стандартів.....	30
1.7.7 Застосування стандартів у технічних регламентах та інших нормативно- правових актах.....	30
1.7.8 Порядок впровадження стандартів.....	32
1.7.9 Державний нагляд за впровадженням і дотриманням стандартів.....	32
1.7.10 Знак відповідності національним стандартам.....	34
1.8 Управління діяльністю в сфері стандартизації.....	34
1.8.1 Інформаційне забезпечення робіт із стандартизації.....	35
1.9 Стандарти на штрихове кодування.....	35
1.10 Міжнародні та регіональні організації зі стандартизації.....	38
1.10.1 Міжнародна організація зі стандартизації (ISO).....	38
1.10.2 Міжнародні стандарти ISO серії 9000, 1000, 14000 та SA 8000.....	39

1.10.3	Порядок розроблення міжнародних стандартів.....	41
1.10.4	Діяльність Європейської спільноти (ЕС) зі стандартизації.....	42
1.10.5	Стандартизація у рамках співдружності незалежних країн (СНД)....	44
1.11	Організація робіт із стандартизації у будівництві України.....	45
1.11.1	Організація робіт із стандартизації у будівництві.....	46
1.11.2	Українські організації із стандартизації.....	47
1.11.3	Класифікація основних нормативних документів у будівництві. Категорії і види.....	48
2	Загальні відомості про систему управління якістю продукції.....	50
2.1	Фактори, що обумовлюють якість продукції.....	50
2.2	Вітчизняні системи управління якістю продукції.....	52
2.3	Структура, основні функції, порядок і впровадження комплексної системи управління якістю.....	54
2.4	Шляхи удосконалення вітчизняних систем управління якістю продук- ції.....	56
3	Діяльність метрологічної служби України із забезпечення якості продук- ції.....	59
3.1	Метрологічна служба України.....	59
3.2	Організація метрологічної діяльності.....	60
3.2.1	Державна система забезпечення єдності вимірювань.....	61
3.3	Види метрологічної діяльності.....	65
3.4	Державний метрологічний контроль та нагляд.....	74
4	Загальні відомості про сертифікацію (“Про підтвердження відповідності”).....	75
4.1	Основні принципи державної політики у сфері підтвердження сертифікації.....	75
4.2	Повноваження органів виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності.....	76
4.3	Підтвердження відповідності.....	77
4.4	Основні положення державної системи сертифікації УкрСЕПРО.....	81
4.5	Структура Системи і функції її органів та членів.....	82
4.6	Вимоги до органів з сертифікації продукції та порядок їх акредитації	84
4.6.1	Основні принципи діяльності з акредитації.....	84
4.6.2	Національний орган з акредитації.....	85
4.6.3	Рада з акредитації.....	86
4.6.4	Технічні комітети з акредитації.....	87
4.6.5	Комісія з апеляцій.....	87
4.6.6	Органи з оцінки відповідності, які можуть бути акредитовані національним органом з акредитації.....	87
4.7	Вимоги до нормативних документів на продукцію, що сертифікується.....	91
4.8	Види сертифікації.....	92
4.9	Сертифікація будівельних матеріалів, виробів та конструкцій.....	93
4.9.1	Порядок проведення сертифікації.....	93

4.10 Порядок проведення робіт з сертифікації продукції.....	102
5 Права споживачів.....	106
5.1 Державний захист прав споживачів.....	106
Контрольні питання.....	107
Література.....	109
Додаток А.....	110
Додаток Б.....	111
Додаток В.....	114
Додаток Г.....	116
Додаток Д.....	117
Додаток Е.....	119

ВСТУП

Якісні зміни в будівельній галузі, які б забезпечили досягнення сучасного світового рівня, починаються з встановлення, впровадження та послідовного дотримання відповідних такому рівню стандартів та нормативів. На момент отримання нашою державою незалежності в будівництві діяли близько 3300 нормативних документів різних видів і категорій, в тому числі біля 1200 загальногалузевих: 800 стандартів, 120 різних СНиПів, а також майже 280 документів, відомих фахівцям за абрєвіатурами “СН”, “ВСН” та “ОНТМ”. Одним із перших проєктів Держбуду України як Держбуду незалежної держави стала розробка у 1992р. Концепції створення національної нормативної бази в галузі будівництва, згідно з якою всі нормативні документи, що були затверджені ще Держбудом СРСР, планувалось протягом 10 років переглянути і замінити національними. Передбачалось також, що в систему нормативних документів України в галузі будівництва можуть бути введені документи інших країн, міжнародних або міждержавних організацій після проходження встановлених процедур визнання і приєднання до їх дії.

Наступний крок – створення осноположних документів Системи стандартизації та нормування в будівництві. Розроблення національних стандартів і нормативів складний і достатньо відповідальний процес. На перший погляд, можна просто перекласти державною мовою той чи інший зарубідний стандарт. Але це помилкове уявлення. Рівень та зміст нових стандартів і нормативів не повинен принципово протирічити діючій системі, тому що вона в значній мірі обумовлена як рівнем економічного розвитку, так і певними традиціями в будівництві. Розроблення національних стандартів і нормативів суттєве не тільки з точки зору оформлення документів та їх структури, але й з точки зору особливостей розвитку національної економіки, структури будівельного комплексу. Треба також звернути увагу на те, що Україна має відносно сурові кліматичні умови. Про необхідність розроблення особливих стандартів, зокрема, з морозостійкості будівельних опоряджувальних систем, свідчить і те, що деякі іноземні матеріали для опорядження фасадів, що завозяться з відносно теплої Європи, після 2-3 сезонів експлуатації починають руйнуватися. Принципово важливими є нормативні документи, які стосуються інженерно-геологічної підготовки та проведення будівельних робіт. Ці нормативи є суто місцевими і потребують найбільшої уваги держави. Низка аварій та руйнувань будівель за останні роки (Дніпропетровська область, Донбас, Крим, Закарпаття) вказують на велику відповідальність у вивченні місцевих умов будівництва та необхідність ретельного нормування інженерних вимог до будівель та споруд. У 1993р. Держбуд України повністю завершив підготовчу та організаційну роботу зі створення національної нормативної бази в галузі будівництва. На цей час схвалено Концепцію, введено в дію основоположні нормативні документи, затверджено класифікацію і структуру нормативних

документів, а також було визначено базові організації із стандартизації та нормування. Кабінет Міністрів України прийняв Декрет “Про стандартизацію і сертифікацію”, який діє і сьогодні. В цьому Декреті є такі положення:

- в Україні роботу із стандартизації в галузі будівництва організовує Держбуд;
- державні стандарти України (ДСТУ) в галузі будівництва затверджує Держбуд;
- до державних стандартів України прирівнюються будівельні норми України (ДБН);
- джерелом фінансування робіт із державної стандартизації є держбюджет, із якого кошти виділяються Держбуду та Державному комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики.

Другим напрямком в розвитку Системи стандартизації й нормування в будівництві є розроблення міждержавних стандартів (ГОСТ) та міждержавних будівельних норм (МСН). Координує це питання створена державами СНД Міждержавна науково-технічна комісія із стандартизації і технічного нормування в будівництві (МНТКС). Ця комісія залучає до складання нормативних документів найкращих фахівців. Фінансують роботу усі країни СНД, причому кожна з них бере участь у розробленні та фінансуванні саме тих документів, які її цікавлять. Частка України в фінансуванні цих розробок складає 15%. Тобто нашій державі вигідно співпрацювати з МНТКС як з технічної точки зору, так і з економічної. Пропозиції щодо розроблення міждержавних нормативних документів готують базові організації і галузеві управління Держбуду. Вони розглядаються на засіданнях Науково-технічної Ради Держбуду і надсилаються до МНТКС, яка готує проекти планів розроблення міждержавних нормативних документів і надсилає їх усім учасникам на розгляд. Всі пропозиції щодо розроблення нормативних документів узгоджуються із зацікавленими будівельними відомствами.

В Україні розроблено, затверджено та введено в дію для будівельної галузі близько 700 нормативних документів. Серед них такі важливі Державні будівельні норми: “Порядок надання дозволу на виконання будівельних робіт”, “Порядок створення і ведення містобудівельних кадастрів населених пунктів”, “Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об’єктів”, “Положення про розслідування причин аварій будівель, споруд, їх частин та конструктивних елементів”, “Положення про гарантійний паспорт-сертифікат на об’єкт, що вводиться в експлуатацію”, “Організація будівельного виробництва”, “Склад, порядок розроблення та затвердження проектної документації для будівництва”.

Сьогодні Держбуд продовжує роботи із створення національної нормативної бази в галузі будівництва. Схвалено прогнозний план розроблення державних будівельних норм та стандартів на найближчі роки, створено декілька технічних комітетів із стандартизації, проведено необхідні

розрахунки щодо фінансування робіт із стандартизації. Всі користувачі нормативних документів в галузі будівництва – проектувальники, науковці, виробники будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, будівельники, підприємці - зроблять все від них залежне в цьому напрямку. Така практика та координація Держбудом України зусиль усіх зацікавлених сторін буде сприяти реформуванню системи стандартизації та нормативного забезпечення в будівельній галузі України.

Державне підприємство “Вінницястандартметрологія”- як територіальний орган Держстандарту України, здійснює покладені на нього функції згідно з Положенням про Держстандарт, затвердженим Президентом України і Статутом, взаємодіє з місцевими та регіональними органами самоврядування, громадськими організаціями, правоохоронними органами, митницею, податковою адміністрацією, Управлінням з захисту прав споживачів та іншими спеціально уповноваженими на те органами державного нагляду.

У межах своїх повноважень організовує і контролює виконання актів законодавства України та директивних документів центральних органів державної виконавчої влади з питань стандартизації, метрології та сертифікації, а також державний нагляд за додержанням вимог стандартів, норм та правил у сфері виробництва.

Державне підприємство “Вінницястандартметрологія” впроваджує єдину технічну політику Держстандарту на території області щодо забезпечення функціонування державних систем стандартизації, єдності і достовірності вимірювань, сертифікації з метою захисту інтересів споживачів і суспільства з питань безпеки продукції для здоров'я людей, охорони навколишнього середовища, забезпечення взаємозамінності, сумісності.

Підприємство “Вінницястандартметрологія” забезпечене фондом нормативних документів (ДСТУ), керівними нормативними документами (КНД), рекомендаціями (Р) та здійснює абонементне обслуговування замовників на договірних умовах.

Підрозділи державного підприємства надають методичну та практичну допомогу підприємствам всіх форм власності з розробки технічних умов (ТУ) і змін до них, розробки технологічних інструкцій, підбирають нормативні документи на продукцію та методи її контролю, надають послуги з підготовки випробувальних лабораторій до акредитації та їх оснащення необхідними засобами виміральної техніки й випробувальним обладнанням.

Метрологічні підрозділи підприємства “Вінницястандартметрологія” акредитовані Державною метрологічною службою України. Орган з сертифікації продукції, послуг та систем якості Вінницястандартметрологія акредитований в Державній Системі сертифікації УкрСЕПРО. На договірних умовах надає послуги підприємствам різних форм власності з контролю показників безпеки, згідно з вимогами законодавчих актів України та нормативних документів.

1 Загальні відомості про стандартизацію

Жодне суспільство не може існувати без технічного законодавства та нормативних документів, які регламентують правила, процеси, методи виготовлення та контролю продукції, а також гарантують безпеку життя, здоров'я і майна людей та навколишнього середовища. Стандартизація якраз і є тією діяльністю, яка виконує ці функції.

Стандартизація в техніці є своєрідним відображенням об'єктивних законів еволюції технічних засобів і матеріалів. Вона не є вольовим актом, який нав'язується технічному прогресу ззовні, а впливає як неминучий наслідок відбору засобів, методів і матеріалів, що забезпечують високу якість продукції на даному рівні розвитку науки і техніки. З роками з'являються нові методи виробництва і матеріали, що веде до заміни старих стандартів новими. В цьому безперервному процесі головна мета полягає в тому, щоб на якому завгодно етапі економічного розвитку суспільства створювати якісні вироби при масовому їх виготовленні.

В умовах науково-технічного прогресу стандартизація є унікальною сферою суспільної діяльності. Вона синтезує в собі наукові, технічні, господарські, економічні, юридичні, естетичні і політичні аспекти. В усіх промислово розвинених країнах підвищення рівня виробництва, поліпшення якості продукції і ріст життєвого рівня населення тісно пов'язані з широким використанням стандартизації.

Таким чином, об'єктивні закони розвитку техніки і промисловості неминуче ведуть до стандартизації, яка є запорукою найвищої якості продукції, що може бути досягнута на даному історичному етапі. Завдяки стандартизації суспільство має можливість свідомо керувати своєю економічною і технічною політикою, домагаючись випуску виробів високої якості.

1.1 Цілі та задачі стандартизації

Стандартизація – це діяльність, що направлена на розробку та встановлення норм, правил, характеристик як обов'язкових для виконання, так і рекомендованих, що забезпечують право споживача на придбання товарів відповідної якості за відповідну ціну, а також право на безпеку та комфортність праці.

Стандарт – документ, що затверджується відповідним органом, і в якому встановлюються загальні принципи чи характеристики щодо визначених об'єктів стандартизації або технічні вимоги, яким повинна відповідати конкретна продукція.

Ціль стандартизації – досягнення оптимального ступеня упорядкування в тій чи іншій галузі завдяки широкому та багатократньому

використанні встановлених положень, вимог, норм для вирішення реально існуючих, планованих або потенціальних задач.

Основними результатами діяльності зі стандартизації повинні бути: підвищення ступеня відповідності продукта (послуги), процесів їх функціонального призначення; ліквідація технічних перешкод в міжнародному товарообігу; сприяння науково-технічному прогресу в різних галузях.

Цілі стандартизації можна підрозділити на загальні та вузькі, що стосуються забезпечення відповідності. **Загальні цілі** пов'язані з використанням тих вимог стандартів, що є обов'язковими. До цих вимог належить розробка норм та правил, що забезпечують: безпечність продукції, робіт, послуг для життя та праці людини, навколишнього середовища та майна; сумісність та взаємозамінність виробів; якість продукції, робіт та послуг в відповідності з рівнем науково-технічного прогресу; єдність вимірів; економію всіх видів ресурсів; безпеку господарчих об'єктів, пов'язану із можливістю виникнення різних катастроф (природного або техногенного характеру) або надзвичайних ситуацій; обороноздатність та мобілізаційну готовність країни.

Об'єктом (предметом) стандартизації звичайно називають продукцію, процес або послугу, для яких розробляють ті або інші вимоги, характеристики, параметри, правила тощо. Стандартизація може бути або для об'єкта в цілому або для його відповідних складових (характеристик).

Галузь стандартизації – сукупність взаємопов'язаних об'єктів стандартизації. Наприклад, будівництво є галуззю стандартизації, а об'єктами стандартизації в будівництві можуть бути технологічні процеси, конструкції, будівельні матеріали, будівлі, споруди.

На підставі вищезазначеного можна визначити **основні принципи стандартизації**:

- врахування рівня розвитку науки і техніки, екологічних вимог, економічної доцільності й ефективності виробництва для виробника, користі та безпеки для споживачів і держави в цілому;
- гармонізація з міжнародними, регіональними, а у разі необхідності – з національними стандартами інших країн;
- забезпечення відповідності вимог нормативних документів актам законодавства;
- участь у розробці нормативних документів усіх зацікавлених сторін (розробників, виробників, споживачів, органів державної виконавчої влади тощо);
- взаємозв'язок і узгодженість нормативних документів усіх рівнів;
- придатність нормативних документів для сертифікації продукції;
- відкритість інформації про діючі стандарти і програми робіт із стандартизації з урахуванням вимог чинного законодавства.

1.2 Державна система стандартизації

Державна система стандартизації в Україні визначає мету і принципи управління, форми та загальні організаційно-технічні правила виконання всіх видів робіт із стандартизації.

Державна система стандартизації спрямована на забезпечення:

- реалізації єдиної технічної політики в сфері стандартизації, метрології та сертифікації;
- захисту інтересів споживачів і держави з питань безпеки продукції (процесів, робіт і послуг) для життя, здоров'я та майна громадян, охорони навколишнього природного середовища;
- взаємозамінності та сумісності продукції, її уніфікації;
- якості продукції відповідно до розвитку науки і техніки, потреб населення і народного господарства;
- економії всіх видів ресурсів, поліпшення техніко-економічних показників виробництва;
- безпеки народногосподарських об'єктів з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- створення нормативної бази функціонування систем стандартизації та сертифікації продукції;
- обороноздатності та мобілізаційної готовності країни.

Державну систему стандартизації створює Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики — національний орган із стандартизації.

1.2.1 Органи державної служби стандартизації

До органів державної служби стандартизації відносяться:

- Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держстандарт України);
- Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики (УкрНДІССІ);
- Державний науково-дослідний інститут "Система" (ДНДІ "Система");
- Український державний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації (УкрЦСМ);
- Український навчально-науковий центр зі стандартизації, метрології та якості продукції;
- технічні комітети зі стандартизації (ТК);
- територіальні центри стандартизації, метрології та сертифікації.

Держстандарт України був створений Постановою Кабінету Міністрів України №293 від 23.09.1991 р. на базі Українського республіканського управління Держстандарту СРСР. З 18 березня 2003р. набув чинності Указ Президента України (дод.А), що правонаступником Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації є Державний комітет України з

питань технічного регулювання та споживчої політики. Цей національний орган зі стандартизації створює державну систему стандартизації в країні і керує всіма роботами із стандартизації, метрології та сертифікації.

На УкрНДІССІ покладена розробка науково-технічних і економічних основ стандартизації, перспективних планів комплексної стандартизації сировини, матеріалів, напівфабрикатів і готових виробів, стандартів на єдині методи випробування продукції. Він виконує експертизу стандартів перед їх затвердженням, проводить порівняльний аналіз рівня стандартизації в Україні і зарубіжних країнах, надає інформацію зі стандартизації всім зацікавленим організаціям.

На ДНД "Система" покладена розробка основоположних стандартів.

На УкрЦСМ покладено здійснення всієї централізованої інформації організацій і підприємств про чинні стандарти, технічні умови і іншу нормативну документацію, а також забезпечення їх цією документацією. Центр здійснює реєстрацію стандартів та іншої нормативної документації з стандартизації державного і галузевого значення, підготовку кадрів, підвищення їх кваліфікації та видання нормативних документів зі стандартизації.

На Український навчально-науковий центр зі стандартизації, метрології та якості продукції покладена підготовка кадрів і підвищення їх кваліфікації.

Технічні комітети з стандартизації створюються за рішенням Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики для організації та забезпечення розроблення, розгляду, експертизи, погодження і підготовки до затвердження державних стандартів України, інших нормативних документів зі стандартизації, а також проведення робіт з регіональної та міжнародної стандартизації.

До роботи в технічних комітетах залучаються на добровільних засадах уповноважені представники зацікавлених підприємств, установ та організацій замовників (споживачів), розробників, виробників продукції, органів і організацій з стандартизації, метрології, сертифікації, товариств (спілок) споживачів, науково-технічних та інженерних товариств, інших громадських організацій, провідні вчені та фахівці. На сьогодні в Україні створено 120 технічних комітетів.

На територіальні центри покладено контроль за впровадженням і додержанням стандартів і технічних умов.

В структурі Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України нараховується 35 територіальних центрів, 26 обласних і 9 міських.

1.2.2 Органи галузевої служби стандартизації

До них відносяться:

- служба стандартизації міністерства або відомства;
- головні (базові) організації зі стандартизації;

- служба стандартизації підприємства (організації).

Служба стандартизації міністерства або відомства здійснює керівництво і координацію діяльності з питань стандартизації в галузях народного господарства. Для цього при міністерстві чи відомстві організовується відділ стандартизації, на який покладено організацію і планування робіт зі створення проектів державних і галузевих стандартів на проектування і виготовлення продукції, а також організацію найважливіших наукових досліджень зі стандартизації для забезпечення випуску продукції високої якості.

Головні (базові) організації зі стандартизації здійснюють проведення науково-дослідних робіт і розробку нормативних документів зі стандартизації, як правило, галузевого рівня.

Служба стандартизації на підприємстві (організації) здійснює організацію і проведення робіт зі стандартизації. Це може бути відділ (на великому підприємстві або об'єднанні), група або навіть відповідальний за стандартизацію.

Головним завданням служби стандартизації на підприємстві і в організації є науково-технічне та організаційно-методичне керівництво роботами зі стандартизації, а також безпосередня участь у проведенні цих робіт.

Керівник служби стандартизації несе відповідальність на рівні з керівником підприємства за дотримання стандартів і технічних умов в технічній документації, що розробляється підприємством, за якість і техніко-економічне обґрунтування розроблених підприємством стандартів і технічних умов, за відповідність їх показників сучасному рівню техніки, за своєчасний перегляд стандартів і технічних умов з метою приведення їх у відповідність з вимогами народного господарства, що зростають.

До обов'язків цієї служби входять:

- організація і планування робіт зі стандартизації та контроль за їх виконанням;
- розробка проектів стандартів підприємства і технічних умов;
- систематичний контроль за впровадженням і дотриманням стандартів і технічних умов при проектуванні та виробництві продукції;
- визначення фактичного рівня уніфікації та стандартизації виробів і розрахунок економічної ефективності робіт зі стандартизації;
- забезпечення всіх служб підприємства необхідною нормативною документацією зі стандартизації;
- організація обліку, зберігання і внесення змін в усі екземпляри стандартів та технічних умов;
- організація і здійснення нормоконтролю технічної документації, що розробляється підприємством.

1.3 Об'єкти стандартизації

Об'єктами державної стандартизації є:

- а) об'єкти організаційно-методичні та загальнотехнічні, в тому числі:
 - організація проведення робіт зі стандартизації;
 - термінологічні системи різних галузей знань та діяльності;
 - класифікація і кодування техніко-економічної та соціальної інформації;
 - системи та методи забезпечення якості та контролю якості (вимірювань, аналізу), методи випробувань;
 - метрологічне забезпечення (метрологічні норми, правила, вимоги, організація робіт);
 - вимоги техніки безпеки, гігієни праці, ергономіки, технічної естетики;
 - системи технічної та іншої документації загального використання, єдина технічна мова;
 - системи величин та одиниць;
 - типорозмірні ряди і типові конструкції виробів загально-машинобудівного застосування (підшипники, кріплення, інструменти, деталі тощо);
 - інформаційні технології, включаючи програмні та технічні засоби інформаційних систем загального призначення;
 - достовірні довідкові дані про властивості речовин та матеріалів;
- б) продукція міжгалузевого призначення та широкого вжитку;
- в) складові елементи народногосподарських об'єктів державного значення, в т.ч. банківсько-фінансова система, транспорт, зв'язок, енергосистема, охорона навколишнього природного середовища, вимоги до вживаних природних ресурсів, оборона тощо.

1.4 Суб'єкти стандартизації

Суб'єктами стандартизації є:

- орган виконавчої влади у сфері стандартизації;
- рада стандартизації;
- технічні комітети стандартизації;
- інші суб'єкти, що займаються стандартизацією.

1.4.1 Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації організовує, координує та проводить діяльність щодо розроблення, схвалення, прийняття, перегляду, зміни, розповсюдження національних стандартів відповідно до цього Закону і як національний орган стандартизації

представляє Україну в міжнародних та регіональних організаціях із стандартизації.

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації виконує такі основні функції:

- забезпечує реалізацію державної політики у сфері стандартизації;
- вживає заходів щодо гармонізації розроблених національних стандартів з відповідними міжнародними (регіональними) стандартами;
- бере участь у розробленні і узгодженні технічних регламентів та інших нормативно-правових актів з питань стандартизації;
- встановлює правила розроблення, схвалення, прийняття, перегляду, зміни та втрати чинності національних стандартів, їх позначення, класифікації за видами та іншими ознаками, кодування та реєстрації;
- вживає заходів щодо виконання зобов'язань, зумовлених участю в міжнародних (регіональних) організаціях стандартизації;
- співпрацює у сфері стандартизації з відповідними органами інших держав;
- формує програму робіт із стандартизації та координує її реалізацію;
- приймає рішення щодо створення та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації, визначає їх повноваження та порядок створення;
- організовує створення і ведення національного фонду нормативних документів та національного центру міжнародної інформаційної мережі ІЗОМЕТ УЛ/ТО;
- організовує надання інформаційних послуг з питань стандартизації.

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації може виконувати інші функції та повноваження згідно із законами України.

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації вносить подання до Кабінету Міністрів України щодо делегування повноважень стосовно організації розроблення, схвалення, прийняття, перегляду та зміни національних стандартів у галузі будівництва та промисловості будівельних матеріалів центральному органу виконавчої влади в цій сфері діяльності.

1.4.2 Рада стандартизації

Рада стандартизації (далі - Рада) є колегіальним консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України.

Персональний склад Ради та положення про неї затверджує Кабінет Міністрів України.

Основною метою діяльності Ради є налагодження взаємодії між виробниками, споживачами продукції та органами державної влади, узгодження інтересів у сфері стандартизації, сприяння розвитку стандартизації.

Рада формується на паритетних засадах із представників органів виконавчої влади, центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації, суб'єктів господарювання, Національної академії наук України, галузевих академій наук та відповідних громадських організацій. Діяльність Ради ґрунтується на засадах відкритості та гласності.

Основною функцією Ради є вивчення, аналіз та розроблення пропозицій щодо вдосконалення діяльності у сфері стандартизації стосовно:

- створення технічних комітетів стандартизації та визначення напрямів їх діяльності;
- прийняття міжнародного, регіонального чи іншого стандарту як національного стандарту;
- проведення експертиз проектів технічних регламентів та інших нормативних документів з питань технічного регулювання;
- програм робіт із стандартизації.

Рада має право:

- Отримувати від органів виконавчої влади інформацію і матеріали з питань, що належать до її компетенції;
- залучати в разі потреби у встановленому порядку до роботи в Раді спеціалістів органів виконавчої влади, науково-дослідних установ та організацій;
- вносити пропозиції до відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань, що належать до її відання.

1.4.3 Технічні комітети стандартизації

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації створює технічні комітети, на які покладаються функції з розроблення, розгляду та погодження міжнародних (регіональних) та національних стандартів.

Технічні комітети стандартизації формуються з урахуванням принципу представництва всіх заінтересованих сторін. До роботи в технічних комітетах стандартизації залучаються на добровільних засадах уповноважені представники органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та їх об'єднань, науково-технічних та інженерних товариств (спілок), товариств (спілок) споживачів, відповідних громадських організацій, провідні науковці і фахівці.

Організаційне забезпечення діяльності технічних комітетів здійснюють їх секретаріати.

Положення про технічні комітети затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації.

Технічні комітети стандартизації не можуть мати на меті одержання прибутку від своєї діяльності.

1.4.4 Інші суб'єкти, що займаються стандартизацією

Центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання та їх об'єднання, відповідні громадські організації мають право у відповідних сферах діяльності та в межах повноважень, установлених законом, з урахуванням своїх господарських та професійних інтересів організовувати і виконувати роботи із стандартизації, зокрема:

- розробляти, схвалювати, приймати, переглядати, змінювати стандарти відповідного рівня та припиняти їх дію, встановлювати правила їх розроблення, позначення та застосування;
- подавати до центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації пропозиції щодо створення технічних комітетів стандартизації та розроблення національних стандартів чи прийняття як національних стандартів міжнародних (регіональних) чи власних стандартів;
- представляти Україну у відповідних міжнародних та регіональних спеціалізованих організаціях із стандартизації, виконувати зобов'язання, які передбачені відповідними положеннями цих організацій;
- створювати і вести інформаційні фонди нормативно-правових актів та нормативних документів для забезпечення своєї діяльності та інформаційного обміну;
- видавати і розповсюджувати власні стандарти, документи спеціалізованих міжнародних, регіональних організацій із стандартизації, членами яких вони є чи з якими співпрацюють на підставі положень цих організацій або відповідних договорів, а також делегувати ці повноваження іншим юридичним особам;
- інформувати центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації про роботи із стандартизації за своїми напрямками.

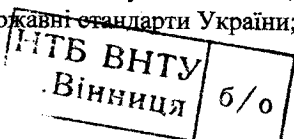
Заінтересовані особи мають право брати участь у сфері стандартизації, розглядати проекти розроблених національних стандартів та надавати розробникам відповідні пропозиції та зауваження до них.

Міністерство оборони України, враховуючи особливості сфери оборони, визначає порядок застосування стандартів для забезпечення потреб оборони України відповідно до покладених на нього функцій.

1.5 Категорії нормативних документів із стандартизації

Нормативні документи із стандартизації поділяються на:

- державні стандарти України;

- галузеві стандарти;
- стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок;
- технічні умови;
- стандарти підприємств.

До державних стандартів України прирівнюються державні будівельні норми і правила, а також державні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації. Порядок розроблення і застосування державних класифікаторів встановлюється Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики.

Міжнародні, регіональні та національні стандарти інших країн застосовуються в Україні відповідно до укладених міжнародних договорів.

Як державні стандарти України використовуються також міждержавні стандарти, передбачені Угодою про проведення погодженої політики в сфері стандартизації, метрології та сертифікації, підписаною у Москві 13 березня 1992 року.

Республіканські стандарти Української РСР (РСТ УРСР) застосовуються як державні до їх заміни чи скасування. Правила застосування стандартів, передбачених цією статтею, на території України встановлює Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики.

1.5.1 Державні стандарти України

Державні стандарти України підрозділяються на організаційно-методичні та загальнотехнічні об'єкти, а саме:

- організація проведення робіт із стандартизації, науково-технічна термінологія, класифікація і кодування техніко-економічної та соціальної інформації, технічна документація, інформаційні технології, організація робіт з метрології, достовірні довідкові дані про властивості матеріалів і речовин;
- вироби загальномашинобудівельного застосування (підшипники, інструмент, деталі кріплення тощо);
- складові елементи народногосподарських об'єктів державного значення (банківсько-фінансова система, транспорт, будівництво, зв'язок, енергосистема, охорона навколишнього природного середовища, оборона тощо);
- продукцію міжгалузевого призначення;
- продукцію для населення та народного господарства;
- методи випробувань;

Державні стандарти України містять **обов'язкові та рекомендовані** вимоги.

До обов'язкових належать:

- вимоги, що забезпечують безпеку продукції для життя, здоров'я і майна громадян, її сумісність і взаємозамінність, охорону навколишнього природного середовища і вимоги до методів випробувань цих показників;
- вимоги техніки безпеки і гігієни праці з посиланням на відповідні санітарні норми і правила;
- метрологічні норми, правила, вимоги та положення, що забезпечують достовірність і єдність вимірювань;
- положення, що забезпечують технічну єдність під час розроблення, виготовлення, експлуатації (застосування) продукції.

Обов'язкові вимоги державних стандартів підлягають безумовному виконанню органами державної виконавчої влади, всіма підприємствами, їх об'єднаннями, установами, організаціями та громадянами - суб'єктами підприємницької діяльності, на діяльність яких поширюється дія стандартів. Рекомендовані вимоги державних стандартів України підлягають безумовному виконанню, якщо:

- це передбачено чинними актами законодавства;
- ці вимоги включено до договорів на розроблення, виготовлення та поставку продукції;
- виготівником (постачальником) продукції зроблено заяву про відповідність продукції цим стандартам.

Державні стандарти України затверджуються Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики, а державні стандарти в галузі будівництва та промисловості будівельних матеріалів — Міністерством України у справах будівництва і архітектури. Державні стандарти України підлягають державній реєстрації в Державному комітеті України з питань технічного регулювання та споживчої політики і публікуються українською мовою з автентичним текстом російською мовою.

Майнова частина авторського права на державні стандарти України належить державі незалежно від джерел фінансування їх розроблення.

1.5.2 Галузеві стандарти

Галузеві стандарти розробляються на продукцію за відсутності державних стандартів України чи у разі необхідності встановлення вимог, які перевищують або доповнюють вимоги державних стандартів. Обов'язкові вимоги галузевих стандартів підлягають безумовному виконанню підприємствами, установами і організаціями, що входять до сфери управління органу, який їх затвердив.

Стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок розробляються у разі необхідності поширення результатів фундаментальних і прикладних досліджень, отриманих в окремих галузях знань чи сферах професійних інтересів. Ці стандарти можуть використовуватися на основі добровільної згоди користувачів.

Ці стандарти не повинні суперечити обов'язковим вимогам державних стандартів України і підлягають державній реєстрації в Державному комітеті України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Порядок розроблення, затвердження та використання цих стандартів устанавлюється органом, до сфери управління якого входять підприємства, установи і організації, статутними органами науково-технічних та інженерних товариств і спілок, до компетенції яких належать питання організації робіт із стандартизації.

1.5.3 Технічні умови і стандарти підприємств

Технічні умови містять вимоги, що регулюють відносини між постачальником (розробником, виготівником) і споживачем (замовником) продукції.

Для організації інформування споживачів (замовників) про номенклатуру та якість продукції, що випускається, контролю відповідності технічних умов обов'язковим вимогам державних, а в передбачених законодавством випадках — галузевих стандартів, технічні умови на продукцію та зміни до них підлягають державній реєстрації в територіальних органах Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Технічні умови та зміни до них, які не пройшли державної реєстрації, вважаються недійсними.

За державну реєстрацію технічних умов і змін до них знімається реєстраційний збір, розмір якого встановлює Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики за погодженням з Міністерством економіки України.

Стандарти підприємств розробляються на продукцію, що використовується лише на конкретному підприємстві.

1.6 Організація робіт із стандартизації

1.6.1 Загальні вимоги до стандартів

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики організовує і координує роботи зі стандартизації та функціонування державної системи стандартизації, встановлює в державних стандартах цієї системи загальні організаційно-технічні правила проведення робіт зі стандартизації, здійснює міжгалузеву координацію цих робіт,

включаючи планування, розроблення, видання, розповсюдження та застосування державних стандартів, визначає порядок державної реєстрації нормативних документів і бере участь в проведенні заходів з міжнародної, регіональної стандартизації, відповідно до міжнародних договорів України, організовує навчання та професійну підготовку спеціалістів у сфері стандартизації.

Роботи зі стандартизації в галузі будівництва організовує Мінбудархітектури України.

Міністерства (відомства), державні комітети, органи державної виконавчої влади беруть участь у роботах із стандартизації та організують цю діяльність в межах своєї компетенції через свої служби стандартизації, головні або базові організації із стандартизації. Організацію та забезпечення розроблення, експертизи, погодження та підготовки до затвердження державних стандартів і інших нормативних документів із стандартизації, а також проведення робіт з міжнародної (регіональної) стандартизації проводять технічні комітети.

Державні стандарти України за дорученням Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики можуть розробляти також підприємства, установи і організації, які мають у відповідній галузі стандартизації необхідний науково-технічний потенціал.

Стандарти науково-технічних і інженерних товариств і спілок розробляють самі товариства і спілки.

Служби стандартизації підприємства (організації) розробляють стандарти підприємства.

Роботи зі стандартизації здійснюють відповідно до річного плану, який формують на основі довгострокових програм і проектів планів роботи зі стандартизації.

Відповідальність за відповідність нормативних документів із стандартизації вимогам актів чинного законодавства, а також їх науково-технічний рівень несуть розробники, організації та установи, які провели їх експертизу, і органи, підприємства, установи, організації та громадянсько-суб'єкти підприємницької діяльності, що затвердили ці документи.

Порядок розроблення, узгодження, затвердження, розповсюдження, перевірки, перегляду, зміни та скасування стандартів регламентовано: для державних стандартів — ДСТУ 1.2, технічних умов — ДСТУ 1.3, стандартів підприємств — ДСТУ 1.4. Порядок для галузевих стандартів встановлює орган, до сфери управління якого входять підприємства, установи, організації, на які поширюється дія стандарту, а для стандартів науково-технічних і інженерних товариств — встановлюють їхні статутні органи.

1.6.2 Загальні вимоги до побудови, викладення, оформлення та змісту стандартів

Ці вимоги регламентовані ДСТУ 1.5. Розглянемо детальніше вимоги до

змісту і позначення стандартів.

Основоположні організаційно-методичні стандарти встановлюють:

- цілі, задачі, класифікаційні структури об'єктів стандартизації різного призначення, загальні організаційно-технічні положення щодо проведення робіт у певній галузі діяльності і та ін.;

- порядок (правила) розроблення, затвердження і впровадження нормативних, конструкторських, технологічних, проектних та програмних документів.

Основоположні загально-технічні стандарти встановлюють:

- науково-технічні терміни та їх визначення, що багаторазово вживаються у всіх сферах народного господарства;

- умовні позначення (назви, коди, позначки, символи і та ін.) для різних об'єктів стандартизації, їхнє цифрове, літерно-цифрове позначення, у т. ч. позначення параметрів фізичних величин (латинськими та грецькими літерами), їх розмірність, замінювальні написи, символи і т. ін.;

- вимоги до побудови, викладення, оформлення і змісту різних видів документів;

- загально-технічні величини, вимоги та норми, що необхідні для технічного, в тому числі метрологічного, забезпечення процесів виробництва.

На продукцію і послуги розробляють:

- стандарти загальних технічних умов, які повинні мати загальні вимоги до груп однорідної продукції, послуг;

- стандарти технічних вимог, які повинні містити вимоги до конкретної продукції, послуг (групи конкретної продукції, послуг).

За доцільності стандартизації окремих вимог до груп продукції, послуг можуть розроблятися стандарти, які встановлюють: класифікацію, основні параметри і (або) розміри, вимоги безпеки, вимоги охорони навколишнього середовища, загальні технічні вимоги, методи випробувань, типи, сортамент, марки, правила приймання, маркування, пакування, транспортування, зберігання, експлуатації, ремонту і утилізації.

Стандарти на продукцію, виробництво і використання якої може зашкодити здоров'ю або майну громадян, а також навколишньому середовищу, повинні обов'язково вмещувати розділи "Вимоги безпеки" і "Вимоги охорони навколишнього середовища".

Методи контролю (випробувань, вимірювань, аналізу), що встановлюються в стандартах на продукцію і (або) в стандартах на методи контролю, повинні забезпечувати об'єктивну перевірку всіх обов'язкових вимог до якості продукції, які встановлені в стандартах на неї.

Стандарти на процеси встановлюють вимоги до методів (способів, прийомів, режимів, норм) виконання різного роду робіт у технологічних процесах розроблення, виготовлення, зберігання, транспортування, експлуатації, ремонту і утилізації продукції (послуг), що забезпечують їх технічну єдність і оптимальність.

ДСТУ 1.5 регламентує також вимоги до позначення стандартів.

Позначення державного стандарту України складається з індексу (ДСТУ), реєстраційного номера, присвоєного йому при затвердженні, і відокремлених тире двох останніх цифр року затвердження. У позначенні державного стандарту, що входить до комплексу стандартів, в його реєстраційному номері перші цифри з крапкою визначають комплекс стандарту. Якщо стандарт використовується тільки в атомній енергетиці, додається літера А, яку проставляють після двох останніх цифр року його затвердження. Позначення державного стандарту, що оформлений на підставі застосування автентичного тексту міжнародного або регіонального стандарту і не вміщує додаткові вимоги, складається з індексу (ДСТУ), позначення відповідно міжнародного або регіонального стандарту без зазначення року його прийняття і відокремлених тире двох останніх цифр року затвердження державного стандарту. Наприклад, міжнародний стандарт ISO 9591:1992 повинен позначатися ДСТУ ISO 9591-92.

Позначення галузевого стандарту складається з індексу (ГСТУ), умовного позначення міністерства (відомства) і відокремлених тире двох останніх цифр року затвердження стандарту.

Позначення стандарту підприємства складається з індексу (СТП), реєстраційного номера, що надається у порядку, встановленому на підприємстві (в об'єднанні підприємств, спілці, асоціації, концерні, акціонерному товаристві, у міжгалузевому, регіональному та інших об'єднаннях), і відокремлених тире двох останніх цифр року затвердження стандарту.

Позначення стандарту науково-технічного та інженерного товариства складається з індексу (СТТУ), абрєвіатури науково-технічного та інженерного товариства і реєстраційного номера, що надається у порядку, встановленому в товаристві, і відокремлених тире двох останніх цифр року затвердження стандарту.

1.7 Стандарти та їх застосування

1.7.1 Розроблення, прийняття, перевірка, внесення змін та перегляд стандартів

Залежно від рівня суб'єкта стандартизації, який приймає чи схвалює стандарти, розрізняють:

- національні стандарти, кодекси усталеної практики та класифікатори, прийняті чи схвалені центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації, видані ним каталоги та реєстри загальнодержавного застосування;

- стандарти, кодекси ustalеної практики та технічні умови, прийняті чи схвалені іншими суб'єктами, що займаються стандартизацією.

Стандарти повинні відповідати потребам ринку, сприяти розвитку вільної торгівлі, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та бути викладені таким чином, щоб їх неможливо було використовувати з метою введення в оману споживачів продукції, якої стосується стандарт, чи надавати перевагу виробнику продукції або продукції залежно від місця її виготовлення.

Об'єкт стандартизації може бути об'єктом інтелектуальної чи промислової власності, якщо розробник стандарту в установленому законодавством порядку отримав дозвіл у власника прав на цей об'єкт.

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації з урахуванням суспільної потреби у стандартах, державних пріоритетів, пропозицій технічних комітетів стандартизації та інших суб'єктів стандартизації щороку формує програму робіт із стандартизації (далі - програма), яка включає перелік національних стандартів, прийнятих до розроблення. Програма публікується один раз на шість місяців в офіційному виданні центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації та розміщується в інформаційних мережах.

Національні стандарти розробляються технічними комітетами зі стандартизації, а в разі їх відсутності - іншими суб'єктами стандартизації, що мають для цього відповідний науково-технічний потенціал.

Правила та порядок розроблення, схвалення, прийняття, перегляду, зміни та припинення дії національних стандартів, які встановлюються центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації, повинні передбачати:

- критерії врахування чи відхилення пропозицій щодо розроблення національних стандартів;
- критерії визначення розробників національних стандартів;
- визначення пріоритетів щодо застосування міжнародних (регіональних) стандартів;
- механізм апеляції;
- інформування заінтересованих сторін про стан робіт у сфері національної стандартизації. Строк розгляду проекту національного стандарту та подання відгуків не може бути меншим, ніж 60 днів від дня його опублікування;
- ознайомлення за рівних умов з проектами національних стандартів усіх заінтересованих сторін.

Під час схвалення або прийняття національного стандарту центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації визначає дату надання стандарту чинності з урахуванням часу на виконання підготовчих заходів щодо його впровадження.

Перелік національних стандартів, схвалених та прийнятих протягом місяця, публікується наступного місяця в офіційному виданні центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації.

Міжнародні (регіональні) стандарти запроваджуються як національні стандарти за умови їх прийняття центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації.

Прийняття міжнародного (регіонального) стандарту - це опублікування національного стандарту, що ґрунтується на відповідному міжнародному (регіональному) стандарті, чи підтвердження того, що міжнародний (регіональний) стандарт має той самий статус, що і національний стандарт, із зазначенням будь-яких відхилень від міжнародного (регіонального) стандарту.

Перевірку чинних національних стандартів на відповідність законодавству, інтересам держави, потребам споживачів, рівню розвитку науки і техніки, вимогам міжнародних (регіональних) стандартів здійснюють відповідні технічні комітети або інші суб'єкти стандартизації відповідно до цього Закону. Стандарти на продукцію перевіряються не рідше одного разу на п'ять років. За результатами перевірки відповідні технічні комітети або інші суб'єкти стандартизації подають пропозиції про перегляд, зміни чи скасування стандартів до центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації.

Перегляд, в результаті якого розробляється новий національний стандарт або вносяться зміни до чинного стандарту, здійснюється у порядку, встановленому для розроблення стандартів.

Припинення дії національного стандарту здійснює центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації у разі припинення випуску продукції, регламентованої цим стандартом, а також у разі розроблення, схвалення або прийняття замість нього іншого стандарту за поданням відповідного технічного комітету стандартизації або іншого суб'єкта стандартизації відповідно до цього Закону.

Інформація про зміни, текст змін національних стандартів публікується в офіційному виданні центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації не пізніше, ніж за 90 днів до терміну надання їм чинності.

1.7.2 Порядок розроблення і затвердження стандартів

ДСТУ 1.2 встановлює такі стадії виконання робіт:

- організація розроблення стандарту;
- розроблення проекту стандарту першої редакції;
- розроблення проекту стандарту остаточної редакції;
- затвердження та державна реєстрація стандарту;
- видання стандарту.

Порядок організації розроблення стандарту такий:

- технічні комітети, міністерства (відомства) або за їхнім дорученням

головні (базові) організації зі стандартизації розглядають обґрунтовані замовлення на розроблення стандарту і подають пропозиції до плану державної стандартизації Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Мінбудархітектури України);

- розгляд пропозицій, формування та затвердження річного плану державної стандартизації України та укладання договорів з розробником на розроблення стандартів;

- розроблення розробником технічного завдання на стандарт з переліком організацій, яким потрібно розіслати проект на відгук, та переліком організацій, з якими потрібно його узгодити;

- затвердження технічного завдання з головою технічного комітету або керівником організації після погодження з Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Мінбудархітектури) України та заінтересованими міністерствами (відомствами);

- розроблення проекту стандарту (першої редакції) і пояснювальної записки і розсилання їх на відгук організаціям згідно з переліком;

- опрацювання відгуків і складання зведення відгуків;

- доопрацювання проекту стандарту і пояснювальної записки на підставі зауважень і пропозицій, які містяться у зведенні відгуків (розроблення проекту остаточної редакції стандарту);

- погодження розробником остаточної редакції проекту стандарту з погоджувальними організаціями і подання її з супровідною документацією в Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Мінбудархітектури) України;

- державна експертиза проекту стандарту, до якої можуть бути залучені науково-дослідні організації Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Мінбудархітектури) України, технічні комітети, відомі вчені і фахівці;

- розгляд проекту стандарту після проведення експертизи і прийняття рішення про його затвердження або повернення на доробку.

Під час затвердження стандарту визначають дату надання йому чинності, з урахуванням часу на виконання підготовчих заходів щодо його впровадження.

Стандарти затверджують, як правило, без обмежень терміну дії, державну реєстрацію їх здійснює Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики України.

1.7.3 Порядок видання, перевірки, перегляду, зміни і скасування стандарту

Інформацію про затвердження стандарту публікують у щомісячному інформаційному покажчику стандартів України. Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Мінбудархітектури) України тиражують і розповсюджують стандарти відповідно до

встановленого ними порядку, в т. ч. і через два магазини стандартів, які знаходяться в Києві і Харкові.

Перевірку чинних стандартів здійснює їх розробник не рідше одного разу за п'ять років для забезпечення їх відповідності чинному законодавству України, потребам населення і держави, обороноздатності, рівню розвитку науки і техніки, досягнутому на момент перевірки стандарту, а також для встановлення ступеня їх відповідності вимогам міжнародних, регіональних стандартів і національних стандартів інших країн.

За результатами перевірки стандарту готують пропозиції щодо доцільності подальшого його застосування без перегляду і зміни або пропозиції про перегляд, зміни чи скасування. Ці пропозиції подають до органу, що затвердив стандарт.

Перегляд стандартів полягає в розробленні нових стандартів. При цьому переглянутий стандарт скасовують, а в новому зазначають замість якого стандарту його розроблено та в позначенні змінюють дві останні цифри року затвердження.

Зміну стандарту розробляють в разі заміни, вилучення або внесення нових вимог до стандарту. Розроблення, узгодження, надання на затвердження, затвердження і державну реєстрацію зміни стандарту здійснюють у порядку, який встановлений для стандартів. Дозволяється узгоджувати зміну тільки з тими узгоджувальними організаціями, яких ця зміна стосується. Кожна зміна отримує порядковий номер і повинна бути надрукована в інформаційному покажчику державних стандартів не пізніше, ніж за шість місяців до терміну надання їй чинності.

Скасування стандарту здійснюється у разі припинення випуску продукції (надання послуги) або розроблення замість нього іншого нормативного документу.

Документи щодо скасування стандартів подають до органів державної реєстрації не пізніше, ніж за шість місяців до визначеної дати його скасування, а інформація про це повинна бути опублікована не пізніше, ніж за три місяці до дати його скасування.

1.7.4 Порядок розроблення, побудови, викладення та оформлення технічних умов

Згідно з ДСТУ 1.3, технічні умови (ТУ) є невід'ємною частиною комплексу технічної документації на продукцію (вироби, матеріали, речовини, послуги), на яку вони поширюються, або самостійним документом і розробляються в таких випадках:

- за відсутності державних та галузевих стандартів на розроблювану продукцію, послуги або за необхідності конкретизації їхніх вимог;
- за необхідності доповнення та (або) посилення вимог, норм та правил чинних стандартів на дану продукцію, послуги.

ТУ розробляються на:

- один конкретний виріб, матеріал, речовину, одну послугу і т. ін.;
- декілька конкретних виробів, матеріалів, речовин і т. ін., групу послуг (групові технічні умови).

ТУ допускається не розробляти за згодою замовника (основного споживача) згідно з:

- технічним завданням (контрактом, протоколом, конструкторською документацією і т. ін.) — для одиначної продукції;
- конструкторською документацією, що входить до комплексу документації на виріб, - для складових частин цього виробу;
- технічною документацією (технологічними та конструкторськими документами) — для речовин, матеріалів та півфабрикатів, які підлягають подальшій обробці та виготовляються у встановленому обсязі за прямим замовленням одного підприємства;
- зразком-еталоном та технічним описом зразка - для непродовольчих товарів народного вжитку (за винятком складної побутової техніки, продукції побутової хімії та транспортних засобів), коли показники їхньої якості встановлені на групу однорідної продукції;
- контрактом — для продукції, призначеної тільки для експорту (за дотримання обов'язкових вимог стандартів безпеки та охорони навколишнього середовища).

Термін введення в дію ТУ: встановлює підприємство (організація) - розробник. За погодженням із основним споживачем допускається не обмежувати їх термін дії. В такому разі на титульній сторінці повинен бути напис "Без обмеження терміну дії".

Стадії розроблення ТУ - згідно з ГОСТ 2.102, ГОСТ 2.103.

Основою для прийняття рішення про розроблення ТУ є:

- технічне завдання на розроблення продукції (договір, контракт, протокол та ін.), розроблене та затверджене в порядку, встановленому підприємством (організацією) - розробником продукції та замовником (основним споживачем);
- державна програма або директивний документ;
- ініціативні пропозиції підприємств (організацій) - розробників або підприємств (організацій) - виробників продукції.

Зміни до ТУ розробляють підприємства (організації) - власники оригіналів ТУ.

Правила побудови та викладення ТУ регламентуються ДСТУ 1.5 та НД 50-009-93, а оформлення — ГОСТ 2.105 та ГОСТ 2.004.

Проект ТУ підлягає узгодженню по одному з двох варіантів. Якщо рішення про «запуск» продукції у виробництво (чи надання послуги) вносить приймальна комісія (художньо-технічна рада, дегустаційна комісія і т. ін.), то підписання акту приймання дослідного зразка (дослідної партії) продукції членами приймальної комісії, представниками узгоджувальних організацій означає узгодження проекту ТУ. Якщо рішення про постановку продукції на виробництво приймається без приймальної комісії, то проект ТУ

підлягає узгодженню із замовником (основним споживачем).

Зміни до ТУ, в тому числі їх скасування та продовження терміну дії, узгоджують у порядку, встановленому для ТУ.

Для ТУ, які розробляються підприємствами (організаціями), що мають відомчу підпорядкованість, порядок їх затвердження встановлюється відповідним міністерством (відомством). В інших випадках ТУ затверджує підприємство-розробник ТУ.

Позначення ТУ, що розробляються підприємствами (організаціями), які мають відомчу підпорядкованість, проводиться за правилами, встановленими міністерствами (відомствами).

Для новостворених підприємств та об'єднань рекомендується позначення ТУ складати із:

- індексу документа (ТУ);
- скороченої назви держави (У);
- коду підприємства (організації) - власника оригіналу ТУ із ОКПО (вісім знаків);
- двох останніх цифр року затвердження.

Державну реєстрацію ТУ здійснюють територіальні органи Держстандарту України за місцем знаходження підприємства (організації)-розробника, а зміни до них - ті ж органи за місцем знаходження підприємства (організації) - власника оригіналу ТУ.

Не підлягають державній реєстрації ТУ на:

- дослідні зразки (партії);
- сувеніри та вироби народних художніх промислів (крім виробів із дорогоцінних металів);
- технологічні промислові відходи сировини, матеріалів, півфабрикатів;
- складові частини виробу, півфабрикати, речовини і матеріали, не призначені для самостійного постачання або виготовлені за прямим замовленням одного підприємства;
- продукція одиничного виробництва.

Забезпечення ТУ і змінами до них здійснюють підприємства (організації) - власники їх оригіналів.

1.7.5 Порядок розроблення, затвердження та застосування стандартів підприємства

Згідно з ДСТУ 1.4, стандарти підприємства розробляють та затверджують самі підприємства. Об'єктами стандартизації на підприємстві є:

- загальні функції організації та виконання робіт для забезпечення якості продукції (процесів, послуг), формування та удосконалення системи якості;
- функції управління та забезпечення діяльності підприємства;
- продукція (півфабрикати, матеріали, комплектуючі вироби, деталі, складальні одиниці);

- процеси виробничого циклу;
- технологічне оснащення та інструменти, які виробляють та застосовують на даному підприємстві;
- послуги, що надаються на підприємстві.

Порядок розроблення, погодження, затвердження, реєстрації, видання, застосування, перегляду, внесення змін, скасування стандартів підприємство встановлює з урахуванням вимог ДСТУ 1.4. Побудова, викладення, оформлення стандарту підприємства — згідно ДСТУ 1.5.

Стандарт підприємства затверджує службова особа, якій надано це право, підписом або наказом з датою надання йому чинності.

Стандарт підприємства не повинен суперечити обов'язковим вимогам державних, чинних в Україні міждержавних та галузевих стандартів.

Стандарт підприємства не підлягає реєстрації в органах Держстандарту України.

1.7.6 Порядок застосування стандартів

Стандарти застосовуються на добровільних засадах, якщо інше не встановлено законодавством.

Стандарти застосовуються безпосередньо чи шляхом посилання на них в інших документах.

Застосування стандартів чи їх окремих положень стає обов'язковим:

- для всіх суб'єктів господарювання, якщо це передбачено в технічних регламентах чи інших нормативно-правових актах;
- для учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти;
- для виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні;
- для виробника чи постачальника, якщо його продукція сертифікована щодо дотримання вимог стандартів.

Міжнародні (регіональні) стандарти та стандарти інших країн, якщо їх вимоги не суперечать законодавству України, можуть бути застосовані в Україні в установленому порядку шляхом посилання на них у національних та інших стандартах.

Стандарти, застосовані під час виготовлення продукції, повинні зберігатися у виробника протягом 10 років після випуску останнього виробу даного виду продукції.

1.7.7 Застосування стандартів у технічних регламентах та інших нормативно-правових актах

Технічні регламенти та інші нормативно-правові акти встановлюють обов'язкові вимоги щодо:

- захисту життя, здоров'я та майна людини;
- захисту тварин, рослин;
- охорони довкілля;
- безпеки продукції, процесів чи послуг;
- запобігання введенню в обіг стосовно призначення та безпеки продукції;
- усунення загрози національній безпеці.

У разі посилання на стандарти в технічних регламентах, інших нормативно-правових актах зазначається, чи є дотримання певних стандартів єдиним або тільки одним із шляхів виконання вимог цих документів. Виробник чи постачальник має довести, що продукція, вироблена без застосування цих стандартів, відповідає вимогам відповідних технічних регламентів або інших нормативно-правових актів.

У разі виникнення об'єктивних перешкод для застосування певних обов'язкових вимог національного стандарту виробник чи постачальник продукції зобов'язаний повідомити про це центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації. Одночасно виробник може звернутися до центрального органу виконавчої влади у сфері стандартизації з пропозиціями щодо скасування, позачергового перегляду та внесення відповідних змін до цього стандарту або з обґрунтованим клопотанням про надання дозволу на тимчасовий випуск продукції з відхиленнями від зазначених обов'язкових вимог.

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації вивчає обґрунтованість звернення виробника, проводить у разі потреби необхідні експертизи і, за наявності підстав після погодження із відповідним центральним органом виконавчої влади, що здійснює контроль за дотриманням відповідних вимог національного стандарту, може надати такий дозвіл і встановити обмеження терміну його дії.

У разі виготовлення продукції на експорт, якщо угодою (контрактом) визначено інші вимоги, ніж ті, що встановлені технічними регламентами або іншими нормативно-правовими актами України, дозволяється застосовувати норми угоди (контракту), якщо вони не суперечать законодавству України в частині вимог до процесу виготовлення продукції, її зберігання та транспортування на території України.

Державний нагляд за дотриманням вимог технічних регламентів або інших нормативно-правових актів здійснюється в порядку, встановленому законодавством.

Особи, винні в порушенні законодавства у сфері стандартизації, несуть відповідальність згідно з законами України.

1.7.8 Порядок впровадження стандартів

Впровадження стандарту повинно бути закінчене до дати набуття ним чинності. Стандарт вважається впровадженим на підприємстві (організації), якщо встановлені ним вимоги дотримуються у відповідності з його сферою дії і забезпечується стабільність якості виготовлення продукції.

За погодженням з основним споживачем (замовником), допускається дострокове введення стандарту в дію. Впровадження стандарту здійснюється у відповідності з планом основних організаційно-технічних заходів. В залежності від виду стандарту цей план передбачає:

- перегляд, внесення змін або відміну чинних і розробку нових нормативно-технічних документів, що пов'язані зі змістом впроваджуваного стандарту;
- розробку нової технічної документації і внесення змін в чинну документацію;
- забезпечення підприємств необхідною сировиною, матеріалами, півфабрикатами, також устаткуванням, приладами, інструментами, необхідними для випуску нової продукції;
- зміну технологічних процесів, режимів роботи, автоматизацію і механізацію виробничих процесів, підвищення точності виготовлення продукції;
- реконструкцію, розширення, будівництво нових виробничих потужностей і організацію спеціалізованих виробництв;
- підвищення кваліфікації, підготовку кадрів і інші заходи, необхідні для впровадження стандарту.

Завершення робіт із впровадження стандарту оформляється актом, який затверджує керівник (заступник) підприємства (організації). В роботі комісії беруть участь представники підприємства, яке впроваджує стандарт, і представник основного споживача продукції.

1.7.9 Державний нагляд за впровадженням і дотриманням стандартів

Державний нагляд — це діяльність спеціально уповноважених органів державної виконавчої влади по контролю за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності (підприємцями) стандартів, норм і правил при виробництві та випуску продукції (виконанні робіт, наданні послуг) з метою забезпечення інтересів суспільства і споживачів, її належної якості, безпечної для життя, здоров'я, майна людей і навколишнього середовища.

Державний нагляд здійснюють Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики України, його територіальні органи, а також інші спеціально уповноважені на те органи.

Об'єктами державного нагляду є:

- продукція виробничо-технічного призначення, товари народного споживання, продукція тваринництва та рослинництва, продукти харчування, в тому числі продукція, що пройшла сертифікацію, — на відповідність

стандартам, нормам і правилам;

- продукція імпортна - на відповідність чинним в Україні стандартам, нормам і правилам стосовно безпеки життя, здоров'я й майна людей і навколишнього середовища;

- продукція експортна - на відповідність стандартам, нормам, правилам або окремим вимогам, що обумовлені договором (контрактом);

- атестовані виробництва - на відповідність установленим вимогам щодо сертифікації продукції.

Державний нагляд здійснюється за планами органів державного нагляду або за зверненням громадян у формі перевірки дотримання:

- стандартів, норм і правил при розробці, виробництві, випуску, зберіганні, транспортуванні, використанні, експлуатації, реалізації та утилізації продукції, за винятком стадії реалізації товарів у сфері торгівлі, випуску і реалізації продукції на підприємствах громадського харчування та надання послуг громадянам як споживачам, шляхом проведення періодичних або постійних перевірок через вибірковий або суцільний контроль;

- стабільності якості сертифікованої продукції і правил проведення її випробувань.

Державний нагляд на конкретному підприємстві починається з того, що:

- вивчаються акти і пропозиції за результатами попередньої перевірки;

- перевіряється забезпеченість підприємства необхідною технічною документацією (стандарти, креслення, карти технологічного процесу);

- ознайомлюються з методами і засобами контролю технологічного процесу і перевіряють їх відповідність чинним стандартам;

- аналізуються рекламачії на продукцію, яка перевіряється;

- перевіряється наявність служби стандартизації, її підлеглість і укомплектованість.

Контроль якості продукції і її відповідність вимогам стандартів проводять у такому порядку:

- відбираються контрольні проби з числа тих, що були прийняті відділом технічного контролю;

- проводять випробування відібраних виробів за всіма показниками у відповідності з чинними стандартами;

- в цехах перевіряється дотримання режимів технологічних процесів, стан засобів вимірювання, робота відділу технічного контролю.

Перевіряється дотримання стандартів на матеріали і комплектуючі півфабрикати, які отримані від суміжників.

При контролі строку впровадження стандарту перевіряється:

- наявність наказу міністерства чи відомства, а також наказу на підприємстві про впровадження стандарту;

- наявність плану організаційно-технічних заходів по впровадженню стандарту і його виконання;

- забезпеченість підприємства необхідною сировиною, устаткуванням,

оснасткою, інструментом, технічною документацією для впровадження стандарту в дію;

- з яких показників стандарту при впровадженні допущені відхилення;
- якщо стандарт не впроваджується, то які є на це причини. За

результатами контролю складається акт з висновками і пропозиціями.

При порушенні вимог стандартів органи держнагляду:

- дають вказівку на усунення виявлених недоліків;
- забороняють відвантаження недоброякісної продукції;
- в необхідних випадках ставлять питання про притягнення до

адміністративної і судової відповідальності осіб, винних у випуску недоброякісної продукції.

Разом з проведенням державного нагляду проводиться і відомчий нагляд за впровадженням і дотриманням стандартів, норм, правил. Завдання його аналогічні завданням державного нагляду.

1.7.10 Знак відповідності національним стандартам

Центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації має право встановлювати знак відповідності продукції національним стандартам.

Національний знак відповідності продукції національним стандартам - знак, який засвідчує відповідність позначеної ним продукції всім вимогам стандартів, що поширюються на цю продукцію.

Опис та правила застосування національного знака відповідності продукції національним стандартам встановлюються центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації.

Відповідність продукції національним стандартам добровільно підтверджується в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації.

1.8 Управління діяльністю в сфері стандартизації

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики організує і координує роботи зі стандартизації та функціонування державної системи стандартизації, встановлює в державних стандартах цієї системи загальні організаційно-технічні правила проведення робіт із стандартизації, здійснює міжгалузеву координацію цих робіт, включаючи планування, розроблення, видання, розповсюдження та застосування державних стандартів, визначає порядок державної реєстрації нормативних документів і бере участь у проведенні заходів з міжнародної, регіональної стандартизації відповідно до міжнародних договорів України, організує навчання та професійну підготовку спеціалістів у сфері стандартизації.

Роботу із стандартизації в галузі будівництва і промисловості бу-

дівельних матеріалів організує відповідне міністерство (державний комітет) України у справах будівництва і архітектури. Правила побудови, викладу та оформлення стандартів, що розробляються і затверджуються цим міністерством, повинні відповідати вимогам стандартів державної системи стандартизації.

Інші органи державної виконавчої влади беруть участь у роботах із стандартизації та організують цю діяльність у межах своєї компетенції.

1.8.1 Інформаційне забезпечення робіт із стандартизації

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики утворює інформаційні фонди і забезпечує споживачів інформацією про:

- державні стандарти України;
- діючі міждержавні стандарти;
- міжнародні, регіональні, а також національні стандарти інших країн;
- державні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації;
- сертифікати, що видані або визнані в установленому порядку;
- технічні комітети зі стандартизації;
- органи з сертифікації;
- випробувальні лабораторії (центри);
- характеристики та властивості матеріалів і речовин.

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики здійснює функції розпорядника майновою частиною авторських прав стосовно державних стандартів України, а також стандартів, правил, директив і рекомендацій міжнародних і регіональних організацій зі стандартизації, членом яких є Україна, якщо це передбачено її міжнародними договорами, і міждержавних стандартів. Міністерство України у справах будівництва і архітектури здійснює функції розпорядника майновою частиною авторських прав стосовно державних і міждержавних стандартів у галузі будівництва і промисловості будівельних матеріалів.

Розпорядником майнової частини авторських прав стосовно нормативних документів є підприємство або орган, що затвердили ці нормативні документи.

1.9 Стандарти на штрихове кодування

Позначення товарів чисельними кодами вперше з'явилося 25 років тому в США під час продажу алкогольних напоїв. Процес продажу полягав у тому, що продавець прикладав до штрих-коду, нанесеного на товар, скануючий пристрій, який миттєво зчитував код і визначав ціну. Вся процедура займала кілька секунд.

Система сподобалась і до неї приєдналися інші товаровиробники, а незабаром у США практично вся продукція маркувалась 12-розрядними штрих-кодами. Через п'ять років американський приклад наслідувала і Європа. Але досвід США показав, що 12 розділів може бути недостатньо для нумерації всіх виготовлених товарів. Тому Європейська Асоціація "EAN-International" розробила власний 13-розрядний код.

Система кодування виявилась вдалою і до неї приєдналось багато країн. На сьогодні штрих-кодами EAN користуються 97 країн світу. При цьому об'єктами кодування штриховим кодом є інформаційні символи — цифри, букви, службові знаки. Штрихові коди в залежності від їх структури поділяються на: цифрові й буквено-цифрові; дискретні; безперервні; двонаправлені; контролепридатні; з фіксованою довжиною коду; із змінною довжиною коду; з різною інформаційною щільністю.

Найпоширенішими в економічно розвинених країнах є такі штрих-коди: "2 з 5" або "2 з 5 Industrial"; "2 з 5 з чергуванням чи ITF (Interleaved Two of Five)"; 39; 93; Cooaoar; 128; EAN (European Article Number); UPS (Uniform Product Code).

Звичайно, українська продукція, щоб конкурувати з іноземною на зовнішньому і внутрішньому ринках, також повинна бути маркована штрих-кодами.

Для вирішення цієї задачі була розроблена Державна програма переходу України на міжнародну систему обліку та статистики, яка передбачає створення Національної нумераційної організації та розробку комплексу стандартів для системи штрихового кодування, технічних і програмних засобів нанесення штрихових кодів, науково-технічної документації, що регламентують її застосування.

В плані виконання Програми Постановами Кабінету Міністрів України №180 від 11.03.93 р. та №326 від 04.05.93 р. було прийнято рішення про створення комплексу стандартів у галузі штрихового кодування в Україні.

30.10.94 р. Європейська Асоціація прийняла рішення про членство України в Асоціації товарної нумерації — "EAN-Україна", а 12.12.94 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову №821 "Про Асоціацію товарної нумерації України — "EAN-Україна".

Держстандарт України в 1995 р. видав такі нормативні документи в галузі штрихового кодування:

ДСТУ 3144-95. Штрихове кодування. Терміни та визначення.

ДСТУ 3145-95. Штрихове кодування. Загальні вимоги.

ДСТУ 3146-95. Штрихове кодування. Маркування об'єктів ідентифікації, штрих-кодові позначення EAN.

ДСТУ 3145-95. Штрихове кодування, маркування об'єктів ідентифікації. Форми та розташування штрих-кодових позначок EAN на тарі та пакуванні товарної продукції.

ДСТУ 3145-95. Штрихове кодування. Система електронного обміну документами на постачання продукції.

КНД 50-051-95. Штрихове кодування. Вибір і застосування штрихових кодів. Основні положення.

Згідно з цими нормативними документами, в Україні можуть використовуватися такі штрихові коди: EAN-13 (EAN-8), ITF, 128,39. Характеристика їх детально наведена в КНД 50-051-95.

Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі в 1996 р. видало наказ, згідно з яким з 01.01.2000 р. всі товари, що реалізуються через роздрібну торгівлю, повинні маркуватися штрих-кодами — тринадцяти- або восьмирозрядними. Восьмирозрядні присвоюються тільки у виняткових випадках для малих товарів, поверхня упаковки яких не перевищує 40 кв. см.

Штрих-код EAN містить таку інформацію. Перші дві або три цифри називаються префіксом і позначають країну виробника продукції. Деякі країни, які вступили в EAN першими (Бельгія, Великобританія, Данія, Франція та інші), встигли отримати дворозрядні префікси, а коли мода на штрих-коди стала поширюватися в усьому світі, було вирішено економити номери і присвоювати трьохрозрядні префікси. Так, Україні присвоєно номери 482, а інші країни мають префікс, наведений в Додатку Б. Остання цифра штрих-коду є контрольною. Вона служить для того, щоб після зчитування коду апарат міг переконатися, що все зчитано вірно. В її розрахунку використані всі цифри коду, і тому, якщо хоч одна з них зчитана неправильно, результат не розпізнається і апарат подасть сигнал про те, що необхідно поновити зчитування.

Всі інші цифри позначають підприємство і товар. Система кодування розроблена таким чином, що кожний товар, виготовлений в будь-якій точці світу, має свій власний неповторний код і не може бути сплутаний ні з яким іншим. Міжнародний товарний код EAN присвоюється продукції Асоціацією товарної нумерації України відповідно до рекомендацій Міжнародної асоціації товарної нумерації і державних стандартів України.

Є ще так звані внутрішні коди, призначені для товарів, що не мають єдиної ціни. Так, якщо в магазині розвішують яку-небудь продукцію (наприклад, ковбасу), то їй присвоюють внутрішній код, декілька розрядів якого передбачені для зазначення маси. І прямо на місці за допомогою спеціальних пристроїв маркується кожний кусок. Тоді касовий апарат може сам у відповідності з масою розраховувати ціну покупки. Але експортувати товар з таким кодом не можна.

Проблема, яка постала перед нашою торговельною системою, полягає в тому, що штрих-коди має лише незначна частина вітчизняної продукції і для отримання їх підприємство повинно спочатку вступати в Асоціацію товарної нумерації України, заплативши вступний внесок і членський внесок за перший рік та за присвоєння штрих-кодів і консультації спеціалістів. Все це потребує значних коштів (до 600 у. о.), що може бути не по кишені багатьом підприємствам, особливо малим.

1.10 Міжнародні та регіональні організації зі стандартизації

1.10.1 Міжнародна організація зі стандартизації (ISO)

Основні цілі та задачі.

Міжнародна організація зі стандартизації була створена в 1946 році 25 національними організаціями зі стандартизації. СРСР був одним із засновників, постійним членом керівних органів. Україна зараз також є членом ISO, але правонаступником колишнього СРСР стала Росія.

Коли організацію було створено, враховувалась необхідність того, щоб аббревіатура була однаковою на всіх мовах. Для цього було вирішено використовувати грецьке слово *isos* – рівний, тому ця організація має кратку назву – ISO.

Сфера діяльності ISO розповсюджується на стандартизацію в усіх галузях, крім електротехніки та електроніки, ці питання надходять до Міжнародної електротехнічної комісії – МЕК. Крім стандартизації, ISO займається ще й проблемами сертифікації.

ISO визначає свої цілі наступним чином: сприяння розвитку стандартизації та суміжних видів діяльності в світі з метою забезпечення міжнародного обміну товарами та послугами, а також розвитку співробітництва в інтелектуальній, науково-технічній та економічній галузях.

Близько 4% від всього обсягу стандартів, що розроблені під егідою ISO належать до будівельної галузі (машинобудівництво – 24%, хімія – 13%, неметалічні матеріали – 12%, інформаційна техніка – 8%, сільське господарство – 8% тощо).

Сьогодні в складі ISO налічується близько 120 країн, що представляють свої національні організації зі стандартизації. Крім комітетів–членів в ISO країна може бути членом–кореспондентом або членом–абонентом (для країн, що розвиваються). Комітети–члени мають право брати участь в роботі будь-якої комісії або технічного комітету ISO, голосувати щодо проектів стандартів. Інші члени ISO мають певні пільги при сплаті членських внесків, при цьому вони повністю інформуються про стан подій у міжнародній стандартизації у рамках ISO.

Сильні національні організації є опорою ISO. Тому ISO визнає тільки ті організації зі стандартизації, які мають належний досвід і компетентність, що є необхідною підставою при розробці міжнародних стандартів. Одночасно національні організації втілюють в життя своєї країни всі досягнення ISO, відстоюючи в цій організації інтереси своєї країни в відповідних технічних комітетах.

1.10.2 Міжнародні стандарти ISO серії 9000, 10000, 14000 та SA 8000

Стандарти ISO серії 9000 (дод.В) були розроблені технічним комітетом ISO/TK 176 в результаті узагальнення накопиченого національного досвіду різних країн щодо розроблення, впровадження та функціонування систем якості [3]. Вони не стосуються конкретного сектору промисловості чи економіки і є настановами з управління якістю та загальними вимогами щодо забезпечення якості, вибору і побудови елементів систем якості. Вони містять опис елементів, що входять до системи якості, а не порядок запровадження цих елементів тією чи іншою організацією. Вони не мають на меті спонукати до створення однакових систем якості, оскільки різні організації мають різні потреби. Побудова та шляхи впровадження систем якості повинні обов'язково враховувати конкретні цілі організації, продукцію, яка нею виготовляється, процеси, що при цьому застосовуються, а також конкретні методи праці.

За роки, що пройшли від часу опублікування, вони отримали широке визнання та розповсюдження, а більш як 50 країн прийняли їх як національні. Після розповсюдження почався процес їх широкого застосування при сертифікації систем якості. Це викликало потребу визначення правил самої процедури сертифікації, а також вимог до експертів, які здійснюють перевірку системи.

З цієї метою ISO/TK176 підготував та опублікував у 1990—1995 рр. стандарти серії ISO 10000.

Проблеми навколишнього середовища за своєю природою є міжнародними і можуть бути вирішені тільки на міжнародному рівні, тому всі закони, нормативні документи і стандарти з цього напрямку повинні базуватися на одній науковій і методичній основі.

У зв'язку з цим ISO в 1993 р. був створений комітет TC 207, відповідальний за підготовку стандартів з управління навколишнім середовищем, які можуть бути використані в усіх сферах бізнесу.

Перші стандарти серії 14000, які встановлюють загальні критерії для оцінки відповідності систем управління навколишнім середовищем (EMS), були опубліковані ISO у вересні 1996 р. З тих пір напрацьована низка основних стандартів, вказаних в Додатку Г.

Стандарти ISO серії 14000 є базовими, тобто вони можуть застосовуватись як у виробництві, так і організаціями, що надають послуги в масовому та індивідуальному виробництві. Вони зазначають, що повинна зробити організація для регулювання впливу на навколишнє середовище, але не зобов'язують як це необхідно робити.

Перевага стандартів ISO серії 14000 полягає в тому, що вони створені для всіх сфер діяльності шляхом подання міжнародної системи або методів визначення захищеності навколишнього середовища, контролю інформації щодо страхування, коректного, зрозумілого для споживача, а також

інформації для відвернення торгових бар'єрів. Варто відзначити, що економічні норми та вимоги стають зараз одним із найважливіших інструментів взаємовідносин між країнами, що в час загострення боротьби за ринки виробництва і збуту продукції є екологічним бар'єром для ввезення в країну багатьох видів промислової і сільськогосподарської продукції. А в Україні через низку соціально-економічних причин склалась дуже небезпечна екологічна ситуація.

Саме з метою підготовки українських підприємств до жорстких правил світової торгівлі, розуміючи, що наявність сертифікованої системи управління навколишнім середовищем може стати невід'ємною частиною вимог стратегічних партнерів України для придбання українських товарів, Держстандарт України першим серед країн СНД підготував для безпосереднього впровадження міжнародні стандарти ISO 14001, 14004, 14010, 14011, 14012, які в другому півріччі 1997 р. надійшли в спеціалізовані магазини і мають статус добровільних.

Під час розробки стандартів серії 14000, TC/ISO 207 координує свою діяльність з TC/ISO 176, оскільки відомо, що стандарти серії 9000 регламентують тільки мінімальні вимоги до систем якості, що діють на підприємствах, і не враховують факт впливу на навколишнє середовище результатів діяльності підприємств. Обидві системи (ISO серії 9000 та ISO 14000) необхідно розробляти на підприємствах таким чином, щоб вони могли легко інтегруватися в систему управління виробництвом.

Схожість між системами управління якістю (QMS) і системами управління навколишнім середовищем (EMS) можна охарактеризувати таким чином:

- обидві системи очолюються керівництвом;
- є частиною політики компанії;
- зосереджуються, наймовірніше, на попередженні, ніж на виявленні і коригуванні;
- спрямовані на розвиток і удосконалення діяльності підприємства;
- прагнуть до підвищення конкурентоспроможності компанії;
- покликані забезпечити повне розуміння власних інтересів підприємства і вимог зовнішніх споживачів.

Тому підприємство, яке вже отримало сертифікат про впровадження ISO серії 9000, має умови для впровадження EMS, уникаючи таким чином додаткових витрат на створення систем заново.

До міжнародних стандартів, які знаходять з кожним роком все більше поширення, відносяться стандарти SA серії 8000, розроблені Радою Економічного Пріоритету.

Якщо раніше для споживачів важливими були якість і ціна продукції, а хто і як її виготовляв - їм не цікавило, то в останні роки споживач зацікавився етичними моментами її виробництва. Наприклад, окремі комплектуючі для фірми виготовляються з порушенням етичних норм, а саме - з використанням рабської праці дітей тощо, а споживач, купуючи готову продукцію, сприяє

цьому. Зараз ситуація в світовій торгівлі склалась таким чином, що найменший натяк на те, що продукція виготовлена з порушенням етичних норм - і фірма або компанія зазнає краху. Тому благополучні фірми прагнуть захистити себе від цього і проводять аудит своїх постачальників через спеціальні аудиторські компанії, щоб підтвердити те, що продукція виготовлена без порушення етичних норм.

1.10.3 Порядок розроблення міжнародних стандартів

Організаційно ISO складається з керівних та робочих органів. Керівними органами є: Генеральна асамблея (вищий орган), Рада, Технічне керівне бюро. Робочі органи: технічні комітети (ТК), підкомітети (ПК), технічні консультативні групи (ТКГ). Раді ISO підпорядковано сім комітетів, діяльність яких спрямована на методичну, інформаційну, наукову та практичну допомогу членам ISO щодо розвитку стандартизації, захисту прав споживачів, видання періодичних видань у галузі стандартів.

Безпосередньо роботу по створенню стандартів виконують технічні комітети, підкомітети та робочі групи за конкретними напрямками діяльності. За даними на 1996 рік міжнародну стандартизацію у рамках ISO виконували 2832 робочі групи, в тому числі 185 ТК, 636 ПК, 1975 РГ та 36 цільових групи. Ведення всіх секретаріатів ТК та ПК забезпечують 35 комітетів-членів.

Схема розробки міжнародного стандарту проходить наступним чином:

- зацікавлена сторона в особі комітету-члена, технічного комітета, комітета Генеральної асамблеї (або організації, яка не є членом ISO) направляє до ISO заявку на розробку стандарту;
- Генеральний секретар по узгодженню із комітетами-членами надає пропозицію в Технічне керівне бюро про створення відповідного ТК. Цей ТК буде створено тільки за умов: якщо більшість комітетів-членів голосує позитивно, та не менш, ніж п'ять із них мають намір стати членами цього ТК, а Технічне керівне бюро переконане в необхідності розробки цього міжнародного стандарту. Всі питання, що виникають в процесі роботи, вирішуються на підставі консенсусу комітетів-членів, що активно приймають участь в діяльності ТК.
- Розробляється проект стандарту. Розробка проекту стандарту в технічних органах ISO завжди пов'язана із необхідністю подолання відповідного тиску представників деяких країн (часто це великі виробники та експортери товарів) за технічними вимогами до норм, які повинні увійти до змісту майбутнього міжнародного стандарту. Найвищим досягненням для національного комітету-члена є прийняття національного стандарту в якості міжнародного. Але, потрібно відзначити, що при плануванні робіт в ISO для включення в програму стандартизації враховуються такі критерії: вплив стандарту на розширення міжнародної торгівлі, забезпечення

безпеки людей, захист навколишнього середовища. На цих підставах і повинно бути надано обґрунтування пропозиції.

- Після досягнення консенсусу в відношенні проекту стандарту ТК передає його до Центрального секретаріату для реєстрації та розсилає всім комітетам-членам на голосування. Якщо з проектом погоджуються 75% членів, що голосували, він друкується як міжнародний стандарт.

Міжнародні стандарти ISO не мають статусу обов'язкових для всіх країн-учасниць. Кожна країна має право приймати чи не приймати ці стандарти. Рішення питання щодо прийняття міжнародного стандарту ISO пов'язано із участю відповідної країни в світовому розподілі праці та станом її міжнародної торгівлі. Стандарт ISO у випадку його використання впроваджується в національну систему стандартизації та може бути прийнятий в двох- та багатосторонніх торгівельних відношеннях.

За своїм змістом стандарти ISO відрізняються тим, що тільки близько 20% з них містять вимоги до конкретної продукції. Значна кількість нормативних документів стосується вимог безпеки, взаємозаміни, технічного сумісництва, методів випиткування продукції, а також інших загальних та методичних питань. Таким чином, використання більшості міжнародних стандартів ISO передбачає те, що конкретні технічні вимоги до товару встановлюються в договірних відносинах.

В технічній роботі ISO беруть участь більше 30 тисяч експертів з різних країн світу. ISO має дуже великий світовий авторитет, як чесна та нейтральна організація із відповідною вагою серед інших значних міжнародних організацій.

1.10.4 Діяльність Європейської Спільноти (ЄС) зі стандартизації

Діяльність ЄС в галузі стандартизації спрямована на виконання положень Римського договору 1957 року про створення єдиного європейського ринку. Договір передбачає зближення законодавчих, розпорядчих та адміністративних рішень країн-членів. Для започаткування робіт зі зближення національних стандартів в рамках подолання технічних перешкод в торгівлі була характерна спроба їхньої гармонізації. Але дуже скоро визначилась неспроможність рішення проблеми таким чином, що привело до створення єдиних європейських норм – **євронорм**. Головною дією, що реально подолала всі технічні перешкоди в торгівлі, було визнано прийняття **Директив ЄС прямої дії**, що встановлювали законодавчі положення і вимоги до параметрів конкретних видів товарів та процесів (процедур). Якщо вони мають посилення на євронорму або технічний регламент, це приводить вказані нормативні документи до чину обов'язкових до виконання.

Таким чином, було створено перехід від гармонізації окремих національних стандартів і технічних регламентів до гармонізації законодавчих положень (технічного законодавства). Рада ЄС визначила головний принцип гармонізації стандартів і сертифікації – гармонізація законоположень обмежується встановленням вимог безпеки в рамках директив. Це означає, що для певної продукції повинні бути забезпечені умови вільної торгівлі в межах ЄС; на органи, які відповідають за стандартизацію промислових товарів, лягає задача з розроблення таких технічних регламентів, які б примушували виробників виробляти продукцію, що відповідає загальним вимогам директив. Самі по собі технічні регламенти і євронорми не зобов'язують виробників чітко виконувати їхні вимоги. Але на адміністрацію підприємств покладено обов'язок підтверджувати відповідність продукту загальним вимогам директив. Тому, якщо підприємство не виконує вимог євронорм (технічного регламенту) і не може декларувати відповідність продукції їхнім вимогам, на нього покладається необхідність доказів відповідності виробу загальним вимогам директив через сертифікацію.

Для упорядкування та прискорення розробки директив зі стандартизації встановлено наступні вимоги:

- гармонізація законодавств країн-членів ЄС, виходячи з вимог безпеки, охорони здоров'я та захисту навколишнього середовища;
- передача визначення технічних норм, що забезпечують ці параметри Європейському комітету зі стандартизації та Європейському комітету зі стандартизації в електротехніці;
- визнання національними урядовими органами відповідності загальним вимогам директив тих виробів, що виготовлені за Європейським (євронорми) або національним стандартом (технічним регламентом).

Якщо виробник випускає продукцію згідно будь-якого іншого нормативного документа, то він повинен доводити відповідність свого товару вимогам директив сертифікатом відповідності, що затверджені в ЄС, або шляхом сертифікаційних випробувань у відповідних організаціях.

Після того як комісія ЄС прийшла до висновку, що в багатьох випадках труднощі в товаробміні виникають через те, що немає знань щодо існування або розробок відповідного стандарту в інших країнах ЄС, було прийнято Директиву ЄС “Методи і процеси інформування в галузі стандартів та технічних регламентів”. Після її доробки та введення в дію утворилась процедура взаємного інформування, основні принципи якої наступні:

- кожна країна-учасник ЄС повинна інформувати відповідну інстанцію про програми підготовки проектів нормативних документів. При цьому з питань регламентів необхідно звертатися до Комісії Європейського Союзу, зі стандартів – в центральні секретаріати Європейського комітету зі стандартизації (СЕН) та Європейського комітету зі стандартизації в електротехніці (СЕН/ЛЕК);

- кожна з вказаних центральних інстанцій накопичує і обробляє інформацію та доводить її до національних органів зі стандартизації країн – членів та регіональних органів зі стандартизації;
- кожна країна – член ЄС зобов'язана повідомляти отриману інформацію особам, що зацікавлені.

Крім Євронорм ССН розробляє документи з гармонізації (HD) та попередні стандарти (ENV), направлені як на подолання технічних перешкод в торгівлі, так і на прискорення втілення прогресивних технічних вимог у виробництві нових товарів.

Документи з гармонізації пояснюють зміст тих адміністративних та правових норм, які порушують одноманітність використання міжнародних стандартів в країнах – членах ЄС.

Попередні стандарти – це тимчасові документи, які доводяться до широкого кола потенціальних споживачів, а також тих, хто спроможний їх використовувати. Інформація, що надійшла в процесі використання попереднього стандарту, відгуки на нього є підставою для подальшого рішення про доцільність прийняття стандарту.

Зараз країни, як члени ЄС, так і ні, дуже активно використовують такі стандарти в галузі будівництва. Це:

- ENV 1991 - Eurocode 1 - Підстави для розрахунку навантажень та впливів;
- ENV 1992 - Eurocode 2 - Розрахунок бетонних конструкцій;
- ENV 1993 - Eurocode 3 - Розрахунок сталевих конструкцій;
- ENV 1994 - Eurocode 4 - Розрахунок сталевобетонних (композитних) конструкцій;
- ENV 1995 - Eurocode 5 - Розрахунок дерев'яних конструкцій;
- ENV 1996 - Eurocode 6 - Розрахунок конструкцій з цегли та каменю;
- ENV 1997 - Eurocode 7 - Розрахунок геотехнічний;
- ENV 1998 - Eurocode 8 - Опір споруд сейсмічним навантаженням;
- ENV 1999 - Eurocode 9 - Розрахунок конструкцій з алюмінія (проект);

Для деяких країн-членів ЄС частина Єврокодів вже зараз є національними нормами. Багато країн, що не є зараз членами ЄС фактично прийняли необхідні для себе Єврокоди, як нормативні документи у галузі будівництва, багато країн дуже активно роблять спроби гармонізувати їх із своїми власними національними нормами.

Прийнятий ССН європейський стандарт видається в двох варіантах: як євронорма та як національний стандарт у країнах-членах ССН. В другому варіанті стандарт може вмішувати додатки у вигляді рекомендацій та пояснень, що допомагають його розуміти та використовувати.

1.10.5 Стандартизація у рамках співдружності незалежних країн (СНД)

Стандартизація, сертифікація та метрологія в межах СНД здійснюється у відповідності із "Угодою про проведення домовленої політики в галузі

стандартизації, метрології та сертифікації", яка є міжурядовою і набрала чинності з 1992 року. Створена Міждержавна Рада країн - членів СНД (МДР), в якій представлені всі національні організації зі стандартизації. Крім галузі будівництва, яка входить до компетенції Міждержавної науково-технічної комісії зі стандартизації і технічного нормування в будівництві (МНТК), МДР приймає міждержавні стандарти. В 1995 році Рада ISO визнала МДР регіональною організацією зі стандартизації у країнах СНД.

Робота зі стандартизації виконується у відповідності із програмами, які МДС та МНТК складають на підставах пропозицій, що надходять з національних органів зі стандартизації. Перероблено та прийнято більше, 2500 нових міждержавних стандартів.

В сфері метрології реалізуються програми спільних робіт із наступних напрямків: передача розмірів одиниць фізичних величин; розробка та перегляд основних міждержавних нормативних документів з метрології; створення та використання стандартних зразків складу та властивостей речовин та матеріалів; методи неруйнівного контролю.

Серед першочергових перспективних задач можна відзначити: розвиток співробітництва із ISO, СЕН, іншими міжнародними та регіональними організаціями зі стандартизації, сертифікації та метрології; створення Євро-Азіатської регіональної організації з акредитації випробувальних лабораторій; розв'язання проблем, пов'язаних із уніфікацією навчальних дисциплін, що викладаються майбутнім спеціалістам з сертифікації, стандартизації та метрології з урахуванням їх діяльності в "спільному просторі" з цих видів робіт.

Також на порядку денному стає питання про можливість участі в роботі МДР та МНТК національних організацій з стандартизації тих країн, що не є членами СНД. Мова, в першу чергу, йде про країни колишньої Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ), які проявляють до цього певний інтерес.

1.11 Організація робіт із стандартизації у будівництві України

Будь-яка операція, процес або розрахунок у будівельному виробництві регламентується державними будівельними нормами і стандартами. Порушення норм і стандартів призводить до ускладнень, зниження якості виконуваних робіт та будівельної продукції, виникнення аварійних ситуацій та нещасних випадків.

Державна система стандартизації - це встановлення та застосування однакових норм та правил у визначеній галузі діяльності. Стандартизація - засіб здійснення технічної політики, що формується на наукових та організаційних основах.

ОСНОВНІ ЦІЛІ ТА ЗАДАЧІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В БУДІВНИЦТВІ

Основними завданнями стандартизації та нормування в будівництві є:

- проведення єдиної технічної політики;
- забезпечення надійності та безпеки об'єктів будівництва;
- встановлення вимог, що забезпечують здорові і безпечні умови праці та побуту в населених пунктах, будівлях, спорудах, підприємствах, які проектуються;
- забезпечення належного науково-технічного рівня та якості будівництва на основі впровадження досягнень науки, техніки і передового досвіду в практику проектування і будівництва, виробництва будівельних конструкцій, виробів та матеріалів;
- раціональне використання земель, природних ресурсів та охорона навколишнього середовища;
- скорочення інвестиційного циклу та підвищення ефективності капітальних вкладень;
- економія матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів;
- удосконалення організації проектування та інженерних вишукувань, кошторисної справи будівництва і виробництва будівельних конструкцій, виробів та матеріалів.

1.11.1 Організація робіт з стандартизації у будівництві

Стандартизація у будівництві є складовою частиною державної системи стандартизації. Її мета – розвиток будівельного виробництва, втілення нових типів конструкцій і матеріалів, проектних рішень, удосконалення управління будівництвом та поліпшення якості будівельної продукції.

Робота зі стандартизації здійснюється за 4 напрямками:

1. Організація розробки нормативно-технічної документації будівництва. Це розробка стандартів всіх категорій і технічних умов.
2. Організація робіт зі втілення стандартів і технічних умов на підприємствах будівництва і будівельних матеріалів.
3. Контроль за виконанням вимог стандартів та технічних умов.
4. Проведення сертифікації продукції та атестації виробництва на підприємствах будівництва і будівельних матеріалів.

Стандартизація у галузі будівництва в залежності від призначення та галузі розповсюдження підрозділяється на наступні категорії:

- державні стандарти – ДСТУ та ГОСТ;
- галузеві стандарти;
- стандарти підприємства.

Державні стандарти є обов'язковими в межах галузі їх діяльності та умов використання для усіх організацій та підприємств незалежно від їх підпорядкованості. Об'єктами державної стандартизації в системі будівельних стандартів є:

- а). Загальнотехнічні, організаційно-методичні правила та норми; науково-технічні терміни та позначення; навантаження та впливи; класифікація будівель, споруд та конструкцій; система допусків; єдина модульна система;
- б). Будівельні та дорожні матеріали;
- в). Вироби і деталі для санітарно-технічного, інженерного та протипожежного обладнання будівель та споруд;
- г). Будівельні конструкції, вироби та деталі;
- д). Методи випробувань, маркування, упакування, зберігання, транспортування будівельних матеріалів та конструкцій; будівельний інструмент.

1.11.2 Українські організації із стандартизації

В Україні в галузі стандартизації беруть участь організації, структурна організація яких представлена на рисунку 1

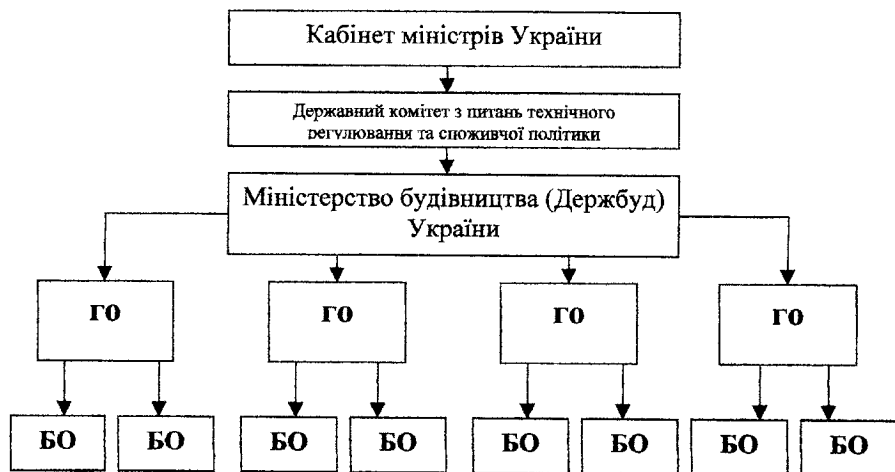

Рисунок 1 - Організації зі стандартизації та нормування в Україні.

ГО – головна організація за напрямком діяльності (групами продукції). Здійснює організаційно-методичне керівництво розробками загальнотехнічних норм, правил, стандартів. Головна організація:

- організовує і здійснює наукові вишукування;
- координує діяльність базових організацій (БО);
- погоджує нормативні документи з Держбудом України;
- здійснює планову перевірку державних стандартів та норм, готує переліки нормативних документів, що підлягають перевіркам, контроль за результатами перевірок;
- здійснює експертизу нормативних документів;

БО - базова організація за напрямком діяльності. Базова організація:

- здійснює науково-технічне забезпечення створення комплексів, підкомплексів та класів;
- організовує проведення робіт усіх видів для створення і розвитку нормативної бази;
- проводить експертизу проектів нормативних документів;
- проводить роботу з обліку нормативних документів та змін до них;
- здійснює вибіркочу перевірку якості продукції будівельного призначення;
- бере участь в роботах з випробування, стандартизації, приймання продукції, впровадження її у виробництві;
- здійснює роботи з застосування міжнародних та міждержавних нормативних документів.

1.11.3 Класифікація основних нормативних документів у будівництві. Категорії і види.

Нормативні документи (НД) в галузі будівництва поділяються на такі види:

- державні стандарти України – ДСТУ;
- державні будівельні норми – ДБН;
- відомчі будівельні норми – ВБН;
- регіональні будівельні норми – РБН;
- технічні умови – ТУ.

ДСТ України встановлюють організаційно-методичні та загально-технічні вимоги до об'єктів будівництва і промислової продукції будівельного призначення, вони забезпечують їх розробку, виробництво (виготовлення) та експлуатацію (використання).

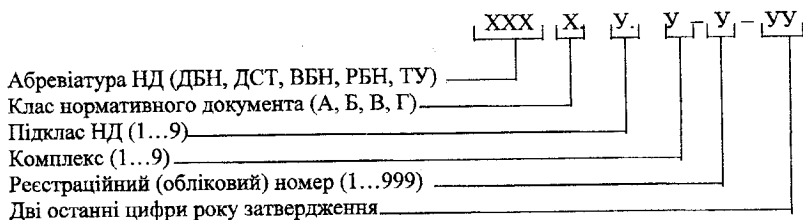
ДБН України розробляються на продукцію, процеси та послуги в галузі містобудування (вишукування, проектування, територіальна діяльність, зведення, реконструкція і реставрація об'єктів будівництва, планування і забудова населених пунктів та територій), а також у галузі організації, технології, управління і економіки будівництва.

ВБН України розробляються при відсутності ДБН або при необхідності встановлення вимог, що перевищують (доповнюють) вимоги ДБН, з урахуванням специфіки діяльності організацій та підприємств цього відомства.

РБН України містять регіональні правила забудови населених пунктів і територій.

ТУ встановлюють вимоги до конкретних видів промислової продукції будівельного призначення, її виготовлення, упакування, маркування, приймання, контролю та випробувань, транспортування та зберігання.

З метою спрощення користування, а також для забезпечення обліково-реєстраційної єдності нормативна документація шифрується. Структура шифру включає буквені (X) і цифрові (Y) елементи позначення, які розділяються знаками “крапка” і “тире” відповідно до схеми:

Крім основних норм і правил, будівельники ще користуються міждержавними будівельними нормами (СНиП), стандартами (ГОСТ) та технічними умовами (ТУ) колишнього СРСР. Також використовуються: єдина система конструкторської документації – ЕСКД (комплекс стандартів, що містять правила щодо розробки, оформлення та обігу конструкторської документації); науково-технічна документація – звіти з науково-дослідницької роботи (НДР); конструкторська документація – типові проекти будівель і споруд, будівельні креслення виробів та конструкцій.

Усі зазначені документи необхідні для виконання будівельних процесів, але недостатні для правильної організації робіт на будівельному майданчику під час будівництва. Класифікація нормативних документів України в галузі будівництва подана в додатку Д.

2 Загальні відомості про систему управління якістю продукції

2.1 Фактори, що обумовлюють якість продукції

На якість продукції впливає значна кількість факторів, які діють як самостійно, так і у взаємозв'язку між собою, як на одному з етапів життєвого циклу продукції, так і на кількох. В [4] всі фактори об'єднані в 4 групи: **технічні, організаційні, економічні і суб'єктивні.**

До **технічних** факторів належать: конструкція, схема послідовного зв'язку елементів, система резервування, схемні рішення, технологія виготовлення, засоби технічного обслуговування і ремонту, технічний рівень бази проектування, виготовлення, експлуатації та інші.

До **організаційних** факторів належать: розподіл праці і спеціалізація, форми організації виробничих процесів, ритмічність виробництва, форми і методи контролю, порядок пред'явлення і здачі продукції, форми і способи транспортування, зберігання, експлуатації (споживання), технічного обслуговування, ремонту та інші.

Організаційним факторам, на жаль, ще не приділяється стільки уваги, скільки технічним, тому дуже часто добре спроектовані і виготовлені вироби в результаті поганої організації виробництва, транспортування, експлуатації і ремонту достроково втрачають свою високу якість.

До **економічних** факторів належать: ціна, собівартість, форми і рівень зарплати, рівень затрат на технічне обслуговування і ремонт, ступінь підвищення продуктивності праці та інше.

Економічні фактори особливо важливі при переході до ринкової економіки, їм одночасно властиві контрольно-аналітичні і стимулюючі властивості. До перших відносять такі, що дозволяють виміряти: затрати праці, засобів, матеріалів на досягнення і забезпечення певного рівня якості виробів. Дія стимулюючих факторів приводить як до підвищення рівня якості, так і до його зниження. Найбільш стимулюючими факторами є ціна і зарплата. Правильно організоване ціноутворення стимулює підвищення якості. При цьому ціна повинна покривати всі витрати підприємства на заходи з підвищення якості і забезпечувати необхідний рівень рентабельності. В той же час вироби з більш високою ціною повинні бути високої якості.

В забезпеченні якості значну роль відіграє людина з її професійною підготовкою, фізіологічними і емоційними особливостями, тобто мова йде про суб'єктивні фактори. Від професійної підготовки людей, які зайняті проектуванням, виготовленням, експлуатацією виробів, залежить рівень використання технічних факторів. Але якщо в процесі функціонування технічних факторів ролі суб'єктивних слабшає, тому що на цій стадії процес проходить з використанням сучасної техніки і технології, яка максимально звільняє технологічний процес від участі людини, то в організаційних факторах суб'єктивний елемент відіграє вже значну роль,

особливо коли мова йде про способи і форми експлуатації і споживання виробів.

Наскільки важливі **суб'єктивні** фактори, свідчить поширена серед виробників думка про економічну вигідність підвищення якості. Якість розглядається при цьому як соціально бажана мета, але її вплив на підвищення рентабельності вважається мінімальним. Пояснюється це недостатньою обізнаністю виробників, які допускаються таких помилок:

1. Акцент на якість веде до зменшення продуктивності. Думка, що якість може бути отримана тільки за рахунок кількості - це широко розповсюджена серед керівників виробництва помилка. Така точка зору є останньою з того періоду, коли управління якістю полягало у фізичному огляді кінцевого виробу. У цій ситуації більш жорсткі вимоги контролю приводили до відбраковки більшої кількості готової продукції. Але з того часу контроль якості став більш скрупульозним. В сучасній структурі управління якістю акцент змінився на попередження недоліків на стадіях розроблення і виготовлення. Тому дефектні вироби, перш за все, не виготовляються. Зусилля, витрачені на те, щоб поліпшити якість і зберегти кількість, сприяли тому, що поліпшення якості приводить, як правило, до більш високої продуктивності.

2. Більш висока якість обходиться дорожче. Це найпоширеніша думка щодо якості. Але новий погляд на механізми створення якості і процеси виробництва показав, що висока якість не завжди коштує дорожче. Важливо зрозуміти як створюється якість виробу при сучасному масовому виробництві. На основі потреб ринку якість спочатку визначається на папері у вигляді проекту. Потім все це втілюється в реальний виріб за допомогою відповідних виробничих процесів. Вкладання більших коштів в наукові дослідження і дослідні розробки може дати в результаті помітне підвищення якості виробу. Одночасне вдосконалення виробничих процесів може привести до значного зниження собівартості виробу. Це широко продемонстровано в Японії і на Заході на всьому діапазоні промислових товарів масового виробництва: комп'ютери, побутова електротехніка і побутові прилади. За останні два десятиліття якість цих виробів помітно поліпшилась, а вартість впала.

3. На якість впливає культура праці робочої сили. Виробники звертають вину за низьку якість своїх виробів на нерозуміння важливості якості і низьку культуру праці своїх працівників. Більш глибокий аналіз цього питання показує, що працівники можуть нести відповідальність тільки в тому випадку, якщо керівництво забезпечило:

- всебічне навчання операторів обладнання;
- працівників детальними інструкціями щодо роботи;
- засобами для перевірки або оцінювання результатів дій цих працівників;
- засобами для регулювання обладнання або процесу у випадку, якщо результат виявляється незадовільним.

Правдива оцінка виробників, скоріш за все, покаже, що їх керівництво

нездатне забезпечити ці дуже важливі вихідні умови на більшості робочих місць. І замість того, щоб шукати винних працівників, компаніям необхідно вивчити слабкі місця своїх систем управління.

4. Якість може бути забезпечена суворою перевіркою. Контроль був першим офіційним механізмом управління якістю на початку цього століття, і більшість виробників досі впевнені, що якість може бути поліпшена за допомогою суворого контролю. Слід відмітити, що перевірка може привести тільки до відокремлення якісних виробів від неякісних. Сама по собі вона не може поліпшити якість виготовленої продукції. Більш того, тоді як останні дослідження показали, що від 60 до 70% всіх дефектів, виявлених на виробництві, прямо або посередньо відносяться до помилок, допущених на таких ділянках, як проектування, технологічна підготовка виробництва і закупівля матеріалів, майже всі перевірки і дії з управління якістю все-таки спрямовані на виробничу ділянку.

Необхідно підкреслити, що управління якістю — це не ізольований вид діяльності відділу технічного контролю. Щоб бути ефективним, цей процес повинен охоплювати операції всіх відділів, включаючи ті, які займаються маркетингом, проектно-конструкторськими розробками, технологією, виробництвом, пакуванням, диспетчеризацією і транспортуванням. Фактично, управління якістю повинно охоплювати діапазон від постачальників вихідного матеріалу до замовників. Важливо зрозуміти вимоги споживачів і мати точний зворотний зв'язок, що дає інформацію про їхнє сприйняття виробів, які вони отримують.

2.2 Вітчизняні системи управління якістю продукції

В колишньому Союзі початком системного підходу до управління якістю продукції (УЯП) вважається розробка і впровадження системи бездефектного виготовлення продукції (СБВП).

СБВП - це комплекс взаємопов'язаних технічних, організаційних, економічних, виховних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для виготовлення продукції без дефектів у відповідності з вимогами нормативної документації. В основу СБВП було покладено такі принципи:

- повна відповідальність безпосереднього виконавця за якість виготовленої продукції;
- суворе дотримання технологічної дисципліни;
- повний контроль якості виробів і відповідності їх чинній документації;
- зосередження технічного контролю не тільки на реєстрації браку, а, головним чином, на заходах, які виключають появу різних дефектів.

Головною особливістю і новизною СБВП було те, що вона дозволяла проводити кількісну оцінку якості якості праці кожного виконавця, колективів, підрозділів і на цій основі проводити моральне і матеріальне стимулювання.

На передових підприємствах було розроблено варіант — система бездефектної праці (СБП), де основним показником якості праці є коефіцієнт

якості праці - кількісний вираз якості праці виконавців. При цьому бездефектна робота приймається за одиницю і всі можливі дефекти в роботі оцінюються зниженням або підвищенням коефіцієнтом за невиконання або перевиконання певного показника якості праці.

На відміну від СБВП, ця система враховує якість праці не тільки безпосередніх виконавців при виготовленні продукції, але і якість роботи всіх служб підприємства, для чого кожному відділу, цеху, ділянці встановлюють свої критерії оцінки якості праці, що враховують характер діяльності певного підрозділу і виконавця. Коефіцієнти якості праці є основою для матеріального і морального стимулювання виконавців і окремих колективів.

В 1968 р. була розроблена і впроваджена на підприємствах система КАНАРСПИ, яка була спрямована на те, щоб в процесі проектування і технологічної підготовки виробництва проводити таке відпрацювання виробів, яке дозволить виключити або звести до мінімуму виправлення дефектів в серійному виробництві і вже з перших зразків випускати надійні, високоякісні вироби.

Широко відомою серед систем УЯП була система НОРМ (наукова організація робіт зі збільшення моторесурсу). Ця система забезпечує комплексний підхід до УЯП на стадіях проектування, виготовлення і експлуатації двигунів. За основу в ній прийнято планування основних показників якості продукції і управління цими показниками. Основним плановим показником було взято моторесурс двигуна, збільшення якого здійснювалось шляхом підвищення надійності деталей і вузлів. Ця система була поширена на машинобудівних підприємствах.

Розглянуті вище системи базувались, в основному, на спільних методичних принципах, але кожна мала свої особливості, пов'язані з характером виробництва, номенклатурою продукції, формами організації виробництва. На початку 70-х років вивчили і узагальнили досвід, накопичений передовими підприємствами країни, що дозволило виділити загальні організаційні принципи, які не залежать від виробничої специфіки і прийнятні для більшості підприємств. Так була розроблена система, яку називали **комплексною системою управління якістю продукції (КС УЯП)** [5]. Вона базується на стандартах підприємства (СТП) і є сукупністю заходів, спрямованих на встановлення, забезпечення і підтримку необхідного рівня якості продукції при її розробленні, виготовленні, обігу і експлуатації або споживанні, тобто дозволяє керувати якістю продукції на всіх етапах її життєвого циклу; цим КС УЯП принципово відрізняється від усіх попередніх систем УЯП.

КС УЯП стала родоначальником ще двох систем УЯП: комплексної системи підвищення ефективності виробництва (КС ПЕВ), комплексної системи управління якістю і економним використанням ресурсів (КС УЯП і ЕВР) [4].

Мета першої системи - забезпечення постійних високих темпів

підвищення якості продукції, оптимізація її рівня і поліпшення найважливіших техніко-економічних показників роботи підприємства.

Друга передбачає ще й економне використання всіх видів ресурсів.

В колишньому Союзі були такі **рівні управління якістю продукції: територіальний, галузевий** і, нарешті, **державний**, що знайшло своє відображення в розробці Єдиної державної системи управління якістю.

Не дивлячись на те, що на окремих підприємствах завдяки впровадженню КС УЯП вдалося поліпшити якість продукції, в цілому ж по народному господарству ефективність системи виявилась низькою з причин, які будуть вказані нижче. В той же час, КС УЯП в порівнянні з іншими вітчизняними системами є найбільш досконалою і при розробці національної системи управління якістю в Україні доцільно враховувати, разом із світовим, і позитивний досвід КС УЯП. Тому доцільно, хоча б коротко, розглянути структуру КС УЯП, основні функції, порядок розробки і впровадження.

2.3 Структура, основні функції, порядок розробки і впровадження комплексної системи управління якістю

КС УЯП - це цільова підсистема системи управління підприємством, об'єктом якої є якість продукції, а також фактори і умови, що на неї впливають [5].

Структура системи складається з усіх підрозділів і служб, які беруть участь в управлінні і виробництві продукції. Елементами системи є функції, заходи, процеси, технічні засоби і нормативні документи, які формують і забезпечують функціонування системи. Ці елементи в кожній галузі мають конкретний зміст з урахуванням організаційної структури, характеру і номенклатури продукції та інших особливостей.

Взаємозв'язок між елементами системи забезпечується системою стандартизації, що регламентує норми і правила в сфері управління і організації виробництва, а також встановлює порядок розробки, впровадження і обіг стандартів. Здійснюється це шляхом розробки стандартів підприємства, які поділяються на: основний, загальні і спеціальні.

Основний (базовий) СТП характеризує систему в цілому: основну мету системи, об'єкти, критерії ефективності, структуру неповних функцій, схему організаційної структури управління, розподіл функцій управління між ланками організаційної структури, склад системи, методи забезпечення функціонування системи на всіх етапах виробничого процесу, порядок розробки і впровадження СТП та інші організаційно-методичні питання.

Загальні СТП регламентують загальносистемні питання інформаційного забезпечення, порядок проведення днів якості, роботу різних громадських груп, комісій тощо.

Спеціальні стандарти встановлюють вимоги до номенклатури значення показників якості матеріалів, півфабрикатів, деталей і збірних

одиниць, методів їх визначення і оцінки тощо.

Управління системою здійснює директор підприємства, головний інженер, заступник директора, керівники відділів, керівники відповідних служб і підрозділів.

Організаційна структура системи має спеціалізований відділ – відділ управління якістю (ВУЯ) та управління якістю продукції (УЯП). Керівництво кожною з функцій системи рекомендовано здійснювати одним із підрозділів підприємства, який залучається у відповідності з його функціональними обов'язками. ВУЯ здійснює координацію діяльності всіх підрозділів з виконання функцій УЯП, здійснює або організує аналіз накопичуваної інформації про якість продукції і причини дефектів, здійснює підготовку управлінських рішень керівників підприємства, спрямованих на підвищення якості продукції, організує діяльність з удосконалення системи тощо.

КС УЯП має такі основні функції [4,5]:

- прогнозування потреб, технічного рівня і якості продукції;
- планування підвищення якості;
- нормування вимог до якості продукції;
- оцінка і сертифікація продукції;
- організація розробки і постановки продукції на виробництво;
- організація технологічного забезпечення якості продукції;
- організація підготовки і підвищення кваліфікації кадрів у галузі якості продукції;
- забезпечення стабільності запланованого рівня якості продукції при її виготовленні, складуванні, відвантаженні та транспортуванні;
- стимулювання підвищення якості продукції;
- організація розробки і виконання заходів за результатами державного нагляду, міжвідомчого і відомчого контролю;
- внутрішньовиробничий облік і звітність з якості продукції;
- техніко-економічний аналіз поліпшення якості продукції;
- правове забезпечення управління якістю продукції;
- інформаційне забезпечення КС УЯП.

Розробка і впровадження системи є складним процесом, який складається із трьох етапів: підготовка до розробки системи, розробка проєкту системи і впровадження системи.

На етапі підготовки до розробки системи:

- видається наказ по підприємству про організацію робіт з розробки системи і створення координаційно-робочої групи на чолі з директором чи головним інженером;
- організовується технічне навчання керівників і провідних спеціалістів підрозділів, які будуть брати участь в розробці СТП, а також вивчення досвіду УЯП всім колективом;
- розробляється програма аналізу стану справ з якості продукції, в якій передбачається аналіз показників діяльності підприємства в галузі якості продукції, а також організація робіт з кожної функції, їх методичне і

матеріальне забезпечення;

- проводиться аналіз стану справ з якості продукції на підприємстві.

Результати аналізу є основою для розробки технічного завдання на систему.

На етапі розробки проекту здійснюється:

- розробка технічного завдання на систему, що містить план методів із підвищення організаційно-технічного рівня підприємства;

- розробка технічного проекту системи;

- розробка робочого проекту системи, тобто всіх СТП, і їх затвердження.

На етапі впровадження системи:

- видається наказ по підприємству про введення в дію затверджених СТП і виконання заходів з їх впровадження;

- виконуються заходи з впровадження СТП, тобто: проводиться навчання всього керівного складу і виконавців, підготовка всіх служб до впровадження СТП, оснащення засобами забезпечення системи тощо;

- організовується контроль за впровадженням і дотриманням СТП.

По закінченню впровадження всіх СТП складається акт із впровадження системи і вона реєструється в територіальному органі Держстандарту.

При розробці і впровадженні системи необхідно враховувати такі фактори:

- останні досягнення науки і техніки;

- передовий досвід підприємств країни з УЯП і підвищення ефективності виробництва;

- зарубіжний досвід з поліпшення якості продукції;

- можливість широкої автоматизації і механізації всіх процесів і використання обчислювальної техніки.

2.4 Шляхи удосконалення вітчизняних систем управління якістю продукції

Що ж можна використати з міжнародного досвіду управління якістю продукції за умов переходу України до ринкової економіки?

Стандарти ISO серії 9000, 10000 та 14000 - не винахід, не щось принципово нове, а результат узагальнення накопиченого, в тому числі і в колишньому Союзі, передового досвіду в галузі УЯП на підприємстві. Тому багато із того, що регламентовано стандартами ISO і вітчизняного КС УЯП, збігається. Таким чином, впровадження стандартів ISO серії 9000, 10000 та 14000 не означає відміну діючої КС УЯП, а фактично є подальшим її розвитком і удосконаленням, в першу чергу, шляхом суттєвого поглиблення всіх трьох основних складових системи - управління якістю, забезпечення якості і контролю.

Відомо, що КС УЯП розглядається, як правило, стосовно підприємства в цілому, в той час як системи якості, у відповідності з вимогами стандартів

ISO, розглядаються тільки стосовно конкретної продукції. Оскільки на різних підприємствах КС УЯП свої, то і єдиний можливий шлях визначення їх подібності і відмінності - це поелементний порівняльний аналіз, який дозволить визначити, що необхідно змінити в КС УЯП, а чим доповнити в процесі впровадження стандартів ISO серії 9000, 10000 та 14000.

Переважає більшість принципів і положень стандартів ISO серії 9000, 10000 та 14000 збігаються з вимогами і рекомендаціями, які є в чинних у нашій країні методичних матеріалах стосовно систем УЯП. Тому, враховуючи їх регулюючу роль при виході на міжнародний ринок і створенні прямих господарських зв'язків, стандарти ISO 9001, ISO 9002 і ISO 9003 були прийняті в колишньому Союзі для прямого використання у вигляді: ГОСТ 40.9001-82, ГОСТ 40.9002-88 і ГОСТ 40.9003-88.

У випадках, не пов'язаних з перевіркою системи якості на відповідність, ці стандарти можуть бути використані як методичні посібники при розробці, впровадженні і удосконаленні систем забезпечення якості продукції підприємства.

На перший погляд, схема впровадження стандартів ISO серії 9000, і 10000 та 14000 проста. Але це не так. За деякими лаконічно сформульованими в стандартах ISO вимогами приховано значні обсяги робіт. Наприклад, використанню статистичних методів в стандартах ISO присвячено всього кілька десятків рядків. Поряд з тим, для перевірки виконання даних вимог необхідно провести аналіз планів контролю, що використовуються на підприємстві, методів статистичного регулювання технологічних процесів і статистичного аналізу, відповідності методів, що використовуються, міжнародним і національним стандартам з даного питання тощо.

Конкретизація вимог до системи якості у відповідності з стандартами ISO може бути вказана в контрактах на поставку продукції.

При удосконаленні системи УЯП на підприємствах і упорядкуванні їх у відповідності з міжнародними стандартами ISO серії 9000, 10000 та 14000 необхідно користуватися відповідними рекомендаціями Держстандарту України, які знайшли своє відображення в розроблених на їх основі і впроваджених стандартах: ДСТУ ISC 9000-1-95, ДСТУ ISO 9001-95, ДСТУ ISO 9002-95, ДСТУ ISO 9003-91 ДСТУ ISO 9004-1-95 та інших, що розробляються.

Варто відзначити, що із створенням систем управління якістю навколишнього середовища тісно пов'язане питання поводження з відходами. Закон України про відходи побудований з урахуванням каталогів відходів Європейського Союзу, у відповідності з яким у 1996 р. Держстандартом вперше в країнах СНД був запроваджений державний класифікатор відходів, створений НДІ "Система".

Однак законодавче вирішення питань утилізації відходів на базі європейського законодавства вимагає їх вивчення з метою впровадження в Україні. Тут може стати у нагоді досвід високорозвинених країн, які давно

працюють в умовах ринкової економіки.

Переробляти відходи - це добре, ще краще - їх уникати: така провідна думка чинного в Німеччині з жовтня 1996 р. закону про екологічний цикл. Закон ставить чіткі вимоги: той, хто виробляє, повинен нести відповідальність за зменшення, подальше перероблення або екологічно безпечну ліквідацію відходів, які утворюються в процесі виробництва. Вже більше не працює колишній розподіл ролей, згідно з яким комунальні служби були зобов'язані знищувати промислові відходи за рахунок громадян. Новий закон визначає, що, перш за все, необхідно уникати відходів під час виробництва. Якщо це можливо, то вони повинні бути використані матеріально або енергетично. І лише за відсутності перших двох можливостей відходи дозволяється знищувати, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу.

Виконання передбачених законом підходів, які отримали назву подвійної системи (збір і перероблення), потребувало великих затрат на підприємствах, тому німецькі підприємства створили недержавну фірму, яка займається збором, сортуванням і переробленням відходів, що надходять з домашнього господарства. На тару та упаковку, яка збирається, наноситься знак "Зелена крапка". Вже більше 6000 фірм, намагаючись зберегти кошти на створення власних систем утилізації, подали заяви на приєднання до системи маркування "Зелена крапка". Магазини в свою чергу, намагаючись уникнути ускладнення зі збором упаковки, обумовлюють в технічних умовах поставку товарів в упаковці з таким маркуванням.

Аналогічні закони про знешкодження тари і упаковки діють у Франції, Бельгії та ряді інших країн, заходи управління відходами діють і в Японії.

Під час споживання продуктів харчування, при використанні різноманітних машин, обладнання, матеріалів споживачі хочуть мати достовірну інформацію про їх екологічні характеристики. Вони бажають споживати продукти, що отримані без застосування хімікатів, намагаються використовувати машини, обладнання і матеріали, під час використання яких не завдавалося б шкоди природі. У зв'язку з цим виникає проблема виділення екологічно чистих виробів на фоні загальної кількості виробів, що здійснюється за допомогою екологічного маркування. Більша частина екомаркування розміщується на упаковці товарів і поділяється на такі групи:

- знаки, що виділяються для позначення екологічності предметів в цілому або їх окремих властивостей - знаки на аерозолях, які вказують на відсутність речовин, що призводять до зменшення озонового шару навколо Землі; різні знаки на предметах із пластиків, які відображають можливість їх утилізації з найменшою шкодою для навколишнього середовища;
- знаки, що закликають до збереження навколишнього середовища; зміст їх полягає в закликах підтримувати чистоту та здавати відповідні предмети для вторинної обробки;
- знаки, що відображають небезпеку предмета для навколишнього середовища. Прикладами таких знаків можуть бути спеціальні знаки для

позначення речовин, що є небезпечними для морської флори і фауни під час їх транспортування морськими шляхами; знак "Небезпечно для навколишнього середовища", який використовується в межах Європейського Союзу за класифікацією упаковки і маркування небезпечних речовин і препаратів.

Проблема полягає у тому, що різні країни в основі одних і тих же принципів нерідко використовують настанови, що дещо відрізняються між собою. Екологічно чиста продукція маркується, наприклад, в Німеччині знаком "Блакитний ангел", у Скандинавських країнах - "Білий лебідь", в Японії - "Еко-знак" тощо. Причому схема екоетикетування, наприклад, в Канаді діє під керівництвом державного агентства, а в США програма "Зелена печатка" повністю незалежна від будь-якої державної підтримки.

Для того, щоб не виникали труднощі в торгівлі, коли виробник країни-експортера розглядає етикетування своєї продукції з місцевих, а не міжнародних позицій, ISO розробила стандарт 14024, який об'єднує керівні принципи екоетикетування. Він передбачає єдиний підхід до аналізу технічної обґрунтованості екологічних заяв для забезпечення їх точності, технічної перевірки та достовірності. Україна прийняла його для прямого використання.

З метою підвищення якості і конкурентоспроможності продукції, підтримки вітчизняних товаровиробників, захисту прав споживачів і сприяння інтеграції України у світову економіку Указом Президента України від 02.09.97 р. за № 942/97 було створено (як консультативно-дорадчий орган) Національну раду з питань якості при Президентові України, затверджено її склад у кількості 15 чол., та Положення про Національну раду.

3 Діяльність метрологічної служби України із забезпечення якості продукції

3.1 Метрологічна служба України

Склад, структура і функції метрологічної служби України визначаються Законом України про метрологію і метрологічну діяльність від 11 січня 1998 р.

Метрологічна служба України має наступні складові:

- Державна метрологічна служба;
- Метрологічні служби центральних органів виконавчої влади;
- Метрологічні служби підприємств і організацій.

Державна метрологічна служба - здійснює і координує діяльність, направлену на забезпечення єдності вимірювань в Україні, а також контролює виконання вимог нормативних документів із метрології. До Державної метрологічної служби відносяться:

- Центральні і територіальні підрозділи Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України;
- Державні наукові метрологічні центри;
- Державна служба єдиного часу і еталонних частот;
- Державна служба стандартних зразків і властивостей речовин та матеріалів;
- Державна служба стандартних довідкових даних.

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики здійснює державне управління забезпеченням єдності вимірів і всіма іншими підрозділами метрологічної служби. Рішення Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики є обов'язковими для центральних і місцевих органів виконавчої влади.

Територіальні (обласні) підрозділи Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики виконують такі функції:

- здійснюють діяльність із забезпечення єдності вимірювань у масштабах окремого регіону - зберігання робочих еталонів і зразкових засобів вимірювань, звірення їх з іншими, передачу значень одиниць робочим ЗВ і т.ін.;
- виконують метрологічні роботи на госпдогвірній основі: державні випробування, метрологічну експертизу, атестацію засобів вимірювань і методик виконання вимірювань, перевірки тощо.

Метрологічні служби відомств, організацій і підприємств здійснюють діяльність, що полягає в:

- розв'язанні організаційних і технічних питань забезпечення єдності вимірювань на підприємстві з метою забезпечення якості і економічності продукції, що випускається;
- розробці методик виконання вимірів, контролю та випробувань продукції, а також підготовки їх до атестації;
- виконанні перевірок, обслуговування і ремонту засобів вимірювань, що використовуються на підприємстві.

3.2 Організація метрологічної діяльності

Метрологія є не просто чистою науковою дисципліною про вимірювання. Потреби сучасного виробництва і суспільного життя привели до того, що метрологія має законодавчий характер, оскільки вона встановлює обов'язкові для всіх правила і способи отримання точних вимірів. Ці правила викладені в системі державних стандартів і інших нормативних документів. Для впровадження цих стандартів створена мережа метрологічних організацій, що підпорядковуються Держстандарту України. Ці організації здійснюють конкретну діяльність, направлену на досягнення єдності

вимірювань. Метрологічна діяльність полягає в визначенні похибок технологічних процесів і засобів вимірів, а також підтриманні їх показників точності на необхідному рівні. Для цього виконуються спеціальні заходи: експертиза, атестація, перевірка, ремонт ЗВ і т.ін.

3.2.1 Державна система забезпечення єдності вимірювань

Єдність вимірювань

Єдність вимірювань - це стан вимірювань, при якому їх результати виражені в узаконених одиницях і похибки вимірювань відомі з заданою імовірністю.

Досягнення і підтримання єдності вимірювань з необхідної точністю є основною задачею Метрологічної служби України, яка здійснює керівництво метрологічною діяльністю і складається з державної і відомчої метрологічних служб.

Правовою основою забезпечення єдності вимірювань служить **законодавча метрологія** - зведення державних актів і нормативно-технічних документів різного рівня, що регламентують метрологічні правила, вимоги і норми. Базовим розділом законодавчої метрології є система стандартів.

Для точного знання похибок вимірювань необхідно централізоване відтворення одиниць фізичних величин, яке здійснюється за допомогою спеціалізованих технічних засобів, що називаються **еталонами**, а також зберігання кількісних значень властивостей речовин і матеріалів у вигляді **стандартних зразків**. Передача розміру еталона до робочих ЗВ здійснюється за спеціальними **перевірочними схемами**.

Склад державної системи забезпечення єдності вимірювань (ДСВ)

Державна система забезпечення єдності вимірювань (ДСВ) – комплекс встановлених стандартами взаємозв'язаних правил, положень, вимог і норм, що визначають організацію і методика проведення робіт щодо оцінки і забезпечення точності вимірювань. У відповідності з ГОСТ 1.25-76, який встановлює основні положення метрологічного забезпечення розробки, виробництва, випробувань і експлуатації продукції, а також виконання наукових досліджень та інших видів діяльності в усіх галузях господарства, основними об'єктами стандартизації ДСВ є:

- 1) **Одиниці** фізичних величин, державні **еталони** і державні **перевірні схеми**. Технічною основою цього розділу ДСВ є система державних еталонів одиниць і шкал фізичних величин – еталонна база країни. До неї входить комплекс технічних засобів – еталонів, державні акти за призначенням державних еталонів, стандарти з розроблення, зберігання і використання еталонів.

- 2) **Терміни і визначення** в області метрології. Терміни і визначення основних понять метрології, що застосовуються в документах, навчальних посібниках, технічній і довідковій літературі, встановлюються ГОСТ 16263-70 «Метрология. Термины и определения».
- 3) **Вимірювання**: методики виконання вимірювань, способи вираження і форми подання результатів вимірювань і показників точності вимірювань. Звичайно використовуються стандартизовані і атестовані методики згідно ГОСТ 8.010-72. Метою стандартизації і атестації методик виконання вимірів є регламентування вимог до методів, засобів і алгоритмів виконання вимірів, застосування яких в нормованих умовах забезпечує необхідні значення показників точності цих вимірів.
- 4) **Засоби вимірювань**: номенклатура нормованих метрологічних характеристик, норми точності, методи і засоби перевірки. Ділення засобів вимірів за класами точності, їх позначення, способи нормування і номенклатура метрологічних характеристик викладені в ГОСТ 8.401-80 і ГОСТ 8.009-84. В цих стандартах також встановлені вимоги з надання засобам вимірювань певних класів в залежності від меж похибки, що допускається.
- 5) Організація і порядок проведення **державних випробувань, перевірки і метрологічної атестації засобів вимірювань, метрологічної експертизи** нормативно-технічної, проектної і конструкторської документації.
- 6) Вимоги до **стандартних зразків** складу і властивостей речовин і матеріалів, **стандартних довідкових даних** про фізичні константи і властивості речовин і матеріалів.

Еталони

Відтворення одиниць здійснюють одним з двох способів, що вибирають виходячи з техніко-економічних міркувань:

- 1) **Централізовано** – за допомогою єдиного для всієї країни державного еталона за специфікацією, що особливо суворо регламентується. Єдиний еталон використовується, оскільки практика вимірювань показує, що результати вимірювань, виконаних з максимальною ретельністю, але в різноманітних місцях, все ж мають деякі розбіжності. Централізовано відтворюються *основні* одиниці і більша частина похідних.
- 2) **Децентралізовано**, коли необхідна точність може бути забезпечена шляхом побічних вимірів, що виконуються в органах метрологічної служби за допомогою зразкових засобів вимірювань. Другим способом відтворюють *похідні* одиниці, що не можуть передаватися безпосереднім порівнянням з еталоном (наприклад, одиниці площі і об'єму).

Еталон – це засіб вимірювання або комплекс засобів, вимірювань що забезпечує відтворення і зберігання одиниці з метою передачі її розміру менш точним засобам вимірювань за перевіркою схемою, що виконується за

особливою специфікацією і офіційно затверджений в якості еталону. Є декілька видів еталонів, що розрізняються за своїм місцем і призначенням в метрологічному ланцюзі передачі розмірів.

Первинний еталон – еталон, що забезпечує зберігання і відтворення одиниці (або шкали) з найвищою в країні точністю, у порівнянні з іншими еталонами тієї ж одиниці. Часто виникає необхідність в проведенні вимірювань в умовах, що різко відрізняються від нормальних. Для цього служить **спеціальний еталон** – еталон, що забезпечує відтворення одиниці (шкали) в особливих умовах і є для цих умов первинним еталоном. Первинний (спеціальний) еталон, офіційно затверджений в якості вхідного для країни, називається **державним еталоном**.

Вторинний еталон – еталон, що отримує розмір одиниці шляхом звірення з первинним еталоном тієї ж одиниці. Розрізняють такі види вторинних еталонів:

- **Еталон-копія** - створюється при великому обсязі перевірних робіт і використовується замість державного для передачі розміру одиниці робочому еталону.
- **Робочий еталон** - застосовується для безпосередньої передачі розміру одиниці засобам вимірів. Найбільш точний робочий еталон називається вхідним.
- **Еталон порівняння** - застосовується як проміжний еталон для звірвання між собою таких еталонів, що за тими або іншими причинами не можуть бути безпосередньо звірені.

Кожний еталон складається з відтворюючої частини і пристроїв або приладів, що забезпечують знімання і передачу інформації про розмір одиниці. Наприклад, *державний первинний еталон одиниці маси - кілограма* включає платино-іридієву гирю і еталонні ваги, на яких раз в 10 років за допомогою маніпуляторів дистанційно звіряють з еталонною гирею еталоні-копії. Відтворення одиниць часу, частоти і довжини здійснюється єдиним технічним комплексом - *державним первинним еталоном одиниць часу, частоти і довжини*, до складу якого входять цезієвий репер частоти, воденевий лазер, системи інших лазерів тощо. Результат відтворення еталоном одиниці є випадковою величиною з похибкою порядку $10^{-3} \dots 10^{-10}$.

Передача розміру одиниць засобам вимірювань

Передача розміру одиниці здійснюється через метрологічний ланцюг наступним чином: від робочого еталону розмір одиниці передається особливо точним засобом вимірювань, що називаються **зразковими засобами вимірювань** (ЗЗВ) і призначені тільки для *передачі* одиниці і *перевірок* підлеглих ЗВ, а не для вимірювань; від ЗЗВ розмір одиниць передається безпосередньо ЗВ, що *призначені для вимірювань* і називаються **робочими**. В

ланцюжку може бути декілька ЗЗВ зі знижувальною точністю, але кількість яких збільшується на кожному рівні. В практиці більшості країн термін «ЗЗВ» не застосовується. Всі ЗЗВ, що стоять над робочими ЗВ, називаються еталонами різноманітного рангу (розряду).

Передача інформації про розмір одиниць здійснюється методом звірення показань більш точного засобу вимірів з менш точним. Оскільки *результат* звірення є випадковою величиною, при русі по ланцюжку вниз відбувається втрата точності інформації про розмір одиниці на кожному ступені в 3...5 разів. Запас точності в 10...30 разів дозволяє мати два ступеня передачі, запас в 30...100 раз - три ступеня. Тому для забезпечення точності процедура передачі розміру одиниці строго визначається в перевірочних схемах.

Перевірочна схема - це документ, регламентуючий засоби, методи і точність передачі розміру одиниці фізичної величини від державного еталону або вхідного зразкового засобу вимірів робочим ЗВ. Розробка і реалізація перевірочних схем є однією з функцій метрологічної служби. За ступенем спільності розрізняють державні, відомчі і локальні (у масштабах окремих підприємств) перевірочні схеми. В перевірочній схемі вказуються: кількість ступенів передачі, робочий еталон, характеристики ЗЗВ, які вимагаються, граничні похибки методів передачі та інша необхідна інформація.

При випуску засобів вимірювань в обіг інформація про розмір одиниці, що використовується у ЗВ, виявляється закладеною або в номінальне значення міри, або в значення відміток на шкалі лічильного приладу, або в градуйовані таблиці і графіки, що зв'язують значення відліку з показами приладу. В такому вигляді інформація зберігається протягом всього періоду експлуатації ЗВ. Правильність і точність заставленої в засоби вимірювань інформації про розмір одиниці встановлюється на *державних випробуваннях зразків ЗВ*, призначених для серійного виробництва, або при *метрологічній атестації ЗВ*, що випускаються одиничними примірниками. Цілісність цієї інформації контролюється при первинній і всіх наступних *перевірках* засобів вимірювань. В випадку порушення цілості розміру одиниці виконується *ремонт ЗВ*.

Стандартні зразки і дані

Окрім розміру одиниці вимірювань, потреби виробництва вимагають знання точного кількісного значення дуже багатьох величин, наприклад, характеристик щільності, міцності, теплопровідності, водостійкості тощо для різноманітних речовин і матеріалів. Ці характеристики фіксуються у вигляді довідкових даних, що наводяться в спеціальній довідковій літературі або нормативно-технічній документації.

Довідкові дані – це кількісні дані про фізичні константи і властивості речовин і матеріалів, оснований на дослідженнях і високоточних вимірах. В залежності від вірогідності їх розрізняють:

- **Стандартні довідкові дані** - числові значення фізичних констант і властивостей найважливіших матеріалів і речовин, отримані на основі аналізу й оцінки вірогідності всієї наявної сукупності відтворюваних результатів вимірювань або розрахунків. Ці дані атестуються і затверджуються Держстандартом.
- **Рекомендовані довідкові дані** - числові значення фізичних констант і властивостей найважливіших матеріалів і речовин, що отримані на підставі обмеженого числа вимірювань. Похибка значень рекомендованих даних значно вища, ніж для стандартних даних, але вона задовольняє задачам, для рішення яких рекомендуються ці дані.
- **Інформаційні дані** - сукупність фактографічних відомостей про номенклатуру, властивості і технічні характеристики виробництва і застосування матеріалів і речовин.

Для наявності і уточнення довідкових даних необхідно *відтворення* властивостей і констант, характеристикою яких є ці дані. Відтворення властивостей здійснюється шляхом *зберігання* зразка речовини або матеріалу, при вимірюванні якого і визначаються довідкові дані. Окрім цього, існують характеристики, що *не мають точного кількісного виразу*, як, наприклад, показники шорсткості поверхні, але які повинні бути будь-яким чином зафіксовані для забезпечення єдності результатів технологічних процесів. Для означеної мети служать стандартні зразки.

Стандартний зразок речовини або матеріалу - це міра, що призначена:

- для відтворення специфічної величини з числа, що характеризують склад, властивості і технічні характеристики речовин і матеріалів;
- для відтворення значення неспецифічної величини, при вимірюванні якої необхідно враховувати особливості даної речовини.

3.3 Види метрологічної діяльності

Метрологічна діяльність забезпечує єдність і необхідну точність вимірювань в країні, а також необхідну якість засобів вимірювань, підвищення їх точності, надійності і ефективності використання в господарській діяльності. Метрологічна діяльність здійснюється організаціями метрологічної служби, до якої входять головні центри державних еталонів, державна і відомчі служби. Метрологічна діяльність включає:

- Аналіз стану вимірювань з метою встановлення відповідності сучасним вимогам засобів і методів вимірювань, що застосовуються в різноманітних галузях господарчої діяльності, розробку на цій основі заходів з

удосконалення метрологічного забезпечення підприємств, оснащення їх сучасними засобами і методами вимірювань.

- Забезпечення підготовки і виконання технологічного процесу виробництва, а також проведення експертизи документації.

- Стандартизацію і атестацію методик виконання вимірювань. Методики виконання вимірювань багаторазовою застосування є об'єктами стандартизації, інші повинні бути атестовані.

- Державні випробування, метрологічну атестацію і перевірки засобів вимірювань.

- Організацію ремонту засобів вимірювань.

Метрологічне забезпечення виробництва

Метрологічне забезпечення виробництва - комплекс організаційних і технічних заходів, що забезпечують:

а) визначення з необхідною точністю характеристик вузлів, деталей і матеріалів;

б) настроювання точності параметрів технологічного процесу;

в) отримання якісної і економічної продукції.

Для реалізації цих задач в процесі підготовки і виробництва виконуються такі заходи з метрологічної підготовки і забезпечення виробництва:

1) **Створення нормативної бази.** До системи нормативно-технічної документації з метрологічного забезпечення повинні входити стандарти підприємства організаційного і методичного характеру. Перші є основою і регламентують обов'язки і взаємозв'язок підрозділів і служб підприємств при розв'язанні задач метрологічного забезпечення, а також склад, порядок і організацію проведення метрологічних робіт. Стандарти другої групи регламентують:

- номенклатуру вимірюваних параметрів, норми точності вимірювань, засоби вимірювань, аналізу, випробувань, які забезпечують вірогідність контролю виробів і технологічних процесів;

- методики виконання вимірювань і перевірок ЗВ, порядок їх розробки і атестації;

- проведення метрологічної експертизи документації та оцінювання техніко-економічної ефективності метрологічного забезпечення.

2) **Створення організаційної структури:** відділів і служб, що займаються приватними питаннями метрологічного забезпечення; призначення виконавців і відповідальних за виконання метрологічних робіт; навчання персоналу методикам виконання вимірювань.

3) **Організація проектування.** Це означає, що в проектній документації повинні бути відображені вимоги до точності виготовлення продукції з

урахуванням наявного технологічного обладнання і приладної бази. Окрім цього, документація підлягає метрологічній експертизі.

- 4) **Забезпечення засобами вимірювань.** Для цього спочатку виконується підготовка матеріальної бази - придбання або створення нових ЗВ, здійснюється підбір приладів для виконання перевірок, створюються майстерні для обслуговування і ремонту ЗВ. В процесі виробництва проводиться контроль роботи ЗВ шляхом виконання перевірок і їх ремонт в разі необхідності.

Коли необхідно створити певні умови для вимірювань, проводиться підготовка **місць** виконання вимірювань. Ці умови можуть полягати в вимогах до навколишнього середовища (температура, вологість тощо), до обмеження механічного впливу (наприклад, вібрації) і тому подібне.

- 5) **Підготовка технологічного обладнання.** Здійснюється шляхом придбання нового обладнання або модернізації і регулювання існуючого обладнання для того, щоб показники точності продукції, що виготовляється, відповідали вимогам технічної документації.

Метрологічна експертиза

Частиною загального комплексу робіт з метрологічного забезпечення виробництва є **метрологічна експертиза виробничої документації** з питань розробки, виготовлення, випробувань, експлуатації і ремонту виробів. Метрологічна експертиза спрямована на підвищення якості виробів. Вона включає:

- 1) **Аналіз і оцінку правильності вибору вимірювальних параметрів** виробу. Тут перевіряються склад і контролепридатність параметрів. Наприклад, на рис.2 відстань між осями отворів 200 ± 2 неможливо перевірити, оскільки вони знаходяться на протилежних поверхнях. Контроль відстані від осей отворів до базової поверхні вимагає складної оснастки, тому найбільш раціонально в якості контрольованих параметрів встановити відстані від країв отворів до базової поверхні, тоді розмір 200 ± 2 стає надмірним рис.2;
- 2) **Перевірку встановлених норм точності і граничних похибок** параметрів, що вимірюються, з точки зору взаємної ув'язки:
- **допусків розмірів** на кресленні деталі. З рис.2 видно, що допуски на прив'язку осі отвору 2 до базової поверхні ліворуч (4 мм) і праворуч ($1+2=3$ мм) не відповідають один одному, не дорівнюють також один одному допуски замикального розміру по висоті (5 мм) і сума допусків складових розмірів (4 мм). Правильна ув'язка допусків показана на рис. 3;
 - **конструкторських допусків на окремі деталі** для забезпечення їх збірності в єдину конструкцію (наприклад, допуски повинні забезпечувати збіг отворів);

- **конструкторської і технологічної документації** - як враховуються особливості технологічних процесів при виготовленні в документації (наприклад, якщо стінка балки буде стругатися, заготовка повинна бути вибрана більшої ширини);
Як враховується в документації особливості технологічних процесів у виробництві (при виробленні)

- **технологічних допусків і обладнання, яке використовується**, що повинно забезпечити можливість дотримання таких допусків.

3) Контроль правильності вибору методів і засобів вимірювань, тобто відповідності їх точності вимогам конструкторської і технологічної документації.

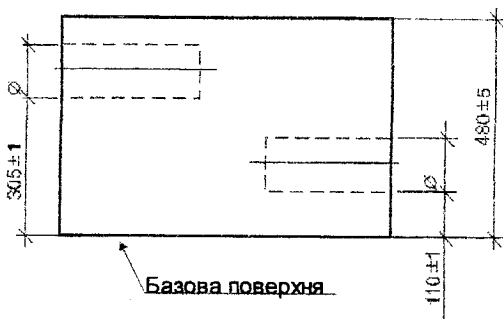

Рисунок 2- Невірне призначення розмірів і допусків

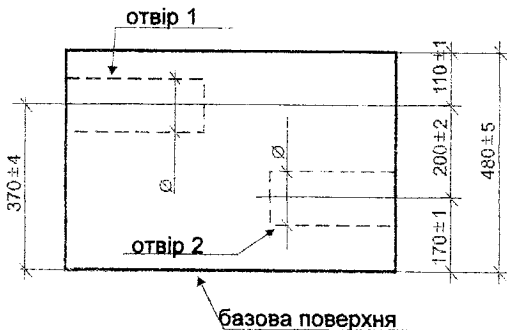

Рисунок 3- Правильна вказівка розмірів і допусків

В залежності від специфіки конкретної галузі встановлюються стадії розробки документації, на яких проводиться експертиза. Ними можуть бути: технічне завдання, ескізний проект, розробка робочої документації і т.д. Метрологічній експертизі згідно МІ 1325-86 рекомендується піддавати наступні види документів:

- **конструкторські** (за ГОСТ 2.102-68): креслення деталей, складальні і монтажні креслення, пояснювальну записку, технічні умови, експлуатаційні і ремонтні документи;
- **технологічні** (за ГОСТ 3.1102-81): маршрутні й операційні карти, технологічні інструкції, карту технологічного процесу.

Державні випробування

Державні випробування засобів вимірювань є важливою складовою діяльності метрологічних організацій. Основними задачами державних випробувань є:

- визначення *доцільності* (можливості) серійного виробництва засобів вимірювання або придбання і ввезення їх з-за кордону;
- перевірка *забезпеченості* засобів вимірювання необхідними методами і засобами перевірки, а також правильності їх вибору;
- оцінка можливості *виконання ремонту* засобів вимірювання при їх експлуатації;
- перевірка *відповідності* засобів вимірювання вимогам нормативно-технічних документів, що поширюються на них.

У відповідності із стадіями розробки, постановки на виробництво і виробництва засобів вимірювання, у ГОСТ 3.383-80 встановлені два види державних випробувань - приймальні і контрольні.

Державним приймальним випробуванням підлягають *експериментальні зразки* засобів вимірювання нового типу, призначених для серійного виробництва, і зразки засобів вимірювання, що ввозяться з-за кордону. Програма державних випробувань складається організацією, що подає засіб вимірювання на випробування, і затверджується відповідним метрологічним інститутом.

Державним контрольним випробуванням підлягають *зразки* засобів вимірювання з настановної серії засобів вимірів, що випускаються серійно або ввозяться з-за кордону партіями. Контрольні випробування проводять згідно МІ 675-84 в наступних випадках:

- після закінчення терміну дії дозволу на серійне виробництво і випуск в обіг;
- при внесенні змін в конструкцію або технологію виготовлення;

- при перевірці частіше одного разу в два роки відповідності засобів вимірювання, що випускаються, або тих, що ввозяться, встановленим типам і вимогам експлуатаційної документації на них.

Позитивні результати державних контрольних вимірювань є підставою для дозволу Держстандартом продовження або початку серійного виробництва засобів вимірювання, а також випуску їх в обіг.

Метрологічна атестація

Метрологічна атестація ЗВ – це дослідження засобу вимірювання, яке виконується метрологічною організацією з метою визначення його метрологічних властивостей і видачі документа з зазначенням отриманих даних.

Метрологічну атестацію проходять засоби вимірювання, що не підлягають обов'язковим державним випробуванням. Такими є унікальні засоби вимірювання, що виготовлені в одиничних примірниках і які використовуються в науково-дослідних інститутах, тобто **нестандартизовані** засоби вимірювання. Допускається проводити метрологічну атестацію одиничних примірників ЗВ серійного випуску, стабільність метрологічних властивостей яких дозволяє встановити для них індивідуальні, більш жорсткі метрологічні характеристики і тим підвищити клас точності.

Метрологічна атестація є різновидом державного метрологічного нагляду і відомчого контролю та виконується відповідними метрологічними службами. Вона включає:

- визначення відповідності метрологічних характеристик засобів вимірювання вимогам документів, що на них поширюються;
- встановлення переліку метрологічних характеристик засобів вимірювання, що підлягають контролю при перевірці;
- розробку і випробування методики перевірки.

На підставі позитивних результатів метрологічної атестації приймається рішення про придатність виготовлених засобів вимірювання до застосування з метою та в умовах, що визначаються їх призначенням.

Окрім ЗВ, метрологічній атестації **підлягають робочі методики виконання вимірювань (МВВ)**, в процесі якої визначаються показники точності вимірювань, що виконуються в відповідності з даною методикою. За результатами атестації оформлюється атестат на МВВ - робочий документ, що встановлює конкретні вимоги до мети, об'єкту, умов, припущень, засобів і алгоритмів вимірювань, контролю зміни величин і інших чинників, що впливають на результат вимірювань.

Перевірки засобів вимірювання

Перевіркою засобів вимірювання називають сукупність дій, що виконуються для визначення похибок засобів вимірювання з метою з'ясування відповідності показників точності нормованим метрологічним характеристикам і придатності засобу вимірювання до застосування. Згідно постанові Уряду **використання неперевіраних засобів вимірювання заборонено**. Перевірки поділяються в залежності від наступних чинників:

а) Якою метрологічною службою виконана перевірка:

- **державна перевірка** здійснюється територіальними органами Держстандарту - центрами стандартизації і метрології. Цій перевірці підлягають найбільш точні засоби вимірювання, означені в спеціальному **переліку**: зразкові ЗВ, що використовуються для виконання перевірок на підприємствах, робочі - для вимірювань при обліку матеріальних цінностей та інші;

- **відомча перевірка** виконується на підприємствах, що зареєстровані в органах Держстандарту. Цій перевірці підлягають ЗВ, що не входять до переліку обов'язкової державної перевірки: більшість ЗВ підприємств для вимірювання і контролю на виробництві.

б) На якому етапі роботи засобу виміру виконується перевірка:

- **первинна перевірка** виконується при виготовленні засобів вимірювання або після ремонту;

- **періодична перевірка** проводиться при експлуатації і зберіганні ЗВ через певні проміжки часу - межперевірочні інтервали. Вона проводиться для забезпечення відповідності метрологічних характеристик ЗВ паспортним значенням на період між перевірками. Порядок виконання перевірки вказується в нормативно-технічній документації на ЗВ;

- **позачергова перевірка** виконується в випадках: при пошкодженні перевірочного клейма, пломби або втраті документів, підтверджуючих проходження засобами вимірювання періодичної або первинної перевірок, використанні ЗВ після тривалого зберігання, необхідності перевіряння справності ЗВ.

в) Залежно від характеру перевірки:

- **інспекційна перевірка** виконується при здійсненні на підприємстві метрологічного нагляду за станом і застосуванням засобів вимірювання для встановлення їх справності, правильності результатів останньої перевірки, відповідності прийнятих межперевірочних інтервалів умовам експлуатації;

- **експертна перевірка** проводиться органами Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики при метрологічній експертизі засобів вимірювання на вимогу суду, прокуратури, державного арбітражу і т.д.

Для виконання перевірок використовуються різноманітні методи. Найбільш широко використовується **метод безпосереднього звірення** двох засобів вимірювання без застосування компараторів або будь-яких інших проміжних приладів. Основою методу є одночасне вимірювання одного і того ж значення фізичної величини приладом, що перевіряється та аналогічним йому приладом. Для цього встановлюють необхідне значення X , після чого порівнюють покази приладу, що перевіряється $X_{п}$ з показами X_0 еталонного і визначають різницю $\Delta = X_{п} - X_0$. Різниця Δ дорівнює абсолютній похибці приладу, що перевіряється, яку приводять до нормованого значення X_N для отримання наведеної похибки $\delta = \Delta / X_N \cdot 100\%$.

Перевірні клейма засвідчують позитивні результати державної або відомчої перевірки засобів вимірювання. Вони наносяться на засоби вимірювання або експлуатаційні документи, паспорти, атестати, свідоцтва в відповідності з вимогами нормативно-технічної документації (НТД) на методи і засоби перевірки засобів вимірювання. Розмір перевірних клейм 6... 18 мм.

Міжперевірочні інтервали для ЗВ встановлюють організації, що проводять їх перевірку. Рекомендується встановлювати міжперевірочний інтервал або в годинах напрацювання, або в календарному часі (в місяцях), використовуючи наступний ряд чисел: 1; 1.5; 2; 3; 4; 5; 9; 12; 18; 24; 36. Визначення значення межперевірочного інтервалу проводиться на основі статистичної обробки даних за *інтенсивністю відмов* ЗВ, які експлуатуються на даному підприємстві та імовірністю безвідмовної роботи $R_{доп}$, що допускається і яку для робочих ЗВ приймають в межах 0.85 - 0.99.

Ремонт засобів вимірювання

Для підтримання засобів вимірювання в дієздатному стані виконується **технічне обслуговування** ЗВ, що включає профілактичні заходи і ремонт.

Профілактичні заходи проводять з метою попередження несправностей засобів вимірювання як з припиненням, так і без припинення їх експлуатації. Вони включають очищення, змащування, вилучення забруднень, регулювання, заміну окремих елементів. Ці заходи виконуються в плановому порядку на діючих ЗВ.

Ремонт ЗВ виконується, якщо відбулася метрологічна відмова ЗВ або по закінченні певного терміну експлуатації. **Метрологічною відмовою** називається вихід метрологічних характеристик засобу вимірювання за межі норми. Відмови є результатом старіння і зносу елементів ЗВ і проявляються в вигляді неприпустимо великих похибок вимірювань або як несправність приладу. Залежно від складності і обсягу ремонт буває поточним, середнім або капітальним.

При **поточному ремонті** усувають дрібні несправності засобу вимірювання шляхом заміни або відновлення окремих деталей схеми, а також регулюванням і настройкою окремих вузлів з метою забезпечення їх нормальної роботи до чергового планового ремонту. При поточному ремонті не проводиться демонтаж ЗВ, а також його регулювання і настройка в цілому.

При **середньому ремонті** засіб вимірювання підлягає відновленню з заміною зношених або пошкоджених деталей і блоків, при цьому обов'язково перевіряють технічний стан інших частин. ЗВ при середньому ремонті демонтують, тобто здійснюють розбирання, а під час остаточного збирання виконують очищення і його повне регулювання та настройку.

Капітальний ремонт припускає повне відновлення дієздатності ЗВ і включає в себе повне розбирання приладу з наступним перебиранням, очищенням, заміною і приладжуванням деталей і вузлів. В процесі збирання здійснюють повне регулювання вузлів і приладу в цілому. Після ремонту проводять випробування і первинну перевірку приладу на випробувальному стенді.

На підприємствах використовують два способи ремонту:

1. Індивідуальний спосіб, коли ремонтують ЗВ, що надходять невеликими партіями, при цьому основні деталі і вузли після ремонту встановлюють на ті ж прилади, з яких вони були зняті.
2. Неусоблений спосіб, коли окремі вузли і деталі в приладах замінують на відремонтовані, які були раніше зняті з інших приладів, або на нові. Цей спосіб ремонту є більш прогресивним, оскільки дозволяє максимально механізувати роботи, знизити їх трудомісткість і вартість. Для виконання цього способу підприємство повинно мати запас деталей і вузлів.

Вибір засобів вимірювання проводиться у відповідності з державними стандартами, які встановлюють допустиму похибку вимірювань в залежності від граничних відхилень контрольованого параметра. Державні випробування засобів вимірювання служать забезпеченню єдності і необхідної точності вимірювань в країні, а також потрібної якості засобів вимірювання, підвищенню їх точності, надійності та ефективності використання, встановленню раціональної номенклатури, розробці та постановці на виробництво засобів вимірювання, що відповідають сучасним вимогам — технічним, експлуатаційним і естетичним [7].

При проведенні випробувань встановлюють доцільність серійного виробництва засобів вимірювання або закупки імпортованих і перевіряють забезпеченість розробки і виготовлення засобів вимірювань методами і засобами перевірки, правильність їх вибору, можливість ремонту при експлуатації, затверджені Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики.

3.4 Державний метрологічний контроль і нагляд

Державний метрологічний контроль і нагляд здійснюється Державною службою законодавчої метрології згідно з процедурами, встановленими Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики, з тим, щоб забезпечити дотримання вимог законів щодо метрології, інших законодавчих актів та нормативних документів.

Головні напрямки діяльності та основні цілі такі:

- ведення супровідних засобів виміральної техніки та систем отримання даних вимірювань;
- методологія вимірювання та нормативні документи, які визначають вимоги вимірювань;
- інші об'єкти, які передбачені метрологічними регламентами.

Державний нагляд охоплює вимірювання, які застосовуються під час:

- діагностики та лікування захворювань людини;
- контролю якості ліків;
- забезпечення безпеки праці;
- геодезичних та гідрометеорологічних робіт;
- торгівлі, комерційних операцій та проблем, що включають персональні та громадські служби;
- фіскальних, банківських та митних операцій;
- обліку енергії та матеріальних ресурсів (електрики, газу, води, нафти тощо), за винятком внутрішньої реєстрації, яка ведеться підприємствами, організаціями та громадянами як суб'єктами підприємництва;
- роботи, що проводяться з надання інструкцій судам, адвокатським конторам та іншим громадським органам;
- обов'язкової сертифікації продуктів;
- реєстрації національного і міжнародного реєстру.

Створено такі типи державного метрологічного контролю та нагляду за засобами виміральної техніки:

- державні випробування та схвалення типів;
- метрологічна сертифікація;
- повірка;
- акредитація на право проводити державні випробування, перевіряти засоби вимірювань, виконувати вимірювання та атестування процедури вимірювань тощо.

Державний метрологічний нагляд направлений на:

- додержання метрологічних законів, інших законодавчих актів та нормативних документів, які охоплюють міністерства, відомства, підприємства, організації та громадян як суб'єктів підприємницької діяльності;
- контроль кількості розфасованих продуктів, який здійснюється під час фасування пакетів будь-якого типу, упакування, зберігання та продажу цих

пакетів у тих випадках, коли маса пакетів не може бути змінена без відкриття їх або розриву, та кількості продуктів, що реалізуються в одиницях маси, об'єму або інших одиницях. Номінальна кількість продуктів має бути вказана на пакеті, а також допустимі межі відхилення від номінальної кількості або повинно бути посилання на нормативний документ, яким визначені ці відхилення.

Службовці Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики та його територіальних органів, які здійснюють метрологічний нагляд, повинні бути атестовані згідно з процедурою, встановленою Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики та повинні мати статус державного повірника з метрологічного нагляду.

4 Загальні відомості про сертифікацію („Про підтвердження відповідності”)

Сертифікація в перекладі з латини означає «зроблено вірно». Для того, щоб бути впевненим, що продукт «зроблений вірно», необхідно знати, яким вимогам він повинен відповідати і яким чином можливо отримати достовірні докази цієї відповідності. Загальновизнаним способом такого доказу є сертифікація відповідності.

Сертифікація продукції здійснюється уповноваженими на те **органами з сертифікації** – підприємствами, установами і організаціями з метою:

- запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища;
- сприяння споживачеві в компетентному виборі продукції;
- створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі.

Встановлення відповідності вимогам пов'язане, безумовно, з випробуванням.

Випробування – це технічна операція, за допомогою якої визначаються одна або декілька характеристик продукції за зазначеною процедурою та правилами. Випробування здійснюються в **випробувальних лабораторіях (центрах)**.

4.1 Основні принципи державної політики у сфері сертифікації

Державна політика у сфері підтвердження відповідності базується на таких принципах:

координації дій органів виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності, розмежування їх повноважень та уникнення дублювання;

- неупередженості, прозорості та доступності процедур підтвердження відповідності;
- застосування, з урахуванням існуючої міжнародної практики, способів підтвердження відповідності залежно від потенційного ризику;
 - забезпечення ідентичних процедур підтвердження відповідності продукції вітчизняного та іноземного походження;
 - гармонізації національних нормативно-правових актів з підтвердження відповідності з міжнародними та європейськими;
 - сприяння розвитку сфери підтвердження відповідності в законодавчо неврегульованій сфері;
 - дотримання вимог щодо конфіденційності інформації, отриманої в результаті робіт з підтвердження відповідності;
 - забезпечення повного та всебічного інформування з питань підтвердження відповідності всіх заінтересованих сторін.

4.2 Повноваження органів виконавчої влади у сфері сертифікації

Кабінет Міністрів України у сфері сертифікації:

- забезпечує здійснення державної політики у сфері сертифікації;
- визначає центральні органи виконавчої влади з питань технічного регулювання у відповідних сферах діяльності;
- визначає центральні органи виконавчої влади, на які покладається розроблення технічних регламентів;
- затверджує технічні регламенти з сертифікації;
- укладає міжнародні угоди у сфері сертифікації, приєднання України до міжнародних (регіональних) систем сертифікації.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності:

- бере участь у формуванні державної політики з сертифікації;
- забезпечує проведення єдиної державної технічної політики у сфері підтвердження відповідності;
- готує пропозиції щодо укладання міжнародних угод у сфері підтвердження відповідності, приєднання України до міжнародних (регіональних) систем сертифікації, приймає рішення про порядок визнання результатів робіт, проведених органами з сертифікації інших країн;
- координує діяльність центральних органів виконавчої влади у визначених сферах діяльності з підтвердження відповідності в законодавчо врегульованій сфері;
- організовує розроблення проектів нормативно-правових актів, що встановлюють загальні вимоги та правила процедури підтвердження відповідності в законодавчо врегульованій сфері;

- надає методологічну допомогу центральним органам виконавчої влади у розробленні проектів законів, інших нормативно-правових актів з підтвердження відповідності, у тому числі технічних регламентів;

- узгоджує розроблені центральними органами виконавчої влади технічні регламенти з підтвердження відповідності, що подаються на затвердження Кабінету Міністрів України;

- організовує ведення державного реєстру уповноважених органів з сертифікації та встановлює порядок надання ними інформації, що стосується виданих сертифікатів відповідності та свідоцтв про визнання відповідності;

- організовує підготовку та атестацію аудиторів з сертифікації;

- організовує ведення національного фонду нормативно-правових актів з питань підтвердження відповідності;

- здійснює інформаційне забезпечення з питань підтвердження відповідності.

Центральні органи виконавчої влади, на які покладено функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності:

- готують пропозиції щодо уповноваження органів з сертифікації на проведення робіт з підтвердження відповідності у законодавчо врегульованій сфері;

- беруть участь у розробленні проектів технічних регламентів з підтвердження відповідності та інших нормативно-правових актів у цій сфері;

- організовують підготовку та підвищення кваліфікації фахівців з підтвердження відповідності.

Центральний орган виконавчої влади з питань економіки:

- за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності та з центральними органами виконавчої влади, на які покладено функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності, уповноважує органи з сертифікації (далі - уповноважені органи з сертифікації) на проведення робіт з підтвердження відповідності у законодавчо врегульованій сфері;

- організовує нагляд за проведенням робіт з підтвердження відповідності уповноваженими органами з сертифікації.

4.3 Підтвердження відповідності

Процедура підтвердження відповідності в законодавчо врегульованій сфері є обов'язковою для виробника, постачальника чи уповноваженого органу з сертифікації.

Підтвердження відповідності в законодавчо неврегульованій сфері здійснюється на добровільних засадах.

Відповідність продукції вимогам, встановленим законодавством, засвідчується декларацією про відповідність або сертифікатом відповідності.

В наш час сертифікація стала одним із важливих механізмів управління якістю, який дає можливість об'єктивно оцінити продукцію, надати споживачеві підтвердження її безпеки, забезпечити контроль за відповідністю продукції вимогам екологічної чистоти, а також підвищити її конкурентоздатність.

З розвитком зовнішньоторгових і економічних відносин, науки і техніки виникла необхідність проведення об'єктивних випробувань виробів, незалежних як від виробника, так і споживача продукції, тобто третьою стороною, що гарантувало б відповідність виробу певним вимогам якості. Так з'явилась сертифікація в сучасному розумінні цього слова.

За кордоном безпека продукції для людини і навколишнього середовища давно підтверджується сертифікацією і, хоч вартість її значна, виробник змушений одержувати сертифікат для того, щоб мати ринок збуту і уникнути втрат при продажу своєї продукції. А втрати ці значні: за даними Торгово-промислової палати [8] вони досягають 25% від обсягу продажу.

Суттєвий вклад у вирішення питань сертифікації, а також захисту інтересів споживачів внесла ООН, яка розробила і затвердила Основний міжнародно-правовий документ "Звід загальних керівних принципів ООН щодо захисту інтересів споживачів" [9].

В розробці і впровадженні нормативних документів, сертифікації продукції та систем якості активну роль відіграють такі міжнародні організації, як ISO та IEC, зі своїми технічними комітетами, Міжнародний Форум з акредитації лабораторій (ILAC), Всесвітній Форум ISO 9000, Міжнародна асоціація з атестації та підготовки експертів-аудиторів (IATCA), а серед європейських: Європейський комітет з стандартизації в електротехніці (CENELEC), Європейська організація якості (EOQ), Європейський фонд з управління якістю (EFQM), Європейська організація з випробувань та сертифікації систем якості (EQNET), Європейська акредитація сертифікаційної діяльності (EAC) та інші.

В рамках країн РЕВ була розроблена і впроваджена з 01.01.88 р. система сертифікації СЕПРОРЕВ, яка відрізнялась від прийнятих міжнародних систем тим, що, крім вимог безпеки, охорони здоров'я і екології, велике значення надавала якісним техніко-економічним параметрам продукції, яка поставлялась за кооперованими поставками в країни-члени РЕВ. На першому етапі дії системи були проведені спільні роботи з акредитації лабораторій. В Україні одними з перших одержали право на проведення сертифікаційних випробувань головні випробувальні центри виробничого об'єднання "Електрообутприлад" (Київ) і Всесоюзного науково-дослідного інституту вибухозахисного і рудникового електроустаткування (Донецьк).

В колишньому Союзі розроблялась державна система сертифікації, але після розпаду Союзу вона була введена в дію в Російській Федерації з 01.05.92 р. спочатку під назвою "Система сертифікації ГОСТ", а в

подальшому була перейменована в "Російську систему сертифікації".

В Україні робота з сертифікації почала проводитись після виходу постанови Кабінету Міністрів № 95 від 27.02.92 р. та Декрету Кабінету Міністрів [11], у відповідності з якими були розроблені перші нормативні документи системи сертифікації УкрСЕПРО.

Доцільність економічних і торгових зв'язків між країнами СНД сприяла тому, що 13.02.93 р. між ними була підписана угода про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації, згідно з якою особлива увага приділяється розробці і погодженню принципів та політики проведення робіт з сертифікації в державах СНД і взаємному визнанні результатів випробувань.

Зараз в Україні діє 25 нормативних документів державної системи сертифікації УкрСЕПРО, 12 нормативних документів комерційної системи сертифікації СовАск та нормативні документи системи сертифікації CERTEX, які поширюються на добровільну сертифікацію продукції [10].

Нормативні документи України державної системи сертифікації подано в Додатку А.

Національним органом, який керує всіма роботами з сертифікації в Україні, є Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Під його керівництвом розроблено всі нормативні документи державної системи сертифікації УкрСЕПРО. Він активно працює з питань сертифікації в міжнародних, європейських організаціях та Міжнародній Раді з питань метрології, стандартизації і сертифікації СНД. Ця діяльність, в першу чергу, проводиться за такими напрямками:

— підтримка вітчизняних виробників і захист прав споживачів засобами нетарифного регулювання ринку, а саме за допомогою сертифікації продукції, що імпортується в Україну, на відповідність вимогам, які спрямовані на захист життя, здоров'я громадян, довкілля, на боротьбу зі зловживаннями (право країн на таке регулювання визнане документами ГАТТ/ВТО, зокрема Угодою про технічні бар'єри в торгівлі);

- створення сприятливого режиму для проникнення української продукції на світовий ринок за допомогою підписаних двосторонніх міжурядових та міжвідомчих угод про взаємне визнання результатів робіт із сертифікації відповідно до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі.

З цими напрямками діяльності тісно пов'язана проблема стандартизації і сертифікації імпортованих товарів, яка стосується імпортерів іноземних товарів. З точки зору гарантій безпеки життя і здоров'я громадян, їх майна і довкілля існуючий режим зовнішньої торгівлі в Україні є надзвичайно ліберальним у порівнянні з західними країнами. Завезти в США, ЄС або Японію імпортовану продукцію може лише та компанія, яка у відповідності до встановленої законодавством процедури бере на себе повну юридичну відповідальність за якість і безпечність цього товару. Ця відповідальність страхується страховою компанією-резидентом. Митниця дозволить ввезти товар лише за умови наявності підтверджених уповноваженим державним

органом гарантій безпеки і страхування. Ті, хто побував у США або в одній із країн ЄС, знають, що на етикетці завезеного в ці країни імпортованого товару (обов'язково виконаній на державній мові) міститься інформація про країну і компанію виробника. Головне ж — вказується назва, повна адреса і телефон компанії-резидента, яка несе повну юридичну відповідальність за якість товару. Таким чином формується механізм реальної громадянської відповідальності за продаж неякісного або небезпечного товару.

Недосконалість українського законодавства призводить до того, що компанії-імпортери і реалізатори продукції ніякої реальної відповідальності за поставку неякісної продукції не несуть, як і не поспішають поділитися інформацією про іноземних виробників продукції, якою вони торгують. Це ставить їх у привілейоване становище в порівнянні з вітчизняними виробниками, дозволяє отримувати надприбутки ціною ризику для життя і здоров'я наших громадян.

Недосконалість українського законодавства в 1996 р. спробував скористатися Світовий Банк, який на підтримку економічних програм Кабінету Міністрів України вимагав одностороннього відкриття ринку для імпортованої продукції.

Зважаючи на можливий негативний вплив на вітчизняного виробника наслідків виконання умов Кредитної угоди Світового Банку, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики запропонував замість одностороннього відкриття ринку для імпортованої продукції вживати заходів щодо підписання двосторонніх міжурядових угод про взаємне визнання результатів робіт з оцінки відповідності, як це передбачено Угодою про технічні бар'єри в торгівлі WTO, та внесення змін до системи сертифікації УкрСЕПРО у напрямку гармонізації її з міжнародними.

Результатом складних переговорів з представниками Світового Банку стало визнання з їхнього боку того, що Українська державна система сертифікації продукції повністю відповідає вимогам GATT/WTO, світовій практиці оцінки відповідності і не є дискримінаційною стосовно імпортерів.

Протягом 1996 р. Держстандарт проводив політику, спрямовану на підписання двосторонніх міжнародних угод про співробітництво у сферах стандартизації, метрології та сертифікації, а також угод про взаємне визнання результатів робіт з оцінки відповідності. Протягом 1996 р. було укладено 18 таких угод і переговори проводились більш як з 30 країнами світу.

Якщо говорити про національне технічне регулювання, то проблема полягає в недостатній скоординованості дій окремих органів державної влади. Занепокоєння викликає надзвичайна зацікавленість різних міністерств, відомств, а іноді навіть комерційних структур типу Торгово-промислової палати у введенні різного роду "сертифікацій". З'являються все нові і нові "сертифікати якості", "сертифікати аналізу", "гігієнічні сертифікати" тощо, тобто є велике бажання використовувати саме слово "сертифікат", в той час як у міжнародній торгівлі так називається документ, виданий уповноваженим

державним органом, який свідчить, що певна продукція досліджена незалежно від покупця і продавця третьою стороною і визнана відповідною всім встановленим законодавством країни вимогам до такого виду продукції. Такий сертифікат створює певний рівень довіри до якості і безпечності продукції, надає можливість його визнання з боку аналогічного уповноваженого органу в інших країнах, тобто надає можливість для усунення непотрібних перепон у торгівлі.

4.4 Основні положення державної системи сертифікації УкрСЕПРО

Перші шість нормативних документів системи сертифікації УкрСЕПРО (надалі — Система) розроблені в 1993 р. Українським науково-виробничим центром стандартизації, метрології та сертифікації і Державним науково-дослідним інститутом "Система" Держстандарту України, затверджені і введені в дію Наказом Держстандарту України від 30.06.1993 р. № 94(дод.Ж).

До них відносяться:

КНД 50-002-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Основні положення;

КНД 50-003-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до органів з сертифікації продукції та порядок їх акредитації;

КНД 50-004-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до випробувальних лабораторій та порядок їх акредитації;

КНД 50-005-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції;

КНД 50-006-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Атестація виробництва. Порядок здійснення;

КНД 50-007-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Реєстр системи.

Система встановлює основні принципи, структуру та правила української державної системи сертифікації продукції, процесів і послуг (надалі — продукції), призначена для проведення обов'язкової та добровільної сертифікації продукції і є відкритою для вступу до неї органів з сертифікації та випробувальних лабораторій інших держав і доступу до неї будь-яких підприємств і організацій. Система передбачає, що сертифікація на відповідність обов'язковим вимогам нормативних документів та вимогам, що передбачені чинним законодавством України, проводиться виключно в ній.

Система створена у відповідності до міжнародних нормативних документів ISO/IEC і передбачає такі взаємопов'язані види діяльності:

- сертифікацію продукції (процесів, послуг);
- сертифікацію систем якості;
- атестацію виробництва;
- акредитацію випробувальних лабораторій (центрів);
- акредитацію органів з сертифікації продукції;
- акредитацію органів з сертифікації систем якості;
- атестацію експертів-аудиторів за перерахованими видами діяльності.

Загальне керівництво системи, організацію та координацію робіт з сертифікації здійснює Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики України - Національний орган з сертифікації, а його функції безпосередньо виконує Управління сертифікації Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики.

4.5 Структура Системи і функції її органів та членів

Організаційну структуру Системи утворюють:

- Національний орган з сертифікації - Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики України;
- науково-технічна комісія;
- органи з сертифікації продукції;
- органи з сертифікації систем якості;
- випробувальні лабораторії (центри);
- експерти-аудитори;
- науково-методичний та інформаційний центр;
- територіальні центри стандартизації, метрології та сертифікації Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України;
- Український навчально-науковий центр з стандартизації, метрології та сертифікації. Національний орган з сертифікації виконує такі основні функції:
 - розробляє стратегію розвитку сертифікації в Україні;
 - організовує, проводить та координує роботи щодо забезпечення функціонування Системи;
 - взаємодіє з національними органами з сертифікації інших держав та міжнародними організаціями, що здійснюють діяльність з сертифікації;
 - організовує розробку та удосконалення організаційно-методичних документів Системи;
 - приймає рішення щодо приєднання до міжнародних систем та угод з сертифікації;
 - встановлює основні принципи, правила та структуру системи, а також знак відповідності та правила його застосування;
 - встановлює правові та економічні основи функціонування Системи;
 - формує та затверджує склад науково-технічної комісії;
 - акредитує органи з сертифікації та випробувальні лабораторії (центри), атестує експертів-аудиторів, здійснює інспекційний контроль за діяльністю цих органів та осіб;
 - веде реєстр Системи;
 - організовує роботи з сертифікації продукції, в разі відсутності органу з сертифікації певного виду продукції;
 - затверджує перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації;

- розглядає апеляції щодо виконання правил Системи;
- організовує інформаційне забезпечення діяльності з сертифікації в Системі;
- несе відповідальність від імені держави за дотримання правил та порядку сертифікації продукції, що встановлені в Системі.

Науково-технічна комісія формується та затверджується Національним органом з сертифікації і виконує такі функції:

- формує єдину політику з питань побудови, функціонування та удосконалення Системи;
- вносить пропозиції щодо взаємодії з національними органами інших держав та міжнародними організаціями з сертифікації.

Органи з сертифікації продукції призначаються та акредитуються Національним органом з сертифікації. Орган з сертифікації продукції виконує такі основні функції:

- здійснює управління системою сертифікації закріпленої за ним номенклатури продукції та несе відповідальність за її функціонування;
- розробляє організаційно-методичні документи з сертифікації закріпленої продукції;
- проводить за дорученням Національного органу з сертифікації акредитацію випробувальних лабораторій (центрів);
- назначає схему та порядок проведення сертифікації закріпленої продукції;
- організовує та проводить атестацію виробництв;
- здійснює технічний нагляд за сертифікованою продукцією та її виробництвом;
- видає сертифікати відповідності на продукцію та атестати виробництв.

Органи з сертифікації систем якості призначаються та акредитуються Національним органом з сертифікації. Орган з сертифікації систем якості виконує такі основні функції:

- розробляє організаційно-методичні документи з сертифікації систем якості;
- організовує та проводить сертифікацію систем якості;
- організовує та проводить за пропозицією органу з сертифікації продукції атестацію виробництв;
- здійснює технічний нагляд за сертифікованими системами якості та атестованими виробництвами;
- видає сертифікат на системи якості.

Випробувальні лабораторії (центри) акредитуються Національним органом з сертифікації або за його дорученням — органом з сертифікації продукції та виконують такі основні функції:

- проводять випробування продукції, що сертифікується відповідно до галузі акредитації, та видають протоколи випробувань;
- беруть участь за пропозицією органу з сертифікації в проведенні технічного нагляду за виробництвом сертифікованої продукції, а за пропозицією Національного органу з сертифікації — в проведенні інспекційного контролю;
- беруть участь за пропозицією органу з сертифікації в атестації виробництва

продукції, що сертифікується.

Експерти-аудитори, які атестовані в Системі та занесені до реєстру Системи, за дорученням Національного органу з сертифікації можуть виконувати окремі роботи, що пов'язані з сертифікацією продукції.

Науково-методичним та інформаційним центром в Системі є Український науково-дослідний інститут з стандартизації, сертифікації та інформації Держстандарту України (УкрНДІССИ). Він виконує такі основні функції:

- здійснює розробку та удосконалення організаційно-методичних документів Системи;
- готує та подає в Національний орган з сертифікації пропозиції та проекти законодавчих актів в галузі сертифікації;
- проводить аналіз можливостей підприємств та організацій щодо призначення їх органами з сертифікації, виконання функцій випробувальних лабораторій (центрів), здійснює експертизу вихідних документів та готує пропозиції Національного органу з сертифікації щодо їх акредитації в Системі;
- готує пропозиції з номенклатури продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації;
- бере участь на договірній основі в підготовці органів з сертифікації та випробувальних лабораторій (центрів) до акредитації, а також у підготовці підприємств до сертифікації продукції та систем якості;
- бере участь за дорученням Національного органу з сертифікації в акредитації органів з сертифікації, випробувальних лабораторій, а також в інспекційному контролі за їх діяльністю.

Територіальні центри стандартизації, метрології та сертифікації Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України виконують у Системі такі основні функції:

- проводять за дорученням Національного органу з сертифікації інспекційний контроль за додержанням правил Системи;
- проводять за пропозицією органу з сертифікації продукції технічний нагляд за сталістю показників сертифікованої продукції під час її виробництва;
- надають на договірній основі методичну допомогу підприємствам у підготовці до акредитації їх випробувальних лабораторій, сертифікації продукції, систем якості та атестації виробництва.

4.6 Вимоги до органів з сертифікації продукції та порядок їх акредитації

4.6.1 Основні принципи діяльності з акредитації

Метою акредитації є:

- забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінювання відповідності;
- забезпечення довіри споживачів до діяльності з оцінювання відповідності;
- створення умов для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів на міжнародному рівні;
- усунення технічних бар'єрів у торгівлі.

Діяльність з акредитації базується на таких основних принципах:

- забезпечення рівності прав, законних інтересів усіх заінтересованих сторін;
- загальнодоступності та неупередженості проведення робіт з акредитації;
- прозорості діяльності з акредитації;
- професійній компетентності виконавців робіт;
- добровільності акредитації;
- забезпечення участі органів виконавчої влади та громадських організацій на паритетній основі;
- застосування гармонізованих з міжнародними та європейськими стандартами вимог щодо акредитації;
- дотримання громадських інтересів;
- конфіденційності інформації, отриманої в процесі акредитації.

4.6.2 Національний орган з акредитації

Акредитація здійснюється національним органом з акредитації.

Національний орган з акредитації є державною неприбутковою організацією, яка утворюється центральним органом виконавчої влади з питань економіки.

Положення про національний орган з акредитації затверджується центральним органом виконавчої влади з питань економіки.

Центральний орган виконавчої влади з питань економіки не має права втручатися в діяльність з акредитації національного органу з акредитації.

Національний орган з акредитації очолює керівник, який призначається на посаду і звільняється з посади центральним органом виконавчої влади з питань економіки.

До складу національного органу з акредитації входять:

- Рада з акредитації;
- технічні комітети з акредитації;
- комісія з апеляцій.

Основними функціями національного органу з акредитації є:

- акредитація органів з оцінки відповідності з подальшим контролем за їх відповідністю вимогам акредитації, прийняття рішення щодо акредитації, її поновлення, тимчасового зупинення або визнання недійсною;

- розроблення правил процедур і затвердження програм акредитації органів з оцінювання відповідності, а також здійснення контролю за їх відповідністю вимогам акредитації;
- організація навчання, підготовки персоналу з акредитації і надання йому повноважень проводити діяльність з акредитації відповідно до вимог, встановлених законодавством;
- ведення реєстрів акредитованих органів з оцінювання відповідності, а також реєстрів персоналу з акредитації;
- представництво та участь від України у міжнародних, європейських та інших регіональних організаціях з акредитації;
- укладання в установленому законодавством порядку міжнародних договорів про співробітництво та взаємне визнання акредитації органів з оцінювання відповідності;
- участь у роботі щодо гармонізації нормативно-правових актів та нормативних документів з міжнародними та європейськими правилами і стандартами, які визначають вимоги до національного органу з акредитації та акредитованих органів;
- ведення фонду нормативно-правових актів і нормативних документів з питань акредитації;
- організація інформаційного забезпечення з питань акредитації.

4.6.3 Рада з акредитації

Рада є дорадчо-наглядовим органом національного органу з акредитації.

Рада з акредитації формується на паритетних засадах з:

- представників центральних органів виконавчої влади;
- представників акредитованих органів з оцінювання відповідності;
- представників підприємств, установ та організацій, Національної академії наук України, інших наукових установ та громадських організацій.

Основними функціями Ради з акредитації є:

- розроблення рекомендацій щодо формування політики в сфері акредитації та нагляд за її проведенням;
- нагляд за здійсненням акредитації відповідно до принципів, норм та вимог, встановлених у цьому Законі та інших нормативно-правових актах;
- надання рекомендацій щодо затвердження правил процедур та управління проведенням робіт з акредитації, здійснення контролю і розгляду апеляцій, в тому числі визначення розміру зборів за послуги в сфері акредитації;
- погодження кваліфікаційних вимог, порядку та правил атестації персоналу з акредитації, складу атестаційної комісії персоналу;
- затвердження та звільнення членів комісії з апеляцій;
- погодження положення про комісію з апеляцій та змін до нього;
- підготовка пропозицій стосовно контролю за здійсненням акредитації та організаційно-фінансовою діяльністю національного органу з акредитації;
- прийняття рекомендацій щодо укладення міжнародних договорів про співробітництво та взаємне визнання акредитації органів з оцінювання відповідності;
- розгляд щорічного звіту про діяльність національного органу з акредитації.

Положення про Раду з акредитації та її склад затверджує центральний орган виконавчої влади з питань економіки.

4.6.4 Технічні комітети з акредитації

Технічні комітети з акредитації створюються національним органом з акредитації. Основними функціями технічних комітетів з акредитації є:

- розроблення методичних рекомендацій з питань акредитації;
 - визначення спеціальних вимог і додаткових критеріїв акредитації у відповідних сферах;
 - підготовка і подання пропозицій національному органу з акредитації.
- Положення про технічні комітети затверджує національний орган з акредитації.

4.6.5 Комісія з апеляцій

Орган з оцінки відповідності може оскаржити дії та рішення національного органу з акредитації щодо відмови у акредитації шляхом подання апеляції до комісії з апеляцій або в судовому порядку.

Положення про комісію з апеляцій затверджує керівник національного органу з акредитації.

4.6.6 Органи з оцінки відповідності,

які можуть бути акредитовані національним органом з акредитації

Відповідно до цього Закону можуть бути акредитовані органи з оцінювання відповідності будь-якої форми власності, а саме:

- випробувальні та калібрувальні лабораторії;
- органи із сертифікації продукції, процесів та послуг;
- органи із сертифікації систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям;
- органи із сертифікації персоналу;
- органи контролю;
- організації навчання, підготовки персоналу з акредитації і надання йому повноважень проводити діяльність з акредитації відповідно до вимог, встановлених законодавством;
- ведення реєстрів акредитованих органів з оцінювання відповідності, а також персоналу з акредитації;
- представництво та участь від України у міжнародних, європейських та інших регіональних організаціях з акредитації;
- укладання в установленому законодавством порядку міжнародних договорів про співробітництво та взаємне визнання акредитації органів з оцінювання відповідності;
- участь у роботі щодо гармонізації нормативно-правових актів та нормативних документів з міжнародними та європейськими правилами і стандартами, які визначають вимоги до національного органу з акредитації та акредитованих органів;

- ведення фонду нормативно-правових актів і нормативних документів з питань акредитації;

- організація інформаційного забезпечення з питань акредитації.

Орган з сертифікації:

- повинен забезпечувати конфіденційність інформації, що становить комерційну або професійну таємницю.

Організаційна структура органу з сертифікації - в загальному випадку її утворюють:

- керівник;

- Рада;

- виконавчі групи.

До складу органу з сертифікації може входити акредитована випробувальна лабораторія (центр).

Керівник органу з сертифікації здійснює управління діяльністю органу та несе відповідальність за його функціонування перед Національним органом з сертифікації. Він призначається на посаду та звільнюється з посади за погодженням з Національним органом з сертифікації.

Раду органу з сертифікації очолює керівник органу, який підвітний Раді у своїй діяльності.

Склад Ради затверджується Національним органом з сертифікації та включає, як правило, представника Національного органу і сертифікації, представників виконавчих груп, випробувальної лабораторії (центру). До її діяльності можуть залучатися періодично або на постійній основі представники випробувальних лабораторій (центрів), органу сертифікації систем якості, державних органів, що здійснюють наглядові функції (Держнаглядохоронпраці, Держкоматомнагляд та ін.) та взаємодіють з органом сертифікації, а також представники товариств (спілок) споживачів та інших зацікавлених організацій.

У своїй діяльності Рада органу з сертифікації здійснює такі функції:

- формує політику органу з сертифікації та здійснює контроль за її проведенням;

- розробляє пропозиції щодо розширення галузі акредитації органу з сертифікації;

- розробляє пропозиції щодо удосконалення роботи органу з сертифікації;

- бере участь у проведенні внутрішніх перевірок на відповідність органу з сертифікації встановленим вимогам;

- здійснює обмін досвідом виконання робіт з сертифікації з іншими органами та організаціями.

Виконавчі групи в загальному випадку здійснюють такі функції:

- формують та актуалізують фонд нормативних документів, які використовуються під час сертифікації продукції (систем якості) в галузі акредитації;

- розробляють та супроводжують організаційно-методичні та керівні

документи органу з сертифікації;

- приймають та розглядають заявки на сертифікацію продукції (системи якості), готують рішення щодо них та взаємодіють з заявниками під час проведення сертифікації;

- взаємодіють із органами з сертифікації систем якості, акредитованими випробувальними лабораторіями (центрами), територіальними центрами Держстандарту України під час проведення робіт з сертифікації;

- оформляють та видають сертифікати відповідності, атестати виробництва;

- готують рішення щодо визнання зарубіжних сертифікатів та доводять прийняті рішення до заявників;

- проводять або організують проведення технічного нагляду за виробництвом та випробуваннями сертифікованої продукції систем якості;

- готують рішення про скасування або припинення дії виданих сертифікатів відповідності та інформацію про прийняті органом рішення Національному органу з сертифікації, територіальному центру Держстандарту України і заявнику;

- погоджують проведення коригуючих заходів з усунення причин невідповідностей та порушень встановлених вимог, що виявлені під час проведення технічного нагляду за виробництвом сертифікованої продукції (систем якості);

- проводять експертизу нормативних документів на продукцію, що сертифікується, та змін до них;

- проводять експертизу претензій та рекламаций від споживачів на продукцію, що сертифікована цим органом;

- беруть участь у роботі технічного комітету зі стандартизації редукції в галузі акредитації;

- інформують виробників та постачальників сертифікованої продукції про заплановані зміни нормативних документів на цю продукцію;

- здійснюють нагляд за проведенням випробувань продукції, що сертифікується, з метою забезпечення об'єктивності та достовірності результатів випробувань;

- здійснюють технічний нагляд за атестованим виробництвом;

- ведуть реєстр сертифікованої продукції (систем якості);

- ведуть фінансову діяльність та діловодство;

- організують підвищення кваліфікації та атестацію персоналу;

- приймають до розгляду апеляції з питань сертифікації продукції (систем якості) в галузі акредитації органу;

- готують звіти про результати діяльності органу з сертифікації для Національного органу з сертифікації.

Вимоги до персоналу органу з сертифікації. Персонал органу з сертифікації має бути підготовлений для компетентного виконання обов'язків, що закріплені за ним. Органом з сертифікації повинен вестись облік відомостей про кваліфікацію, навчання та професійний досвід співробітників.

Орган з сертифікації повинен мати постійний персонал, вільний від контролю тих осіб, у яких є або може бути зацікавленість у результатах сертифікації продукції (систем якості).

Вимоги до документації органу з сертифікації. Орган з сертифікації повинен мати "Положення про орган з сертифікації..." згідно з вимогами [12], а також "Керівництво з якості", яке в загальному випадку містить:

- заяву про політику в галузі якості;
- повноваження Ради органу з сертифікації;
- розподіл відповідальності між виконавчими групами;
- копії атестатів акредитації та паспортів випробувальних лабораторій (центрів), що зайняті в проведенні випробувань продукції, яка сертифікується;
- перелік субпідрядників, копій атестатів їх акредитації або інших документів, що підтверджують їх компетентність;
- посадові інструкції персоналу, що визначають службові обов'язки та відповідальність.

Орган з сертифікації повинен:

- мати фонд актуалізованих нормативних документів на продукцію (системи якості), що сертифікується, та методи її випробувань;
- підтримувати в робочому стані систему реєстрації протоколювання, при цьому протоколи та реєстраційні записи повинні зберігатись протягом встановленого строку;
- мати систему контролю за документацією, що забезпечує наявність на робочих місцях необхідних діючих документів.

Акредитація органу з сертифікації в Системі є офіційним визнанням його правомочності проводити сертифікацію продукції (систем якості) на відповідність вимогам нормативних документів. Її організовує і проводить Національний орган з сертифікації.

Акредитація органу з сертифікації передбачає такі основні етапи:

- подання та експертиза документів;
- перевірка органу з сертифікації;
- розгляд результатів перевірки;
- оформлення та видача атестату акредитації.

При акредитації визначається порядок інспекційного контролю за діяльністю органу з сертифікації протягом строку акредитації.

Подання та експертиза документів. Орган з сертифікації подає заявку та комплект документів, що містить:

- проект "Положення про орган з сертифікації...";
- проект "Порядок сертифікації...";
- "Керівництво з якості";
- копію наказу керівника організації-заявника про створення на її базі структурного підрозділу — органу з сертифікації (при необхідності);
- відомості про експертів-аудиторів (в разі наявності).

За результатами експертизи документів, що подані, складається

експертний висновок з оцінкою відповідності органу з сертифікації вимогам, що встановлені КНД 50-003-93 та КНД 50-034-94.

Перевірка органу з сертифікації здійснюється комісією, що складається з компетентних фахівців та призначається наказом Голови Держстандарту України, він же затверджує програму роботи комісії.

Перевіркою встановлюється відповідність фактичного стану органу з сертифікації поданим документам та його здатність виконувати заявлені функції. За результатами перевірки складається акт, який підписується членами комісії та доводиться до відома керівника органу з сертифікації.

Розгляд результатів перевірки. Національний орган з сертифікації розглядає результати перевірки та в разі позитивного рішення про акредитацію проводить:

- затвердження "Положення про орган сертифікації..." та "Порядок сертифікації...";
- підписання ліцензійної угоди між органом сертифікації та Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики України;
- оформлення та видачу атестату акредитації. Орган з сертифікації реєструється в Реєстрі Системи. Інспекційний контроль за діяльністю акредитованого органу з сертифікації здійснює Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики України або за його дорученням інша організація.

В разі порушення умов акредитації та ліцензійної угоди Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики України приймає рішення про припинення дії або скасування атестату акредитації та розірвання ліцензійної угоди. Орган з сертифікації може подати в зв'язку з цим апеляцію до національного органу з сертифікації.

За шість місяців до закінчення строку дії атестату з акредитації орган з сертифікації, що має намір продовжити дію акредитації, подає відповідну заяву. Порядок повторної акредитації встановлюється залежно від результатів інспекційного контролю і вона може проводитись за повною або скороченою процедурою.

4.7 Вимоги до нормативних документів на продукцію, що сертифікується

До нормативних документів на продукцію, які застосовуються під час обов'язкової сертифікації, висуваються такі вимоги:

- вступна частина нормативного документу або розділ "Галузь застосування" мають містити вказівку щодо можливості використання документа для сертифікації (наприклад, "стандарт придатний для обов'язкової сертифікації");
- повинні ясно та однозначно зазначатись технічні вимоги, які

підтверджуються сертифікацією;

- норми та дозволені відхилення слід задавати таким чином, щоб забезпечувалась можливість їх вимірювання під час випробувань з заданою або відомою точністю;

- в спеціальному розділі або через посилання на інший нормативний документ повинні встановлюватись методи, умови, обсяг і порядок випробувань для підтвердження відповідності технічним вимогам;

- слід встановлювати вимоги щодо показників точності вимірювань та випробувань, що забезпечують зіставлення результатів, які отримані різними випробувальними лабораторіями;

- якщо послідовність проведення випробувань впливає на їх результати, вона повинна бути чітко зазначена;

- вимоги щодо маркування, які встановлені нормативними документами, повинні забезпечувати однозначну ідентифікацію продукції, а також містити вказівки про спосіб нанесення знаку відповідності.

Орган з сертифікації продукції не пізніше, як за шість місяців сповіщає підприємствам, яким надано право застосування сертифікату відповідності, про заплановані зміни в стандартах, що розповсюджуються на сертифіковану продукцію.

4.8 Види сертифікації

Сертифікація може бути **обов'язковою** або **добровільною**.

Сертифікація на відповідність обов'язковим вимогам нормативних документів проводиться виключно в державній системі сертифікації. В усіх випадках вона повинна включати перевірку та випробування продукції для визначення її характеристик і подальший державний технічний нагляд за сертифікованою продукцією.

Обов'язкова сертифікація здійснюється на підставі законів та їх положень і забезпечує докази відповідності товару (процеса або послуги) вимогам технічних регламентів та обов'язковим вимогам стандартів. Завжди обов'язкові вимоги цих стандартів стосуються безпеки, охорони здоров'я людей та навколишнього середовища. Таким чином, основним аспектом обов'язкової сертифікації є безпека і екологічність. В зарубіжних країнах діють прямі закони з безпеки виробів (наприклад, Директиви ЄС). Тому обов'язкова сертифікація проводиться на відповідність їх вимог (безпосередньо або як посилання на стандарт).

Обов'язкову сертифікацію продукції орган з сертифікації згідно з галуззю своєї акредитації проводить на відповідність до обов'язкових вимог нормативних документів, зареєстрованих у встановленому порядку, а також аналогічних вимог міжнародних та національних стандартів інших держав, введених в дію в Україні. Обов'язкова сертифікація проводиться на відповідність щодо вимог чинних законодавчих актів України та

обов'язкових вимог нормативних документів, міжнародних та національних стандартів інших держав, що діють в Україні. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, затверджується Держстандартом України.

Добровільна сертифікація в Системі проводиться на відповідність вимогам, що не внесені до обов'язкових. При цьому сертифікація на відповідність всім обов'язковим вимогам, якщо вони встановлені для цієї продукції, виконується неодмінно. Добровільна сертифікація проводиться за ініціативою юридичних або фізичних осіб на договірних підставах між заявником та органом з сертифікації.

Добровільну сертифікацію мають право проводити підприємства, організації, інші юридичні особи, що взяли на себе функції органу з добровільної сертифікації, а також органи, що акредитовані в державній системі сертифікації.

Добровільну сертифікацію орган з сертифікації проводить на відповідність до вимог нормативних документів, які узгоджені з постачальником та/або споживачем продукції.

Правила добровільної сертифікації встановлюються органами з добровільної сертифікації, які подають Державному комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики інформацію для її реєстрації у встановленому порядку.

4.9 Сертифікація будівельних матеріалів, виробів та конструкцій

4.9.1 Порядок проведення сертифікації

Порядок проведення сертифікації продукції містить відомості про:

- продукцію, що сертифікується, та перелік нормативних документів, на відповідність яким проводиться сертифікація;
- випробувальні лабораторії (центри), організації, що взаємодіють з органом з сертифікації;
- підприємства, продукція яких сертифікується органом з сертифікації.

Орган з сертифікації має у своєму розпорядженні:

- перелік випробувальних лабораторій (центрів), організації, що взаємодіють з органом з сертифікації;
- перелік підприємств, продукція яких сертифікується;
- копії атестатів акредитації та паспортів випробувальних лабораторій (центрів), зайнятих в проведенні випробувань продукції;
- копії атестатів акредитації субпідрядників та інші документи, що підтверджують їх компетентність.

Порядок проведення сертифікації продукції такий:

1. Подання та розгляд заявки на сертифікацію продукції;
2. Аналіз наданої документації;
3. Прийняття рішення за заявкою із зазначенням схеми (моделі) сертифікації;

- 4.Обстеження виробництва;
- 5.Атестація виробництва продукції, що сертифікується або сертифікація систем якості;
- 6.Відбирання, ідентифікація зразків продукції та їх випробування;
- 7.Аналіз одержаних результатів і прийняття рішення про можливість надання сертифіката відповідності;
- 8.Видача сертифіката відповідності, надання ліцензії та занесення сертифікованої продукції до Реєстру Системи;
- 9.Визнання сертифіката відповідності, виданого закордонним або міжнародним органом;
10. Технічний нагляд за виробництвом сертифікованої продукції;
11. Надання інформації щодо результатів робіт з сертифікації.

Розглянемо порядок проведення сертифікації детальніше.

Подання та розгляд заявки на сертифікацію продукції.

Організація, що має намір сертифікувати продукцію в Системі, складає заявку, яку направляє до органу з сертифікації. Разом із заявкою в орган з сертифікації направляється комплект документації, згідно із яким виготовляється продукція.

Орган з сертифікації в місячний термін розглядає заявку, ознайомлюється з виробництвом, визначає схему (модель) сертифікації і готує рішення за заявкою. На вимогу органу з сертифікації заявник подає всю необхідну інформацію для прийняття обгрунтованого рішення.

Аналіз наданої документації.

Аналіз документації проводиться з метою перевірки її відповідності встановленим вимогам. Перевіряється наявність усіх документів на продукцію, її походження, виробника, розміри партії, наявність відповідного висновку (за необхідності) міністерства здоров'я, гарантії, термін дії тощо.

Прийняття рішення за заявкою із зазначенням схеми (моделі) сертифікації.

На підставі вивчення документації на продукцію, знайомства з виробництвом, серійності виготовлення продукції та інших обставин орган з сертифікації вибирає схему (модель) сертифікації продукції.

Після проведення підготовчої роботи орган з сертифікації приймає рішення щодо сертифікації продукції, яка у письмовій формі надається заявнику. В рішенні вказуються: назви та позначення нормативних документів, на відповідність яким буде проведена сертифікація; елементи, з яких складатиметься схема (модель) сертифікації; організації, які проводять сертифікацію систем якості та випробування продукції, технічний нагляд за сертифікованою продукцією. Копії рішення направляються:

- органу з сертифікації систем якості (при необхідності);
- випробувальній лабораторії, яка буде проводити випробування;

- територіальному центру стандартизації і метрології за місцем знаходження заявника;
- організації, яка проводитиме технічний нагляд за сертифікованою продукцією.

Фінансування діяльності Державної метрологічної служби здійснюється за рахунок:

- коштів державного бюджету;
- надходжень від виконання робіт із метрологічного контролю, інших метрологічних робіт та надання метрологічних послуг;
- коштів від виконання науково-дослідних робіт;
- інших надходжень, передбачених законом.

Кошти, отримані за виконання метрологічних робіт та надання метрологічних послуг, можуть використовуватися метрологічними центрами і територіальними органами Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики для забезпечення їх виробничої та наукової діяльності.

Метрологічні служби центральних органів виконавчої влади, а також підприємства і організації, що належать до сфери їх управління і фінансуються із Державного бюджету України, виконують всі роботи, пов'язані із забезпеченням єдності вимірювань, за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяють на їх утримання на відповідний рік, згідно з їх розрахунками, а також отриманих за надання метрологічних послуг.

Фінансування діяльності метрологічних служб всіх інших підприємств і організацій проводиться за рахунок коштів цих підприємств і організацій.

Особи, винні в порушенні законодавства про метрологію та метрологічну діяльність, можуть притягатися до дисциплінарної, цивільної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Обстеження виробництва.

Обстеження виробництва проводиться з метою встановлення відповідності фактичного стану виробництва вимогам документації, підтвердження можливості підприємства виготовляти продукцію відповідно до вимог чинних нормативних документів, видачі рекомендацій щодо періодичності та форми проведення технічного нагляду за виробництвом сертифікованої продукції. Під час обстеження виробництва проводиться:

- експертиза нормативної, технічної та технологічної документації;
- перевірка відповідності показників і характеристик продукції, встановлених технічною документацією;

За результатами обстеження оформлюється акт обстеження, в якому містяться обґрунтовані висновки, рекомендації щодо усунення виявлених недоліків.

СХЕМИ (МОДЕЛІ) СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ В СИСТЕМІ УкрСЕПРО

Серійність продукції, що сертифікується	Обов'язковість проведення робіт щодо продукції, яка сертифікується з					Документи, що видаються органом з сертифікації продукції
	обстеження виробництва	атестації виробництва	сертифікації систем якості виробництва	випробувань з метою сертифікації	технічного нагляду за виробництвом	
Одиничний виріб	Не проводиться	Не проводиться	Не проводиться	Проводяться по кожному виробу	Не проводиться	Сертифікат відповідності на кожний виріб
Партія продукції (виробів)	Не проводиться	Проводиться, якщо вирішено органом з сертифікації та заявником	Не проводиться	Проводяться на зразках, що відібрані в порядку і в кількості, які встановлені органом з сертифікації	Проводяться тільки за наявності угоди між заявником та органом з сертифікації щодо атестації виробництва в порядку, визначеному органом з сертифікації	Сертифікат відповідності на партію продукції (виробів) з наведенням розміру сертифікованої партії
Продукція, що випускається серійно	Проводиться	Не проводиться	Не проводиться	Проводяться на зразках, що відібрані в порядку і в кількості, які встановлені органом з сертифікації	Проводиться в порядку, що визначений органом з сертифікації	Сертифікат з терміном дії, що встановлюється ліцензійною угодою (до одного року)
Продукція, що випускається серійно	Не проводиться	Проводиться	Не проводиться	Проводяться на зразках, що відібрані в порядку і в кількості, які встановлені органом з сертифікації	Проводиться в порядку, що визначений органом з сертифікації	Сертифікат з терміном дії, що встановлюється ліцензійною угодою з урахуванням терміну дії атестата виробництва (до двох років)
Продукція, що випускається серійно	Не проводиться	Не проводиться	Проводиться органом з сертифікації систем якості	Проводяться на зразках, що відібрані в порядку і в кількості, які встановлені органом з сертифікації	Проводиться в порядку, що визначений органом з сертифікації	Сертифікат з терміном дії, що встановлюється ліцензійною угодою з урахуванням терміну дії сертифіката на систему якості (до трьох років)

Атестація виробництва продукції, що сертифікується, або сертифікація систем якості, якщо це передбачено схемою сертифікації.

Відбирання, ідентифікація зразків продукції та їх випробування.

Випробування продукції проводиться випробувальними лабораторіями (центрами), акредитованими в Системі на право проведення випробувань, які передбачені нормативними документами на продукцію. Якщо випробувальна лабораторія (центр) акредитована тільки на технічну компетентність, випробування продукції з метою сертифікації проводяться під контролем представника того органу з сертифікації продукції, який доручив лабораторії проведення випробувань.

Заявник надає зразки (проби) для сертифікаційних випробувань та, на вимогу органу з сертифікації або випробувальної лабораторії, нормативні документи і технологічну документацію на продукцію. Кількість зразків, правила їх відбирання встановлюються органом з сертифікації на підставі вимог нормативних документів.

Методи випробувань визначаються нормативними документами на конкретні види продукції. Методики та програми сертифікаційних випробувань розробляються органом з сертифікації. Порівняльні випробування проводяться за типовою методикою, затвердженою Управлінням стандартизації і сертифікації Держкоммістобудування України.

Випробування продукції, що імпортується в Україну, на відповідність нормативним документам проводяться лабораторіями (центрами), акредитованими в Системі, за винятком випадків, коли існує угода про взаємне визнання результатів випробувань.

Зразки продукції, що пройшли випробування з метою сертифікації, залишаються власністю заявника.

Аналіз отриманих результатів і прийняття рішення про можливість надання сертифікату відповідності.

При позитивних результатах випробувань продукції органу з сертифікації та заявнику надаються протоколи, які підтверджують одержані результати.

При отриманні негативних результатів випробувань, хоча б по одному з показників, що перевіряються, випробування з метою сертифікації припиняються. Інформація про негативні результати випробувань подається заявнику та органу з сертифікації продукції, який скасовує заявку.

Відновлення робіт з сертифікації продукції проводиться тільки після надання нової заявки та надання переконливих доказів проведення підприємством коригуючих заходів щодо усунення причин, які викликали невідповідність продукції обов'язковим вимогам.

Видача сертифіката відповідності, надання ліцензії та занесення сертифікованої продукції до Реєстру Системи.

Сертифікат на одиничний виріб видається на підставі позитивних результатів випробувань цього виробу, які проведені у випробувальній лабораторії, що акредитована в Системі.

Сертифікат на партію продукції (виробів) видається на підставі позитивних результатів випробувань, проведених акредитованою в Системі випробувальною лабораторією. Зразки відбираються з партії в порядку та кількості, що визначаються органом з сертифікації з урахуванням змісту розділів нормативного документу на продукцію, що сертифікується.

Сертифікат відповідності продукції видається виключно органом з сертифікації продукції. Орган з сертифікації в залежності від прийнятої схеми (моделі) сертифікації оформлює сертифікат відповідності при наявності протоколів з позитивними результатами випробувань, атестату виробництва або сертифікату на систему якості, реєструє його в Реєстрі Системи та галузевому Реєстрі і видає заявнику.

Реєстр Системи (ДСТУ 3415-96) – книга або машинний носій для запису об'єктів та суб'єктів реєстрації в Системі. **Реєстрація** – занесення об'єктів та суб'єктів реєстрації до Реєстру Системи та призначення їм реєстраційного номера. Реєстрація у Системі здійснюється з метою систематизації їх обліку та надання юридичної сили документам, що їх посвідчують, а також для інформації щодо діяльності з сертифікації, атестації, акредитації та визнання результатів цих робіт. Рішення про реєстрацію приймає Національний орган з сертифікації.

Якщо випробування продукції за окремими показниками проводилися кількома акредитованими в Системі або визнаними в Системі лабораторіями (центрами) інших Систем, то сертифікат відповідності видається при наявності всіх необхідних протоколів з позитивними результатами випробувань. У цьому випадку в сертифікаті відповідності перераховують усі протоколи із зазначенням випробувальних лабораторій (центрів), що проводили випробування, а також визнані сертифікати (при їх наявності).

Строк дії сертифіката відповідності визначає орган з сертифікації з урахуванням строку дії атестата виробництва або сертифіката на систему якості та нормативних документів на продукцію. Цей термін не повинен перевищувати три роки.

Після отримання сертифіката відповідності між органом з сертифікації продукції та підприємством-виробником сертифікованої продукції укладається **ліцензійна угода**. Ця угода регулює діяльність підприємства щодо випуску сертифікованої продукції (відповідність вимогам нормативних документів, періодичність контролю, облік усіх рекламацій, модернізація або модифікація виробництва тощо) та регламентує маркування продукції знаком відповідності.

Ліцензійна угода на право застосування сертифікату відповідності щодо продукції, яка виготовляється виробником серійно протягом встановленого ліцензією строку, надається органом з сертифікації на підставі позитивних результатів первинних випробувань зразків продукції, відібраних у порядку та в кількості, визначених органом з сертифікації та проведення:

- періодичних випробувань зразків продукції, що відбираються з виробництва або з торгівлі в кількості, в строки та в порядку, що встановлюються органом з сертифікації;
- атестації виробництва та подальшого технічного нагляду за виробництвом сертифікованої продукції, який здійснюється органом з сертифікації або за його дорученням іншими організаціями;
- сертифікації системи забезпечення якості сертифікованої продукції та подальшого технічного нагляду за відповідністю системи якості встановленим вимогам, який здійснюється компетентним органом, акредитованим в Системі.

Ліцензійна угода на право застосування сертифікату відповідності щодо продукції, яка виробляється заявником серійно протягом встановленого ліцензією строку, надається органом з сертифікації на підставі сертифікації систем забезпечення якості під час виготовлення цієї продукції тільки в тому випадку, якщо за технологічним процесом виробництва кожна одиниця продукції підлягає контролю на відповідність усім вимогам нормативного документа, на відповідність до якого вона сертифікується. За одиницю продукції приймається:

- один штучний виріб;
- партія продукції, що супроводжується одним сертифікатом відповідності або одним супроводжувальним документом, в якому є посилання на сертифікат відповідності;
- партія продукції, виготовлена з тієї ж самої партії вихідної сировини, матеріалів тощо.

Роботи щодо сертифікації продукції оплачуються заявником за договорами на проведення робіт, що укладаються з органом з сертифікації продукції, органом з сертифікації систем якості, випробувальними лабораторіями (центрами). Витрати заявника на проведення робіт з сертифікації продукції відносяться на собівартість продукції.

Строк дії ліцензійної угоди не продовжується. Порядок надання нової ліцензії визначає орган з сертифікації продукції в кожному конкретному випадку з урахуванням специфіки продукції та її виробництва.

В разі внесення змін до конструкції (складу) продукції або технології її виготовлення, які можуть вплинути на показники, підтвержені під час сертифікації, заявник повинен попередньо оповістити про це орган з

сертифікації, що видав ліцензію. Орган з сертифікації приймає рішення про необхідність проведення нових випробувань або оцінки стану виробництва продукції.

Якщо норми, встановлені стандартом на показник, підтверджений під час сертифікації, змінені на більш жорсткі, питання про припинення дії наданої ліцензії вирішується органом з сертифікації за погодженням з Національним органом з сертифікації.

Рішення про визнання сертифікатів, виданих органами з сертифікації інших країн або міжнародними органами з сертифікації на продукцію, виготовлену в Україні, чи ту, що імпортується в Україну, приймає орган з сертифікації згідно із діючим положенням.

Визнання сертифікату відповідності, виданого закордонним або міжнародним органом.

Рішення про визнання сертифікатів, виданих органами з сертифікації інших країн, які не є членами Системи УкрСЕПРО, на продукцію, що імпортується в Україну, приймає орган з сертифікації продукції, керуючись відповідними нормативними документами (ДСТУ 3417-96). Вибрані процедури визнання повинні бути обґрунтовані і документально підтверджені в разі реєстрації свідоцтва про визнання.

Технічний нагляд за виробництвом сертифікованої продукції.

Стабільність показників сертифікованої продукції контролюється шляхом проведення технічного нагляду за виробництвом.

Технічний нагляд здійснює орган з сертифікації продукції, який видав сертифікат відповідності. За пропозицією органу з сертифікації нагляд може здійснюватись органами з сертифікації систем якості, територіальними центрами стандартизації та метрології, випробувальними лабораторіями (центрами). До участі в проведенні технічного нагляду можуть залучатись фахівці Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики, Держнаглядхоронпраці, Держсаннагляду, Держбудконтролю та інших організацій для забезпечення достовірності інформації із спеціальних питань контролю.

Технічний нагляд здійснюється на підставі ліцензійної угоди, що укладена між органом з сертифікації та підприємством під час сертифікації його продукції.

Обсяг, порядок та періодичність технічного нагляду встановлюється органом з сертифікації продукції.

В процесі здійснення технічного нагляду орган з сертифікації може **зупинити** або **скасувати** дію сертифікату або ліцензійної угоди у випадках:

- порушення вимог, встановлених до продукції при обов'язковій сертифікації;
- порушення вимог з технології виготовлення, правил приймання, методу контролю та випробувань, позначення продукції, узгоджених з органом з сертифікації;
- зміни нормативних документів на продукцію або на методи її випробувань без попереднього погодження органом з сертифікації продукції;
- зміни конструкції, її складу або технології виготовлення без попереднього погодження органом з сертифікації продукції.

Припинення дії ліцензійної угоди або сертифікату відповідності здійснюється у випадку, якщо впровадженням коригуючих заходів, погоджених з органом з сертифікації, підприємство не може усунути виявлені причини невідповідності без проведення повторних випробувань акредитованою лабораторією (центром) та підтвердити відповідність продукції вимогам нормативних документів. У іншому випадку сертифікат відповідності або ліцензія скасовуються.

Інформація про припинення або скасування дії сертифіката відповідності доводиться органом з сертифікації у письмовому вигляді до відома заявника та Національного органу з сертифікації.

Дія сертифіката відповідності припиняється з моменту виключення його з Реєстру Системи.

Надання Інформації щодо результатів робіт з сертифікації.

Орган з сертифікації веде облік виданих ним сертифікатів відповідності. Копії цих сертифікатів він направляє до Національного органу з сертифікації.

Конфіденційність та апеляція

Орган з сертифікації та організації, що діють за його дорученням, несуть відповідальність за розголошення професійної таємниці.

Якщо заявник не погоджується з рішенням органу з сертифікації щодо його заявки на сертифікацію продукції, визнання сертифікату, скасування ліцензійної угоди, він повинен подати письмову апеляцію до органу з сертифікації протягом одного місяця після отримання повідомлення про прийняте рішення. Подання апеляції не зупиняє дії прийнятого рішення.

Апеляція розглядається апеляційною комісією органу з сертифікації не пізніше одного місяця після її одержання.

Апеляційна комісія для розгляду апеляцій повинна мати такі документи:

- апеляцію заявника;

- листування щодо спірного питання між заявником та випробувальною лабораторією (центром) або органом з сертифікації продукції;
- протоколи випробувань продукції;
- технічну документацію на продукцію (в разі необхідності);
- зразки або фотознімки продукції.

Документація надається органом з сертифікації продукції членам апеляційної комісії не пізніше, як за два тижня до засідання комісії.

Заявник має право бути заслуханим на засіданні комісії. Апеляційна комісія розглядає спірні питання конфіденційно. Під час прийняття рішення мають бути присутні тільки члени комісії і в повному складі. Рішення апеляційної комісії письмово доводиться до відома заявника та органу з сертифікації продукції.

Витрати, пов'язані з розглядом апеляцій, несе кожна із сторін.

В разі незгоди з рішенням апеляційної комісії заявник має право звернутися до комісії з апеляцій Національного органу з сертифікації.

4.10 Порядок проведення робіт з сертифікації продукції

Порядок проведення робіт з сертифікації продукції регламентується нормативним документом ДСТУ 3413-96 і в загальному випадку містить:

- подання та розгляд заявки на сертифікацію продукції;
- прийняття рішення за заявкою з зазначенням схеми (модуля) сертифікації;
- атестацію виробництва продукції, що сертифікується, або сертифікацію системи якості, якщо це передбачено схемою сертифікації;
- відбір, ідентифікацію зразків продукції та їх випробування;
- аналіз одержаних результатів та прийняття рішення про можливість видачі сертифіката відповідності та надання ліцензій;
- видачу сертифіката відповідності, надання ліцензій та занесення сертифікованої продукції до Реєстру Системи;
- визнання сертифіката відповідності, що виданий закордонним або міжнародним органом;
- технічний нагляд за сертифікованою продукцією під час її виробництва;
- інформацію про результати робіт з сертифікації.

Подання та розгляд заявки. Для проведення сертифікації продукції заявник (включно іноземний) подає до акредитованого органу з сертифікації продукції заявку відповідної форми, яка повинна бути розглянута, і не пізніше одного місяця після її подання заявник повинен отримати рішення, яке містить основні умови сертифікації. Копії рішення направляються:

- до органу з сертифікації систем якості (в разі необхідності);
- до випробувальної лабораторії, що буде проводити випробування;
- до територіального центру Держстандарту за місцем розташування заявника.

Якщо є декілька акредитованих органів з сертифікації конкретного

виду продукції, що діють в різних регіонах, заявник має право подати заявку до будь-якого з них.

Сертифікація системи якості проводиться з метою забезпечення впевненості органу з сертифікації продукції в тому, що продукція, яка випускається підприємством, відповідає обов'язковим вимогам нормативних документів, всі технічні, адміністративні і людські чинники, що впливають на якість продукції, знаходяться під контролем, продукція незадовільної якості своєчасно виявляється, а підприємство вживає заходів щодо запобігання виготовлення такої продукції.

Сертифікація системи якості проводиться у відповідності з ДСТУ 3419-96 органами, що акредитовані в Системі на право проведення цих робіт, та виконується за ініціативою заявника або за рішенням органу з сертифікації продукції. Результати сертифікації системи якості оформляються сертифікатом на систему якості, який направляється заявнику та три копії — органу з сертифікації продукції.

Атестація виробництва проводиться у відповідності з правилами. Проведення випробувань з метою сертифікації здійснює випробувальна лабораторія. Заявник надає зразки (проби) продукції для випробувань та технічну документацію на них. Кількість зразків для випробувань та правила їх відбирання встановлюються органом з сертифікації. Продукція, що імпортується, теж проходить випробування, якщо не існує угоди щодо взаємного визнання результатів випробувань.

При позитивних результатах протоколи випробувань передаються органу з сертифікації продукції і три копії — заявнику.

В разі отримання негативних результатів хоча б з одного показника, випробування з метою сертифікації припиняються, інформація про негативні результати надається заявнику та органу з сертифікації продукції, який скасовує заявку. Повторні випробування можуть бути проведені тільки після подання нової заявки та надання органу з сертифікації продукції переконливих доказів проведення підприємствами заходів щодо усунення причин, що викликали невідповідність.

Видача сертифіката відповідності. За наявності протоколів з позитивними результатами випробувань орган з сертифікації продукції оформляє сертифікат відповідності, реєструє його в Реєстрі Системи та видає заявнику, який після цього має право маркувати продукцію, тару, упакування, супровідну документацію та рекламні матеріали знаком відповідності.

Згідно ДСТУ 2296-93 встановлено такі зображення знаку відповідності:

- для продукції, яка відповідає обов'язковим вимогам нормативних документів та вимогам, що передбачені чинними законодавчими актами України, за якими встановлено обов'язкову сертифікацію, — рис. 4;

- для продукції, яка відповідає усім вимогам нормативних документів, що поширюються на дану продукцію, — рис.5.

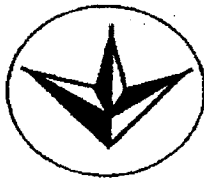

Рисунок 4

Рисунок 5

Знак відповідності, зображений на рис.4, застосовується також для позначення продукції, яка не підлягає обов'язковій сертифікації, проте сертифікована з ініціативи виробника (виконавця), продавця (постачальника) чи споживача продукції (добровільна сертифікація).

Строк дії сертифіката на продукцію, яка випускається підприємством серійно протягом строку, що встановлений ліцензійною угодою, визначає орган з сертифікації з урахуванням строку дії нормативних документів на продукцію, строку, на який сертифікована система якості або атестоване виробництво.

Строк, що встановлений в ліцензії, не продовжується. Порядок надання нової ліцензії тієї, що втратила силу, визначає орган з сертифікації продукції в кожному конкретному випадку.

Технічний нагляд за стабільністю показників сертифікованої продукції при її виробництві здійснює орган, який видав сертифікат або, за його пропозицією, органи з сертифікації систем якості чи територіальні центри Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики. До участі в проведенні технічного нагляду можуть залучатися фахівці Держнаглядохоронпраці, Держсаннагляду тощо.

Обсяг, порядок та періодичність нагляду встановлюється органом з сертифікації продукції під час проведення сертифікації.

За результатами нагляду орган з сертифікації продукції може зупинити або скасувати дію ліцензії чи сертифікату у випадках:

- порушення вимог, що пред'являються до продукції при обов'язковій сертифікації;
- порушення вимог з технології виготовлення, правил приймання, методів контролю та випробувань, позначення продукції, що узгоджені з органом сертифікації під час проведення сертифікації продукції;
- зміни нормативних документів на продукцію або на методи її випробувань без попереднього погодження з органом сертифікації продукції;
- зміни конструкції (складу) комплектності або технології виготовлення продукції без попереднього погодження з органом сертифікації продукції.

Рішення про зупинення дії ліцензії або сертифікату відповідності приймається у випадку, якщо вжиттям коригуючих заходів, погоджених з органом з сертифікації продукції, підприємство може усунути виявлені

невідповідності, та без проведення повторних випробувань акредитованою випробувальною лабораторією підтвердити відповідність продукції вимогам нормативних документів. В противному разі ліцензія або сертифікат скасовуються.

Інформація про зупинку дії або скасування сертифіката відповідності доводиться органом з сертифікації до відома заявника та національного органу з сертифікації. Дія сертифіката відповідності припиняється з моменту виключення його з Реєстру Системи.

Інформація про результати сертифікації продукції. Орган з сертифікації продукції веде облік виданих ним сертифікатів та направляє їх копії до Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики України, який видає довідники, що містять інформацію щодо сертифікованої продукції.

Орган з сертифікації продукції та організації, що діють за його дорученням, несуть відповідальність за розголошення професійної таємниці відносно конфіденційності інформації.

Якщо заявник бажає опротестувати заходи щодо його заявки на сертифікацію продукції, визнання сертифікату або рішення про скасування ліцензії, він повинен подати письмову апеляцію до органу з сертифікації продукції не пізніше одного місяця після одержання повідомлення про прийняте рішення. Подання апеляції не зупиняє дії прийнятого рішення.

Апеляційна комісія для розгляду апеляції повинна мати такі документи:

- апеляцію заявника;
- листування щодо спірного питання між заявником, випробувальною лабораторією та органом з сертифікації продукції;
- протоколи випробувань продукції;
- зразки або фотознімки продукції;
- технічну документацію на продукцію (в разі необхідності).

Заявник має право бути заслуханим на засіданні комісії. Апеляційна комісія розглядає спірні питання конфіденційно. Під час прийняття рішення мають бути присутні тільки члени комісії в повному складі.

Апеляційна комісія, як правило, приймає одне з таких рішень:

- видати сертифікат (ліцензію);
- відмовити у видачі сертифікату (ліцензії);
- скасувати видану ліцензію.

В разі незгоди з рішенням апеляційної комісії заявник має право звернутися до Комісії з апеляцій продукції Національного органу з сертифікації.

Усі роботи з сертифікації продукції оплачуються заявником за договорами на проведення робіт, що укладаються з органом з сертифікації продукції, органом з сертифікації систем якості та випробувальними лабораторіями. Витрати заявника на проведення робіт з сертифікації продукції відносяться на собівартість продукції.

5 Права споживачів

Споживачі, які перебувають на території України, під час придбання, замовлення або використання товарів (робіт, послуг) для задоволення своїх побутових потреб, мають право на:

- державний захист своїх прав;
- гарантований рівень споживання ;
- належну якість товарів (робіт, послуг), торговельного та інших видів обслуговування;
- безпеку товарів (робіт, послуг);
- необхідну, доступну та достовірну інформацію про кількість, якість і асортимент товарів (робіт, послуг);
- відшкодування збитків, завданих товарами (роботами, послугами) неналежної якості, а також шкоди, заподіяної небезпечними для життя і здоров'я людей товарами (роботами, послугами) у випадках, передбачених законодавством;
- звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав;
- об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

5.1 Державний захист прав споживачів

Державний захист прав громадян як споживачів здійснюють Ради народних депутатів, їх виконавчі та розпорядчі органи, Рада міністрів Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, Державний комітет України у справах захисту прав споживачів, його органи у Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики та його територіальні органи і установи державного санітарного нагляду України, інші органи державної виконавчої влади, на які покладено контроль за якістю і безпекою товарів (робіт, послуг), призначених для споживачів, а також суд.

Споживач при виявленні недоліків чи фальсифікації товару протягом гарантійного або інших термінів, установлених обов'язковими для сторін правилами чи договором, має право за своїм вибором вимагати від продавця або виготівника:

- безкоштовного усунення недоліків, товару або відшкодування витрат на їх виправлення споживачем чи третьою особою;
- замінити на аналогічний товар належної якості;
- відповідного зменшення купівельної ціни товару;
- розірвання договору та відшкодування збитків, яких він зазнав.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Навести визначення стандартизації і стандарту.
2. Дати перелік цілей стандартизації. Предмет стандартизації.
3. Мета і принципи державної системи стандартизації.
4. Охарактеризувати категорії нормативних документів із стандартизації.
5. Державні стандарти України.
6. Охарактеризувати галузеві стандарти, стандарти підприємств та технічні умови.
7. Проведення організації робіт із стандартизації.
8. Цілі та задачі стандартизації у галузі будівництва.
9. Напрямки розробки стандартів у будівництві.
10. Організації зі стандартизації та нормування в Україні.
11. Основні нормативні документи, що діють у галузі будівництва в Україні.
12. Необхідність створення та існування міжнародної організації ISO.
13. Порядок розробки міжнародних стандартів.
14. Охарактеризувати особливості розробки та дії Євронорм.
15. Стандартизація у межах СНД.
16. Міжнародна стандартизація систем якості.
17. Необхідність гармонізації стандартів. Види гармонізації.
18. Охарактеризувати цілі та задачі системи сертифікації УкрСЕПРО.
19. Проаналізувати структурну схему системи УкрСЕПРО.
20. Функції органів з сертифікації продукції, систем якості та випробувальних лабораторій.
21. Необхідність маркування продукції знаком відповідності.
22. Необхідність проведення сертифікації.
23. Охарактеризувати обов'язкову сертифікацію.
24. Охарактеризувати добровільну сертифікацію.
25. Послідовність проведення процедури сертифікації.
26. Охарактеризувати схеми (моделі) сертифікації продукції у системі УкрСЕПРО.
27. Необхідність проведення обстеження виробництва під час сертифікації продукції.
28. Пояснити необхідність укладання ліцензійної угоди. Реєстр Системи.
29. Строки дії сертифікату відповідності та ліцензійної угоди.
30. Необхідність технічного нагляду за виробництвом.
31. Випадки припинення або скасування дії сертифікату відповідності та ліцензійної угоди.
32. Мета проведення атестації виробництва.
33. Ким проводиться атестація виробництва?
34. Охарактеризувати основні етапи робіт з атестації виробництва.
35. Зв'язок атестації виробництва з сертифікацією продукції.
36. Охарактеризувати систему забезпечення якості на виробництві.
37. Основні принципи сертифікації систем якості.

38. Охарактеризувати процес сертифікації систем якості.
39. Основні напрямки ISO у галузі сертифікації.
40. Охарактеризувати основні принципи "нової" Директиви ЄС у галузі сертифікації.
41. Маркування продукції знаком CE.
42. Основні напрямки сертифікації у країнах СНД.
43. Охарактеризувати перший - четвертий етапи розвитку метрології.
44. Специфічні риси сучасного етапу та стану метрології і стандартизації на Україні.
45. Охарактеризувати фізичну величину та систему фізичних величин.
46. Чим відрізняється істинне значення фізичної величини від її дійсного значення.
47. Охарактеризувати Міжнародну систему одиниць – SI.
48. Надати приклади видів шкал.
49. Забезпечення єдності вимірювань.
50. Державна система забезпечення єдності вимірювань.
51. Види еталонів.
52. Необхідність еталонів.
53. Передача розміру одиниці засобам вимірювань.
54. Види метрологічної діяльності в країні.
55. Метрологічне забезпечення виробництва.
56. Необхідність метрологічної експертизи виробничої документації.
57. Метрологічна атестація засобів вимірювань.
58. Види перевірок засобів вимірювань.
59. Склад метрологічної служби України.
60. Основні розміри будівельних об'єктів.
61. Технологічні допуски та точність.
62. Правила і схеми виконання вимірювань.
63. Загальні відомості про сертифікацію.
64. Основні принципи державної політики у сфері сертифікації.
65. Повноваження органів виконавчої влади у сфері сертифікації.
66. Підтвердження відповідності.
67. Основні положення державної системи сертифікації УкрСЕПРО.
68. Вимоги до органів з сертифікації продукції та порядок їх акредитації.
69. Органи з оцінки відповідності, які можуть бути акредитовані національним органом з акредитації.
70. Вимоги до нормативних документів на продукцію, що сертифікується.
71. Види сертифікації.
72. Сертифікація будівельних матеріалів, виробів та конструкцій.
73. Порядок проведення робіт із сертифікації.
74. Права споживачів.
75. Державний захист прав споживачів.

Література

1. Державна система стандартизації. — К.: Держстандарт України, 1994.
2. Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення. Декрет Кабінету Міністрів України. "Урядовий кур'єр", № 56 (166) від 20.04.93 р.
3. Койфман Ю.І. та інші. Міжнародна стандартизація та сертифікація систем якості: Довідник. — Львів-Київ, Видання ТК-93, "Управління якістю і забезпечення якості", 1995.
4. Леонов И.Г., Аристов О.В. Управление качеством продукции. — М.: Изд-во стандартов, 1990.
5. Комплексная система управления качеством продукции. /Под редакцией Е.Т. Удовиченко. — К.: Техніка, 1976.
6. Васильев А.С. Основы метрологии и технические измерения. — М.: Машиностроение, 1988.
7. Артемов Б.Г., Голубев С.М. Справочное пособие для работников метрологических служб: В 2-х книгах. — М.: Изд-во стандартов, 1990.
8. Безверхий С.Ф. Об основных направлениях развития систем стандартизации, метрологии и сертификации в условиях проводимых экономических реформ. // Стандарты и качество. — 1992 - №8. С.5-11.
9. Сертификация потребительских товаров. Зарубежный опыт. — М.: Изд-во стандартов, 1990.
10. Система сертификации CERTEX: новая форма добровольной сертификации продукции. Газ. "Посредник", № 29 (486) от 17.07.96 г. С.55.
11. Про стандартизацію і сертифікацію. Декрет Кабінету Міністрів України. Газ. "Голос України", №99 (599) від 29.05.93 р.
12. Котлер Ф. Управление маркетингом. — М.: Экономика, 1980.
13. Крылова Т.Д. Зарубежный опыт управления качеством. — М.: Изд-во стандартов, 1992.
14. Сертификация продукции и услуг: Сборник. — М.: Изд-во стандартов, 1992.
15. Койфман Ю.І. та ін. Принципи, методи та досвід роботи у сфері забезпечення якості і сертифікації: система якості, правила сертифікації: Посібник. — Львів -Київ, 1995.— 348 с.
16. Якість в Україні — шлях до відродження, шлях в Європу: Матеріали 7-го Міжнародного форуму "Дні якості в Києві-98". — К.: Українська асоціація якості, Міжгалузевий центр якості "Прирос", 1999. —151 с.
17. Шаповал М.І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікації. Підручник. — 2-е вид.— К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1998. — 152 с.
18. Саранча Г.А. Метрологія і стандартизація.— К.: Либідь, 1997.- 192 с.
19. Про забезпечення єдності вимірювань. Декрет Кабінету Міністрів України. Газ. "Голос України", № 85 (585) від 11.05.93 р.

ДОДАТОК А

Питання Державного комітету України з питань технічного...| № 225/2003
від 18.03.2003. Текст документа: 225/2003 редакція від 18.03.2003

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ Питання

Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики

1. Затвердити Положення про Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики.
2. Установити, що Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики є правонаступником Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України.
3. Визнати такими, що втратили чинність:
Указ Президента України від 26 липня 2000 року № 926 (926/2000) "Про Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України";
Указ Президента України від 14 лютого 2002 року №130 (130/2002) "Про внесення змін до Положення про Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України".
4. Кабінету Міністрів України привести свої рішення у відповідність із цим Указом.

Президент України
м. Київ, 18 березня 2003 року № 225/2003

Л.КУЧМА

ДОДАТОК Б

ПРЕФІКСИ КОДІВ ДЕЯКИХ КРАЇН-ВИРОБНИКІВ ПРОДУКЦІЇ В

ЕАН

- 00-13 — США, Канада
- 20-29 — резерв
- 30-37 — Франція
- 380 — Болгарія
- 383 — Словенія
- 385 — Хорватія
- 387 — Боснія-Герцеговина
- 400-440 — Німеччина
- 45-49 — Японія
- 460-469 — Російська Федерація
- 471 — Тайвань
- 474 — Естонія
- 475 — Латвія
- 477 — Литва
- 480 — Філіппіни
- 482 — Україна
- 489 — Гонконг
- 50 — Великобританія
- 520 — Греція
- 529 — Кіпр
- 531 — Македонія
- 535 — Мальта
- 539 — Ірландія
- 54 — Бельгія, Люксембург

- 560 — Португалія
- 569 — Ісландія
- 57 — Данія
- 590 — Польща
- 594 — Румунія
- 599 — Угорщина
- 600-601 — Південно-Африканська Республіка
- 611 — Марокко
- 619 — Туніс
- 64 — Фінляндія
- 690-692 — Китайська Народна Республіка
- 70 — Норвегія
- 729 — Ізраїль
- 73 — Швеція
- 740-745 — Центральна Америка
- 750 — Мексика
- 759 — Венесуела
- 76 — Швейцарія
- 77 — Колумбія
- 773 — Уругвай
- 775 — Перу
- 777 — Болівія
- 780 — Чилі
- 784 — Парагвай
- 786 — Еквадор
- 80-83 — Італія
- 84 — Іспанія
- 850 — Куба
- 858 — Словаччина

- 859 — Чехія
- 86 — Югославія
- 869 — Туреччина
- 87 — Голландія
- 880 — Південна Корея
- 885 — Таїланд
- 888 — Сінгапур
- 899 — Індонезія
- 90-91 — Австрія
- 93 — Австралія
- 94 — Нова Зеландія
- 955 — Малайзія
- 959 — Папуа-Нова Гвінея

ДОДАТОК В

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ISO СЕРІЇ 9000 І ISO 10000

1. Чинні стандарти

ISO 8402:1994. Управління якістю та забезпечення якості. Словник.

ISO 9000-1:1994. Стандарти у галузі управління та забезпечення якості.

Частина 1. Настанови щодо вибору та застосування.

ISO 9000-2:1993. Стандарти у галузі управління якістю та забезпечення якості. Частина 2. Настанови щодо застосування ISO 9001, ISO 9002 та ISO 9003 для групи однорідної продукції.

ISO 9000-3:1991. Стандарти у галузі управління якістю та забезпечення якості. Частина 3. Настанови щодо застосування ISO 9001 для розроблення, поставки та технічного обслуговування програмного забезпечення.

ISO 9000-4:1993. Стандарти у галузі управління якістю та забезпечення якості. Частина 4. Настанови щодо управління надійності.

ISO 9001:1994. Системи якості. Модель забезпечення якості при проектуванні, розробленні, виробництві, монтажі та обслуговуванні.

ISO 9002:1994. Системи якості. Модель забезпечення якості при виробництві, монтажі та обслуговуванні

ISO 9003:1994. Системи якості. Модель забезпечення якості при контролі готової продукції та її випробуваннях.

ISO 9004-1:1994. Управління якістю та елементи системи якості. Частина 1. Настанови.

ISO 9004-2:1991. Управління якістю та елементи системи якості. Частина 2. Настанови щодо обслуговування.

ISO 9004-3:1993. Управління якістю та елементи системи якості. Частина 3. Настанови щодо оброблюваних матеріалів.

ISO 9004-4:1993. Управління якістю та елементи системи якості. Частина 4. Настанови щодо покращення якості.

ISO 10005:1995. Управління якістю. Настанови щодо якості планування.

ISO 10007:1995. Управління якістю. Настанови щодо управління конфігурацією.

ISO 10011-1:1990. Настанови щодо аудиту систем якості. Частина 1. Перевірка.

ISO 10011-2:1991. Настанови щодо аудиту систем якості. Частина 2. Критерії кваліфікації для аудиторів систем якості.

ISO 10011-3:1991. Настанови щодо аудиту систем якості. Частина 3. Керування програмами перевірки.

ISO 10012-1:1992. Вимоги до забезпечення якості і вимірювального обладнання. Частина 1. Система метрологічного підтвердження вимірювального обладнання.

ISO 10013 : 1995. Настанови щодо розробки посібників якості.

2. Проекти міжнародних стандартів (DIS)

ISO/DIS 10006. Управління якістю. Настанови щодо управління якістю проектування.

ISO/DIS 10012-2. Вимоги гарантії якості вимірювального устаткування. Частина 2. Управління процесами вимірювання.

ISO/DIS 10014. Настанови щодо управління економікою якості.

3. Нові пропозиції

ISO/NP 9004-8. Управління якістю і елементи системи якості. Частина 8. Настанови щодо принципів якості і їх використання на практиці управління.

ISO/NP 10015. Настанови щодо постійного навчання і підвищення кваліфікації. Записи перевірки і тестування. Подання результатів.

ISO/NP 10017. Настанови щодо використання статистичних методів в серії стандартів ISO 9000.

ДОДАТОК Г

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ISO СЕРІЇ 14000

ISO 14001. Системи управління навколишнім середовищем. Технічні вимоги і настанови щодо використання.

ISO 14004. Системи управління навколишнім середовищем. Загальні постанови щодо принципів, систем та заходів підтримки.

ISO 14011. Настанови щодо аудиту навколишнього середовища. Процедури аудиту. Частина 1. Аудит систем управління охороною навколишнього середовища.

ISO 14012. Настанови щодо аудиту навколишнього середовища. Кваліфікаційні критерії аудиторів навколишнього середовища.

ISO 14020. Екологічні етикетки та декларації. Загальні принципи.

ISO 14021. Екологічні етикетки і декларації. Екологічні заяви у рамках самодекларації.

ISO 14022. Екологічні етикетки і декларації. Екологічні заяви у рамках самодекларації. Позначення.

ISO 14023. Екологічні етикетки і декларації. Екологічне етикетування третього типу. Керівні принципи і методики.

ISO 14040. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Принципи і структура.

ISO 14041. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Визначення завдань і меж та реєстраційні аналізи життєвого циклу.

ISO 14042. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Оцінка впливу життєвого циклу.

ISO 14043. Управління навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу. Інтерпретація життєвого циклу.

Настанови ISO 64. Настанови щодо включення екологічних аспектів до стандартів на продукцію.

ДОДАТОК Д

Класифікація нормативних документів України в галузі будівництва.

Таблиця

Шифр та найменування класів	Шифр та найменування підкласів	Шифр та найменування комплексів
1	2	3
А Організаційно-методичні норми, правила і стандарти	А.1 Стандартизація, нормування, ліцензування, сертифікація і метрологія	А.1.1 Система стандартизації та нормування в будівництві
		А.1.2 Система ліцензування та сертифікації в будівництві
		А.1.3 Система метрологічного забезпечення
	А.2 Вишукування, проектування і територіальна діяльність	А.2.1 Вишукування
		А.2.2 Проектування
		А.2.3 Територіальна діяльність в будівництві
		А.2.4 Система проєктної документації для будівництва
	А.3 Виробництво продукції в будівництві	А.3.1 Управління, організація і технологія
		А.3.2 Система стандартів безпеки праці в будівництві
		А.3.3 Система технологічної документації в будівництві
Б Містобудування	Б.1 Система містобудівної документації	
	Б.2 Планування та забудова населених пунктів і територій	Б.2.1 Регіональне планування і розміщення об'єктів містобудування
		Б.2.2 Планування та забудова міст і функціональних територій
		Б.2.3 Системи міської інфраструктури
		Б.2.4 Планування та забудова сільських поселень
В Технічні норми, правила і стандарти	В.1. Загальнотехнічні вимоги до життєвого середовища та продукції будівельного призначення	В.1.1 Захист від небезпечних експлуатаційних впливів, від пожежі

Продовження таблиці

1	2	3
		В.1.2 Система забезпечення точності параметрів у будівництві
	В.2 Об'єкти будівництва та промислової продукції будівельного призначення	В.2.1 Основи та підвалини будинків і споруд
		В.2.2 Будинки і споруди
		В.2.3 Споруди транспорту (в тому числі магістральні трубопроводи)
		В.2.4 Гідротехнічні, енергетичні та меліоративні системи і споруди, підземні гірничі виробки
		В.2.5 Інженерне обладнання будинків і споруд. Зовнішні мережі і споруди
		В.2.6 Конструкції будинків і споруд
		В.2.7 Будівельні матеріали
		В.2.8 Будівельна техніка, оснастка, інвентар та інструмент
	В.3 Експлуатація, ремонт, реставрація та реконструкція	В.3.1 Експлуатація конструкцій та інженерного обладнання будинків і споруд, систем життєзабезпечення
		В.3.2 Реконструкція, ремонт, реставрація об'єктів невиробничої сфери
Г Рекомендовані норми, правила і стандарти, довідково – інформаційні матеріали	Г.1 Організаційно-методичні, економічні і технічні нормативи	

ДОДАТОК Е

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ СЕРТИФІКАЦІЇ

ДСТУ 2296-93. Національний знак відповідності. Форма, розміри, технічні вимоги та правила застосування.

ДСТУ 2462-94. Сертифікація. Основні поняття. Терміни та визначення.

ДСТУ 3410-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Основні положення.

ДСТУ 3413-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції.

ДСТУ 3414-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Атестація виробництва. Порядок здійснення.

ДСТУ 3415-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Реєстр системи.

ДСТУ 3417-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Процедура визначення результатів сертифікації продукції, що імпортується.

ДСТУ 3419-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Сертифікація систем якості. Порядок проведення.

ДСТУ 3498-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Бланки документів. Форми та опис.

КНД 50-003-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до органів з сертифікації продукції та порядок їх акредитації.

КНД 50-004-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до випробувальних лабораторій та порядок їх акредитації.

КНД 50-019-93. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок реєстрації об'єктів добровільної сертифікації.

КНД 50-024-94. Система сертифікації УкрСЕПРО. Положення про експертів-аудиторів.

КНД 50-029-94. Атестація технологічних процесів виготовлення виробів.
Основні положення.

КНД 50-034-94. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до органів з сертифікації систем якості та порядок їх акредитації.

КНД 50-035-94. Порядок здійснення державного нагляду за якістю експортної продукції.

Р 50-025-94. Система сертифікації УкрСЕПРО. Організація робіт з проведення перевірки випробувальних лабораторій (центрів) з метою їх акредитації.

Р 50-026-94. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вибір номенклатури показників, які підлягають обов'язковому включенню до нормативних документів для забезпечення безпеки продукції.

Р 50-027-94. Система сертифікації УкрСЕПРО. Система розрахунків при виконанні робіт з сертифікації.

Р 50-042-95. Система сертифікації УкрСЕПРО. Критерії оцінки органу з сертифікації продукції під час його акредитування.

Р 50-043-95. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення експертизи документів випробувальних лабораторій.

Р 50-044-95. Система сертифікації УкрСЕПРО. Побудова керівництва з якості для органу з сертифікації продукції.

Р 50-045-95. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення експертизи документів органів з сертифікації продукції.

Р 50-046-95. Система сертифікації УкрСЕПРО. Інспекційний контроль.
Порядок проведення.

Р 50-047-95. Система сертифікації УкрСЕПРО. Критерії оцінки органу з сертифікації систем якості під час його акредитації.

Навчальне видання

Т.Г.Ровенчак, О.В. Христич

**СТАНДАРТИЗАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
І СЕРТИФІКАЦІЯ ПРОДУКЦІЇ**

Навчальний посібник

Оригінал-макет підготовлено Т.Г.Ровенчак

Редактор Т.О. Старічек

Навчально-методичний відділ ВНТУ
Свідоцтво Держкомінформу України
Серія ДК № 746 від 25.12.2001
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, ВНТУ

Підписано до друку 2.08.2005р.

Формат 29,7х 42 1/4

Друк різнографічний

Тираж 75 прим.

Зам. №. 2005 - 138

Гарнітура Times New Roman

Папір офсетний

Ум.друк. арк. 6.8

Віддруковано в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі
Вінницького державного технічного університету
Свідоцтво Держкомінформу України
Серія ДК № 746 від 25.12.2001
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, ВНТУ